Mehmet Başaran

Aç Harmanı

Öykü

EVRENSEL BASIM YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

MEHMET BAŞARAN

AÇ HARMANI

ÇARIĞIMI YİTİRDİĞİM TARLA

ÖYKÜ

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın **492**

Aç harmanı: Mehmet Başaran

Genel Kapak Tasarım: **Savaş Çekiç**

Kapak Uygulama: **Devrim Koçlan**

Kapak Fotoğrafı: **H. Ali Dönmez**

ISBN **978-605-5315-13-9**

© Evrensel Basım Yayın **2012** - Sertifika No **11015**

Birinci Basım: Nisan 2012

Baskı: Ezgi Matbaası **Sertifika No: 12142**
Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme - Yenibosna / İstanbul
T: 0212 452 23 02 - 654 94 18 - ezgimatbaa@mynet.com - www.ezgimatbaa.net

AÇ HARMANI

ÇARIĞIMI YİTİRDİĞİM TARLA

ÖYKÜ

İÇİNDEKİLER

Sülman Aganın Elleri 11
Kocaköy 13
Osman Aga 17
Kırmabaşak 21
Kara Veli'nin Çobanı 25
Dragamon 27
Demet Toplama 33
Harmancılık 37
Düğün Gecesi 43
Pencere Altı 45
Odalaşma 47
Kocakuş 49
Hıdırellez 57
Tavuk Harbi 61
İçimdeki 67
Duvar Dibinde 71
Çarığımı Yitirdiğim Tarla 75
Evleklikte 81
Domuzlar 85
Agam Buğday Satıyor 89
Mısır Soyma 93
Kurak 97

Anam Ağlıyor 101
Yolculuktur Benim İşim 105
Keçi Kıran 107
Amerikan Öküzü 111
Mektup 113
Aç Harmanı 115
Enişte 123
Parıltı 129
Şans İşte 135
Su Kesimi 141
Çukurcu Tahir 145
Kırmızı Tospağa 153
Manda Boğası 157
Ben Hükümet Olsam 161
Bayamlı Durdu 165
Çakıcı Nerede? 169
Gündöndü Arabacık 173
Ölüme Tos 177
Üvendire 183
O Soğuk Toprakta 187

ALTIN BAŞAK

Kendimi verirken ışığa
Tadı dilimdeyken gökyüzünün
Toprağın lezzetine doymadan daha
Beni bir düşünce kahretti
Günden güne sararıyorum
Altına benzetilirim çoğu kez neden
Oysaki ben
Bütün insanlar için büyürüm

SÜLMAN AGANIN ELLERİ

Karnını doyurduktan sonra, azık torbasını başı altına çekmiş; yer hamurul almaya uzanmıştı Sülman Aga... Ahlat gölgesinde daha da koyulaşmış yüzü, nemli bir derinlikti; mutlu dünyalara uyanacakmış gibi de pırıltılıydı... Sırtında; terden, tozdan kararmış kirli iç gömleği, ayağında paçaları diken dolmuş dar külotu vardı. Bağrı açıktı... Sanki, sıcakta kaynayan kımıldanan tarlalar; kuru otlara, soğan kabuklarına doğru sokulmuş, canlı bir kabartı meydana getirmişlerdi orada... Kıllı göğsü öyle, hafif hafif inip kalkıyordu.

Birdenbire ellerini gördüm: Biri karnının üstündeydi; öbürü, yere kakılmış kavramaya doğru uzanmıştı. İşten sonra kenara bırakılmış küçük birer yaba sanılabilecek kadar kocamandılar. Zorlu boğuşmaların dinginliğindeydiler ama, çalışmanın havası sürüp gidiyordu içlerinde... Üzerlerindeki damarlar, kabarık kabarıktı. Kalın, küt parmaklar rahatça aralanmıştı. Sertleşmiş, patlak patlak avuçlar, bir şey tutacakmış gibi kıvrıktı. Hiç boş durmamış, kırların sırtında gezinmeye hazırlanan tosun gibi bir çift eldiler... Gözlerimi ayıramıyordum onlardan.

"Kim bu Sülman Aga?" diye sormaya gerek yoktu. Halini anlamak için bu, toprak kokan avuçlara bakmak yeterdi. Kirli, kuru ama, öylesine anlamlı ellerdi onlar... Özlemler, çekiler; kırk yıllık yaşam, derisine oyulmuştu. İçlerine "Tu!" denerek kazmanın sapına yapıştıklarını, derinlerdeki kökleri, kütür kütür yerinden oynattıklarını görmüştüm. Kütük çıkarırken yaman bir güçle, gergindiler. Sabanın kuyruğunda hoşnut bir halleri vardı: Demirin hışır hışır yardığı nemli toprağı okşuyormuş gibiydiler... Orakta, çapada görmüştüm; tuttukları işin havasıyla doluydular. Üzülse, naçar kalsa Sülman Aga, elleri de mahzunlaşırdı... Elleriyle yaşayan

1 Uyumak.

adamdı o... Ellerine baktıkça; Mehmet Aga'nın, Ali Aga'nın, Rasim Aga'nın elleri geldi gözümün önüne... Yazların sıcaklarından, kışların dondurucu soğuklarından bir şeyler vardı onlarda... Hepsi de birbirine benziyordu. Bütün çalışan elleri düşündüm... Eken, biçen, kuran, yaratan elleri... Dünyamızı dünya eden onlardı. Kollarını satan adamın hikâyesi geldi aklıma:

Sıkıntıları, çekileri canına tak etmiş biri günün birinde patlamış: "Hey, yeri göğü, bunca güzelliği yaratan ulu varlık!" diye bağırmış; "Bir kuru canla beni dolaştırmak, şanından mıdır senin? Yok muydu verecek bir şeyin? Bari canımı al da, kurtulayım gayrı!.." Ossaat ak sakallı bir dedecik belirivermiş yanında: "Sana geniş topraklar, güzel kadınlar, atlar, arabalar bağışlayacağım ama, ellerini bana vereceksin" demiş. Hemen razı olmuş bizimki; bir anda zengin oldum sanmış...

Varmış topraklarının başına, oraları kabartmak elemek geçmiş içinden; boş kalan kol yerlerine acı acı bakakalmış. Arabasını sürmek, atının sağrısına bir şaplak atmak istemiş; kol yerleri sızlamış. Güzel kadınları kucaklamak, okşamak hırsıyla tutuşmuş; derin bir ağrı, sonsuz bir zavallılık içine yuvarlanmış. Aldandığını, alışverişte çok aldandığını, verdiklerinin yerini hiçbir şeyin tutamayacağını anlamış...

Bu hikâyenin anlamını, daha iyi kavrıyordum şimdi. Sülman Aga'nın, damarları kımıldanan, üstlerinde karıncalar gezinen ellerine baktım: Sonsuz kırların bir ucunda; insan gücünün, olanaklarının eşsiz hazineleri gibi duruyorlardı... Birine köyümü anlatmak istesem, üstleri çizik çizik, içleri pütür pütür, sızılı ama, sıcacık bu elleri gösterirdim ona... Toprakların ağrısını, yüreklerin yanıklığını; çaresizlikler içinde ölüp ölüp dirilmeleri birden yaşıyordum onlara daldıkça. Geleceğimiz, onlara vereceğimiz değere, hakka bağlıydı...

Sokulmak, usulca bu elleri öpmek isteğiyle yandım...

KOCAKÖY

Bir yer vardı, bizim buralara benzemeyen bir yer; çalışmaya gidiliyordu oraya... Dönenlerin anlattığı inanılmaz, şaşırtıcı hikâyelerle büyüyüp duruyordu kafamızda. Dinlediklerimin çoğu, anlaşılmaz şeylerdi benim için; karışık, acayip dumanlı biçimler geliyordu gözümün önüne: Yüksekliklerinin ne kadar olacağını kestiremediğim, sekiz on katlı yapılar, dükkânlar, dükkânlar... Şu kadarını çıkarabiliyordum ki: Zenginlikler, rahatlıklar, bolluklar ülkesiydi Kocaköy. Kendilerine "Hanım" denilen, "Bey" denilen bambaşka insanlar yaşıyordu orada: urbaları yeni, yürüyüşleri kibar, konuşmaları inceydi. Yazın, Şükrü Bey'in çiftliğine gelen Burgazlılara benziyordu hepsi de... Her gün simit ekmeği, tahin helvası, et yiyorlardı. Çocukları beyaz ayakkabı, kısa pantolon giyiyor, canları istediği zaman "Tramboya", "Tomafile" biniyorlardı. Şılak şeker alıyordu babaları onlara hep...

Düşündükçe; yamalı urbalı, kavlak yüzlü insanlarıyla, toz toprak içindeki köyümün hali dokunuyordu bana... Niçin böyleydi burası? Kocaköy gibi olamaz mıydı?.. Tarlaya azık götürürken, kırda hayvanların peşinde, dikenler batıyordu ayaklarıma; su kaptırıyordum, şişiyor topluyordu yerleri, başlıyordum topallamaya... Anam iplik geçiriyordu, o ipliği oynattıkça kabarcığın içi boşalıyordu ama, böyle canım yandıkça, bu anızlı dikenli yer, gözümden düşüyordu. Kocaköy'de olmalıydı insan; ne ayağında kabarcık çıkar, ne de tospağa gibi sürterdi tozlarda. Bir istek uyanıyordu içimde: Bir gün gidecektim oraya, herhalde Burgaz'ın alt yanında bir yerdi. Kendime göre bir iş tutar, didinir adam olur çıkardım. Beyler gibi tomafille dönerdim köye sonunda. Şaşar kalırdı herkes...

Babası dövünce, Emin'in niçin Kocaköy'e kaçmaya kalktığını anlıyordum, Mehmet Aga'nın, Ali Aga'nın niçin kaçtıklarını anlıyordum...

Kahvelere çıkmaya başladığımda, isteğim daha da arttı. Konuşmalar, dönüyor dolaşıyor Kocaköy'e açılıyordu hep. Herkeslerin başında bi yol rüzgârı esmişti. Yaşamanın tadını tütünde sanıp, ilk cigarayı yakanlar, dumanlar arasından, bu çekici ülkeye geçiveriyordu. Masallardaki peri padişahının yurduna dönmüştü kafamızda orası.. Bir gitse, ne devlet kuşları konmazdı ki insanın başına... Kırkık saçlı, kısa kollu, kısa etekli bayanlardan, niçin boyandığına bir türlü akıl erdiremediğimiz kırmızı dudaklardan söz edilirdi. Zenginlik, mutluluk düşlerine batılırdı. Hey be! Ne iç gıcıklayıcı bir dünyaydı orası...

Keçicilerin çırağı yolu öğrenmişti: "Var mısın, gidelim beraber?" diyordu. Düşündük taşındık karara vardık sonunda, gidecektik.

Gizli gizli hazırlığa başlamıştık. Benim niyetim, bir yolunu bulup okumaktı. Biraz para yapmayı düşünüyordu Keçicilerin çırağı da: "Alırım bir çift tosun, biraz toprak," diyordu; "kurtulurum el işinden." Kırda bayırda bu konu üstünde çalışıyordu kafamız gayrı. Kocaköy, kocaman bir inek gibi tenhalarda bize sokuluyor, memelerini dayıyordu ağzımıza; epey, hülyalarının sıcak südünü emdik...

Azığımız, torbamız tamamdı, gayrı büyük yolculuğumuza çıkabilirdik. Hareketimizden bir gün sonra, amcamın oğlu, meraklanmasınlar diye eve haber verecekti. Belki yerimize bile varmış olacaktık biz o zaman.

Son akşam Receb'in dükkânda Hikmet Aga'ya rastladık. Yeni dönmüştü Kocaköy'den. Anlattıkları zihnimizi bulandırdı: "Boş verin duyduklarınıza siz!" diyordu. "Bana sorun Kocaköy'ü... Başını sokacak bir yer buluncaya kadar, ayaklarına kara su iner. Aç kalsan, yan bakan olmaz." Ürpererek, baştan çıkarılmış kızlardan, bir lokma ekmek için katlanılan kepazeliklerden, soyulmuş insanlardan, o kocaman binaların içinde döndürülen kocaman dalaverelerden bahsediyordu. "Kocaköy mü? Dışı seni içi beni yakar!" diyordu...

Nasıl oldu bilmem, büyüsü bozuldu; gizemli, korkulu bir yer haline geldi Kocaköy. Gezmek tozmak, bir iş bulmak, derdini anla-

tabilmek zordu orda. Hele bizim gibi dışardan gelenlerle alay eder, konuşmamıza burun kıvırır, gözümüzün ışığını çalmaya kalkardı insanları... Güpegündüz soyar, soğana çevirirlerdi adamı. Adım başında bir yankesici, gariplerin başına çorap ören bir orospu vardı. Başa getirmedik bela bırakmaz, en büyük cinayetleri işlerdi orası... Hele, karanlık, derin sokakları vardı ki, iğneli fıçıydı...

Kurduklarımın yıkılmaya başladığını duyuyordum, ürküntü girmişti içime. Keçicilerin çırağı da fikrini değiştirdi: Kırço'yla Alpullu "Fafrikası"na gidecekti. Kocaköy'ü büyüdüğü zamana bırakıyordu. Ben Hikmet Aga'yı dinledikten sonra: Karaçalıların üzerinde yalınayak dolaşmaya, eve sırtımla odun taşımaya razıydım. Gözümden bir perde kalkmıştı sanki. Köyüme, yoksul ama namuslu insanlarına derin bir bağlılık duydum. Yerinde dursundu öyle Kocaköy, yerinde dursundu öyle "hanımlık", "beylik"!

Buralar bize yeterdi. Okumaya gelince, elbet başka bir çaresi bulunurdu.

Böylece bizimkilerin: "Kocaköy" dedikleri İstanbul'a kaçmaktan vazgeçtik.

OSMAN AGA

Bizim sokaktan ne zaman geçseniz, bir ses duyarsınız; dolgun bir erkek sesi. İlenç mi, alay mı olsun diye söylendiği hemence kavranamayan acayip sözler mırıldanır:

– Aç köpeen ezanını kim okuycaaak!..

Ardından da, yıkık minareden göğe bağırılandan farklı bir ezan gelir:

– Allaekber, Allaekber!... Sus be, geber be... Allaekber, Allaekber! Zıy, zıy, zıy! Seni kim dinler?

Burunlarında sümükleri kurumuş çocuklar ona taş atar; daha büyükçeler yansılar... O zaman bi susar, bi bakar ki karşısındakilere, hepsi tabanları yağlar. Meydan gene kendisinindir. Onu dinlerken adamın içi burkulur. Bu birbirini tutmaz sözlere; kaderin insafsızca ezdiği bir insanın içini döktüğü sezilir. Dokunaklılığı arttıran belki de, sesinin ahengidir...

Köyümün Osman Aga'sıdır o. İçinde hayvanların bile rahat edemeyeceği yıkık bir ahır köşesinde oturur. Ayakları bir bilinmez dertle tutuktur, gezinemez. Saç sakala karışmış, yüzünün biçimi bozulmuştur. Bu kıllı suratta, iki kanlı göz kırpışır. Korkunç değildir bu gözler; iç sızlatan bir acılıkları vardır. Siyah renkli, kokmuş urbasının bazı yerleri her zaman ıslaktır. Gün ışır ışımaz, karanlık köşesinden sıyrılır, emekliye emekliye dışarı çıkar. Gübre yığınının üstüne, her zamanki yerine oturur, başlar söylenmeye:

– Aç köpeen ezanını kim okuycaaaak!... Gâvurolu gâvur, domuzolu domuz... Akşamlara kadar kendi kendine kızar, küfreder, bağırır. Bir dilim ekmek veren olursa, yatışır. Çocuklar fazla üstüne varırsa, büsbütün çileden çıkar: haykırır, sızlanır, ağlar...

Hemen her köyde söylenemeyecek şeyleri, adı deliye çıkmış biri açık açık savurur. Yabancı varsa etrafta: "Aldırmayın, delinin biri-

dir o, ne söylediğini bilmez" derler. Ardından da kıs kıs gülerler. Konuşsun hep o konuşsun isterler; bir boşalma bir hafifleme duyarlar böylece... Bizde bu önemli işi Osman Aga görüyor: "Osman Aga köyümüzün ağzı dili" diyor komşular. Zorda kalana: "Var Osman Aga'nın yanına da baar! Bakalım hanginiz baskın çıkacak," deyiverirler. Yemelikten, samandan açılsa, şakacı biri atılır: "Kapa kapa, bereket Osman Aga bizim ezanı okuyo..." Bir başkası ciddiye döker: "Günaa, günaa! Alay etmeyin Allahın garibinnen. Biz de onun gibi olmadıysak tabii." Sonra Osman Aga'nın eski günlerini konuşurlar: "Hey gidi hey! Ne akıllı çocuktu o... Böyle deyildi evvelden. Gezer, tozardı, öküz, araba koşup çifte, oduna gittini biliriz. Bunca yıl, o gübre üstünde eyi bile dayandı fukara... Hey Osman Agacık hey!.."

Başından geçen garip olayı bilmeyen yoktur: Delikanlılığında Osman, karasıtmalıydı. Çok zarplı[2] gelirdi nöbeti. Vurur kafayı yere, saatlerce göz açmaz, ölüp ölüp dirilirdi. Daha küçükken babasını yitirdiği için Hasan Agasının yanında kalıyor, biraz açıldı mı, o haliyle tarlaya, işe gitmeye çalışıyordu. Sonra sonra iyice düştü. Ağası, ayaklansın da iki el kazansın diye, başvurmadık çare komuyordu. Bir gün ocaktan birine sıtma bağlatıyor, ertesi gün basıp köy aşırı yerlerdeki hocalara gidiyordu. "Bütün vücudunu yılan gömleğiyle tütsüleyin" diyorlar, tütsülüyor; "Doğurmuş eşek altından kırk bir kere geçsin" diyorlar, geçiriyordu. Ne yapılsa boştu, sıtma gününü şaşmıyordu.

Hasan gayrı: "Meret dert, götürse de kurtulsak" demeye başlamıştı. Tam bu sırada kendisine Çongara'daki derin hocayı salık verdiler. Umutsuz, kalktı gitti. Hocayı buldu, derdini anlattı. Oturduğu minderde sallanan hoca, birdenbire durdu; sakalını sıvazladı. Karşısındakine baktı baktı da:

– Cayiller! dedi. Cayiller! Boşuna çektiriyorsunuz çocuğa. Kara sıtmayı bir kara cin yapar. Ancak korkutmayla kurtulunur o cinin elinden. Sıtmayı korkut da, bak bir daha gelir mi?

Sonra, nasıl korkutulacağını da anlattı...

2 Şiddetli.

Hasan eve geldiği zaman Allahtan olacak, kardeşi ateşler içindeydi, sayıklıyordu. Bir hikmet olmalıydı bunda... "Ateş bastığı zaman..." dememiş miydi hoca? Tam zamanıydı işte... Ayazmadan buz gibi bir kova su doldurup geldi; usul usul kardeşine sokuldu. O, kıvranıyor, boncuk boncuk ter döküyordu, kendinden geçmişti. Bir "Bismillah" çekti, birden kovayı Osman'ın başına boşalttı...

Ne olduysa, o zaman oldu... Osman'ın gözleri büyük büyük açıldı. Sıçradı, çırpındı. "Sıtma korktu galiba" dedi yanındakiler ama, hayır Osman'a başka bir hal olmuştu. Vurmuyor, kırmıyor, gözlerini boşluğa dikmiş öylece duruyordu...

Tehlikesizdi. Ahırın bir köşesine bırakıldı. Aklına gelen, önüne bir parça ekmek atar. İşte o gün bugündür kocaman bir sıtmalı gibi toprağa, yüzükoyun toprağa kapanmış köyümün bir duvarı dibinde, kendi ezanını kendisi okur:

– Aç köpeen ezanını kim okuycaaak!...

KIRMABAŞAK

Avucundaki çepelli buğdaya baktı baktı:

"Gayrı bizim toom bozuldu," dedi babam. "Mübarek sede karamık, sede rastık, sede kavuz. Elin ekininden mis gibi ekmek oluyu; Alla eysikliini göstermesin bizimki çamur gibi. Yenilemeli bu toomluu. Yarın başak kırmaya başlalım."

Devrisi gün harman döşenirken iri başaklı demetler seçildi. Bir yanda döğen döne dursun, yığın gölgesinde de yaman bir çıtırtı başladı. Başaklar bir bir elimizden geçiyor, uç ve dip tarafları koparılıyor, dolgun iri taneli gövdeler kalıyordu elimizde. Onları bir çuvalın üzerine atıyorduk; kanatları koparılmış çekirgeler gibi, etli etli parlıyorlardı orada. Yeteri kadar olunca ayrı bir yerde dövüleceklerdi. Sıkıcı, oya bir işti bu. Kılçıklar ellerimize batıyor, yenlerimize doluyordu. İnce bir yanma vardı genzimizde. Göz kapaklarımız ağustos sıcağıyla ağırlaşıyor, gevşiyorduk...

Anam:

"Ha kızanım, ha! Biraz daa gayret... Seneye işalla simit gibi ekmek yeycez. Beki manda da malaklar, o beyaz undan size tutmanik[3] bile yaparım," diyordu boyuna.

Babamın Burgaz'dan getirdiği kasaba ekmeğini hatırlıyor, o mis gibi kokuyu genzimde duyuyordum. Hep simit ekmeği yiyenler de vardı şu dünyada! Eh be katık bile aratmazdı o mübarek... Demek bizim ekinimizden de öyle beyaz un olacaktı! Gayrete geliyor, elimi daha çabuk tutmaya çalışıyordum.

Babam memnun memnun:

"Sağ olursak ileriye beyaz ekmek yeycez," diyordu; "Kızılcık gibi buydeyimiz olacak. Havaya şöyle bi yaba tınaz attık mı, sapır sapır tane dökülecek yere... Lâkin nereye ekmeli kırmabaşağı? Korualtı...

3 Bir çeşit börek.

olmaz. Caddeyanı... kıraçtır. Kışlaçatağı... tospalık. Haa bak, Dermenaltı'nı unuduyoduk az daa. Orası iyi işte. Bi güzel asılladık mı, tamam..."

Değirmenaltı, köyün bir saat ırağında, ortasından dere geçen bir düzlüğün adıydı. Evvelce, hemen herkesin bir parça yeri vardı orada; kuvvetli topraktı. Sonra sonra, başı sıkılan yok pahasına Kemal Bey'e verdi yerini; kalanını da barındırmadı bey. İşte bizim Dermenaltı dediğimiz yer o kocaman ovanın köşeçiğine sıkışmış kalmış üç dönümlük bir ada.

Yağmurlar vaktinde düşmüş, havalar iyi gitmişti. Ekin zamanı, tarla tavındaydı. Tezekler dağılmış, helva gibi olmuştu; üstüne bastıkça iştahla ayaklarımıza sarılıyordu toprak. Babam, boynuna asılı ak tohum bezine elini daldırıyor, avuçladığı iri taneli kırmabaşağı baş parmağı ile şahadet parmağı arasından savurtuyordu. Gitti geldi, gitti geldi işi bitince:

"Şurada biraz daa yerimiz olmalıydı, basmalıydık kırmabaşağı içine" dedi. Ama ne olurdu!.. Yıl iyi giderse, bu da yeter ya..

Sabanla tohumu gömdük, ardından bir de sürgü çektik. Yumuşak, nemli toprak oldu kaba döşek gibi. Gayrı umutla yazı bekleyebilirdik...

İlk yaz güneşi bayırları parlatmıştı. Değirmenaltı yolu koyu gölgeler içindeydi. Çevre gömgök, ekinler gür gümrahtı. Yerden yukarı bir güzel yeşillik fışkırıyordu. Yüzümüze taze ot kokan, serin bir hava dokunuyordu. Kendimizi tabiatın suskunluğuna vermiş, yürüyorduk. Niyetimiz, kırmabaşağı dolaşmaktı. Bolluk olacağa benziyordu bu yıl. Yanından geçtiğimiz ekinler boya kalkmıştı. Acaba bizimki de bu kadar var mıydı? Şayet otlandıysa, temizlemeliydi bir... Farkındaydım; bir sevinç ışığı çakıyordu babamın gözlerinde: "Orada umudum var," diyordu. Bir yaramazlık olmazsa memnun eder...

Kemal Bey, yerine çeltik ekmişti; tavalar suyla doluydu. Değirmenaltı, güneşle parlayan kocaman bir göldü... Şaşırmıştık, heyecanımıza ürküntüler karışmıştı. Hiç akla gelir miydi bu? Babam;

"Allaa vere de, bizim yere su kaçırmamış olsalar bari," diye mırıldandı. Suya, çamura batmamaya çalışarak, sınırlardan güçlükle ilerleyebiliyorduk. Yıl kadar uzun bir zaman yürüdüğümüzü sandığım halde, bizim ekin görünmüyordu. Yüreğim sıkışıyor, güç soluk alabiliyordum. Babamın durumu da iyi değildi.

Tarlanın başına vardık, bir de ne görelim: Bizim yer de tavalara ayrılmış; içleri su dolu. Henüz yeşilliğini yitirmemiş senik ekinler, top top sınırlarda!.. Babam sendeledi, yığılırcasına oracığına çöktü. Gözleri korkunçtu, gözleri...

Demek Bey, sulamaya engel olmasın diye bizim kırmabaşağı bozmuş, yerine çeltik ekmişti...

KARA VELİ'NİN ÇOBANI

Tarla sınırına oturmuş, kırık saplı bıçağı ile değneğini yontuyordu. Bacağında, asker bozması, dizleri çıkık bir pantolonu vardı. Kirli mintanının yırtıklarından kara kara etleri görünüyordu. Yanına yaklaştığım halde, beni fark etmemişti. Kırların sessizliğine karışmış gitmişti. Kim bilir neler düşünüyordu?.. Bana masaldaki:

Tin tin eden kabacığım
Beni dağlarda bırakan babacığım...

deyip deyip ağlayan çocuğu hatırlattı. Ama bu ağlamıyordu. Gözleri iyice içine dönüktü. Ağır bir görmüş geçirmişlik oturmuştu yüzüne. Oracıkta baltayla biçimlendirilmiş bir meşe kütüğü gibi duruyordu.

Dokuzunda var yoktu. Sanki bir oyun oynuyorlarmış da, arkadaşları onu burada terk etmişler gibi, küskün görünüyordu. Değneğini yontmaya devam ediyor, arada hafifçe dilini çıkarıyordu. Yandaki sürülmüş tarlalardan, ince ince kekik kokan buzağılıktan bir şeyler vardı onda, öyle ortalığı dolduruyordu...

Biliyordum, ölen Recep Aga'nın büyük çocuğuydu o. Kader erken binmişti dalına. Babasının yerini doldurmaya çalışıyordu. Kara Veli'de çobandı. Bu vakit neden boş oturuyordu buralarda acaba? Sürünün peşinde olması gerekmez miydi şimdi onun? Dalgınlığı da, pek hayra yorulacak gibi değildi. Yoksa, herif kırlatmış mıydı çocuğu?

– Hişşşt, Mehmet!.. N'apıyorsun orada? diye seslendim.

– Hiç be, dedi.

Yanına çöktüm, istifini bozmadı.

– Kara Veli nerelerde, koyunlara gitmedin mi bugün?

– Kara Veli'nin de... diye başlayarak ince sesiyle okkalı bir küfür savurdu.

Kızgındı demek?.. Zaten ışkınsızın biriydi o herif; karısını döve döve öldürdüğü söylenirdi. Üç çocuğu dünyaya geldiğine pişmandı. Bağlasan durulmazdı kapısında.

– Kavga mı ettiniz?

Doğruldu, bıçağını sertçe toprağa sapladı. Bir süre öyle uzaklara baktı. Gözlerinde, oyunlara, kaygısız günlere hasret bir çocukluk yandı, söndü.

Sinirli sinirli sopasını yere vurarak:

– Abe, dedi. Bilmez misin o kara dinliyi? Yediyi içtiği haram. İki yıldır kapısındayım, nesini gördüm kuru ekmenden başka? Oysa, pazarlığımızda, yılda yetmiş lirayla, bir kat elbise de var... Aga, dedim bu saba, kardaşlarıma gölmek alacam hakkımı ver dedim. Üstüme yürümesin mi namussuz!.. Boğmaya kalktı beni, kovdu sonra da...

Öfkeyle parlayan gözlerine baktım, içim yandı. İki koca yıl, şu merayı dolanmıştı, güneşiyle yanmış, ayazıyla kavrulmuştu. Ayaklarının, dolaksız giydiği çarıklardan farkı kalmamıştı. Alacağını kim onun kadar hak etmiş olabilirdi?.. Kirpi gibi büzülmüş haliyle, Kara Veli gözümün önüne geldi. Ne çare...

Mehmet gene değneğini yontmaya koyuldu. Sorunu enine boyuna düşünmüş görünüyordu. Sesinde kararlı bir gerginlik vardı; hakkını kolay kolay çiğneteceğe benzemiyordu.

DRAGAMON

Babam bir akşam tarladan erken döndü. Güneş daha kumlu bayırın ardına inmemişti ama, kavakların gölgesi ta dereye varmıştı. Samanlık duvarı dibine gitti; orada duvar oyuklarında bir şeyler aradı. Ahırın önünden kendisine bakmakta olduğumu görünce:

"Koş," dedi. "Bana kavramaları getir!"

Yüzleri bir parmak kalmış kavramalarla döndüğüm zaman babamı, toprağa kaktığı küçük örsün başında, elinde dişeme çekici ile bekler buldum. Epey zaman kavramaların yüzünü dövdü, inceltti, kılağı taşıyla biledi. Kararmış, paslanmış demirler, bayağı ağarmış, ışıldamıştı. İşini bitirince yanık saplı küçük kavramayı bana uzattı:

"Bu, dedi, gayrı senin. Bi de ellik bul kendine, yarın oraa başlıyoruz, sen de biçicen..."

Birdenbire içimde yaz başlamış, dünyalar benim olmuştu sanki... Sonsuz sarılıkları içinde kırları, bir uçtan turna dizisi olmuş biçen orakçıları hatırladım. Demek gayrı ben de aralarına katılacaktım? Kaç kere yanlarına sokulmuş, ellerinde toplanan tutamı koparırken, kavramaların elliğe dokunarak çıkarttığı düzenli tıkırtıyı, sapların hışırtısını dinlemiştim... Ne zaman elime kavrama almak istesem: "Bırak" demişlerdi; "Sen daa yapamazsın, ayaklarını kesersin." Demek geçmişti o günler. Ben de biçecektim... Anamın babamın yanısıra çıkım[4] tutacak, önümdeki başakları dalgalandıra dalgalandıra gidecektim?.. Kim bilir, ilerletirsem belki dragamon bile olurdum. O zaman daha bir saygıyla bakarlardı bana... Sözüm edildi mi: "O mu? Yamandır, üstüne yoktur orakta. Kiminle işe giderse gitsin hep o baştadır, hep o dragamondur..." denirdi, içim gururla dolmuştu.

4 1,5-2 metre genişliğinde, tarla boyunca uzanan bölümlerin herbiri.

O akşam geç vakitlere kadar anam ekmek mayaladı, hazırlık yaptı, ben de bir ellik aradım, kendime. "Ana," diyordum; "başlıyorum gayrı, alışınca babamla tarlada yatar, ay ışığında biçeriz. Götürü alırız Şükrü Bey'in tarlalarını, çok para kazanırız, sana başörtü bile alırım." Seviniyordu. Sonra kavruk yüzüne bir mahzunluk çöküyor.

"Ben de senin gibiydim, diyordu başladığımda. Yalnayak başı kabak otuz yıldır koşuyorum tarlalarda, baban da öyle. Görüyorsun halimizi... Olmuyo kızanım, olmuyo iki elle..."

"Olacak, anam olacak; hele ben dragamon olacak kadar ilerleteyim de bak!" diyordum.

Ertesi sabah: "Kalk adi, ölen oldu" diyerek örtüyü çekmişti üstümden anam:

"Baban acıkmıştır tarlada, em bu kadar uyuyan dragamon olamaz." Yaz sabahlarının o tatlı uykusu oturmuştu göz kapaklarıma, açamıyordum ki... Sol elimin parmaklarında garip bir ağırlık vardı, neden sonra akşamdan elime uydurmaya çalıştığım elliği fark ederek fırlamıştım.

Kartalağacı'na gidiyorduk. Gökyüzü alabildiğine açık, parlaktı. Ortalık sabah serinliği içindeydi, otlar nemliydi. Güneşin yeni vurduğu tepeler pembe pembeydi. Bir başkalık vardı kırlarda. Sararmış dolgun başaklar yere doğru eğilmişti, bir bekleyiş içindeydiler. Hava kuru ot, yanık ekin kokuyordu. Anam derinleşen gözleriyle tarlalara bakıyordu, hareketlerinden memnunluğunu anlıyordum. Ben yanında koşuyor. Kartalağacı'na varmak, bir an önce başlayabilmek için sabırsızlanıyordum. Yolun ak tozunda bizden önce geçenlerin ayak izleri vardı.

Soyunmuş, gömleğiyle kalmış, başına kirli bir mendil dolamış, ne kadar değişmişti çalışırken babam. Kocaman arpa tarlasının içinde eğilip eğilip doğruluyordu. Yüzü daha bir ufalmış, kararmıştı sanki. Ardında sıra halinde iri demetler yatıyordu, taze anızlar güneşte ışıl ışıldı. Ekin biçilince, içindeki dikenler, yabani otlar meydana çıkmıştı. Babam boyuna öne eğilmiş gergin vücuduyla

çıkımına saldırıyor, sonra elindeki desteyle yere bıraktıklarını, kavrama yardımı ile getirip önceden attığı kuşağın üzerine bırakıyordu. Ter, gömleğinin dışına vurmuştu, alnından aşağı süzülüyor, burnunun ucundan, çenesinden yere damlıyordu. Arasıra eliyle alnındakileri sıyırıyordu. Sapları dizliyor kuşağı sıkıyor, ucu leylek gagası gibi uzun ellikle büktürerek demedi bağlıyor, tekrar çıkımına dönüyordu.

"Bereketli olsun!" dedik. Doğruldu. Kavramasını toprağa sapladı, büyük bir demedi kucaklayarak, getirdi önümüze dikti. Çıplak ayaklarını anızlar çizmiş, yer yer kanatmıştı. El, boyun damarları kabarık kabarık, yüzü ıslaktı. Bakışları ödevini yapmış bir öğrencininki kadar tatlıydı.

"Yeni senenin ilk demedi bu" dedi. "Hakkını ister..."

Bu eski bir âdetti, orağa ilk başlandığı gün, sonradan gelenin önüne demet dikilir, sanki: "Gayrı tasalanma, işte yaza girdik; toprak yeni nafakamızı yetiştirdi" denmek istenirdi. Gelenin onun üzerine gücünce bir bahşiş bırakması gerekirdi. Anam bunu düşünmüş, kim bilir ne zamandan beri sakladığı bir yirmi beşliği almıştı yanına, saygıyla demedin üzerine bıraktı. Ben bakakalmıştım. "Üzülme" dedi babam; "sen de büyüyünce verirsin demetlerin hakkını."

Çıkımların başına geçtik.

"Sen dragamon olmalısın" dedi babam; "İlk çıkımı sen tutmalısın..." Sonra nasıl biçileceğini tarif etti:

"Şöyle durur, kavramayı şöyle tutarsın. Sapları başaklara yakın yerlerinden eline toplatır yana doğru hızla çekersin kavramayı, öne çekersen ayaklarına gelir, hem de köklü çıkar. Tek başak dökmemeye bakmalı, ayrı emeğimiz var er birinde. Desteleri bırak bırak git, elin alışınca kuşak atmaa, demet bağlamaa da ürenirsin. Haydi bakalım elin hafif ola..."

Heyecan içindeydim: Hayatımın en önemli günlerinden biriydi bu... Elimde kavramam, olgun ekinlerin karşısındaydım, hem de dragamon olarak... Tarlaları avuçlarımda, içimde duyuyordum.

Her bir köşelerinden değişik sesler geliyordu. Bütün canlılar toprağın sıcak memelerine yapışmıştı. Gayrı ben de ondan hakkımı almanın tadını duyacaktım. Kavramalar çatırdıyordu ötelerde, yeni hasat başlamıştı. Göz kamaştırıcı aydınlık altında titreşen ıraklara bakıyordum, yepyeni duygular uyanıyordu içimde.

Sevinçle biçmeye başladım.

Güneş tepemize dikilmişti, toprak yanıyordu. Her yanımdan ter boşanmış, paçalarım pıtrak dikeni dolmuştu, eğilip doğruldukça ayaklarımı çiziyor, canımı yakıyorlardı. Parmaklarıma bol geldiği için, elliği bırakmıştım, sapları elime topluyordum. Desteler küçük oluyor, iş üremiyordu böyle... Avuçlarım kızarmış, kabarmış, kollarım kesilmiş, belim kopmuştu. Güçlükle basıyordum yerlere. Arpa kılçıkları diken dikendi. Hepsi elimizden mi geçecekti bu ekinin? Bitkinliğimi belli etmemeye çalışıyor, ardımda kavrama sesi duydukça, önümdeki bir adımlık yeri son canımla ilerletmeye uğraşıyordum. İlk çıkımı tutmanın, dragamon olmanın hiç de kolay bir şey olmadığını anlıyordum. Ya kuşak atsam, demet bağlasam ne olacaktı? Dayanamayacak mıydım ne?

Babam üst başta kavramasını koluna takarak:

"Yaman sıkıştırdın, yordun bizi" dedi. "Belim tutmuyo, gayrı bir yer amuru almanın sırası. Bir-iki lokma bi şey yelim, uzanalım biraz."

Meşe ağacının kaba gölgesine çöktük. Anam, tutmanik tepsisini açmış, tahta kaşıkla, ayran çömleğine dolmuş karıncaları topluyordu. Babam içini çekerek:

"Yıllarca önce, biz de senin gibi başladıydık, çöktük gayrı" dedi; "Dev zanatı bu çiftçilik... Böyle tek tek başak toplamakla olmaz. Em biçen, em döven makineler çıkmış şindi... Olcak onnardan bi tane... Deh edicen alt baştan; çatır, çatır!.. Bi saat sonra tamam, tarla temiz. İş böyle olur, dev zanatı bu." Yorgun gözlerinde bir özlem yanıyordu. Dediklerini çok iyi anlıyordum; daha güçlü olmak lazımdı toprağın karşısında... Sofra hazırdı, yemeğe başladık.

Öğleden sonra, ellerim hayli kırılmış, bayağı çalımını almıştım işin. Meşe gölgesinde uzanıp biraz yer hamuru almak gücümü tazelemişti. Tarla gözümde ufak, saplar cansızdı gayrı. Hep aynı yere bakmak gözlerimi yakmıyordu o kadar. Daha geniş çıkımlarda ilerliyordum. Gerçekten bir dragamonluk uyanıyordu içimde...

Yanımızdan Kocakuş dede geçti: "Bereketli olsun" dedi bize. Sonra da: "Baka, maşalla, Mehmet, soluk aldırmıyo size, makine gibi koşuyo önde... Bi gün bize de yollayın onu oraa..." dedi. Hem teşvik, hem takdir vardı sesinde. Yüreğim kabarmıştı, kavramamı hızla hars hars çekiyordum, ama gene de her başa çıkışta biçilen yer az geliyordu gözüme. Babamın, burayı bir saatte haklayacağını söylediği makineyi, o dev dragamonu düşünmekten kendimi alamıyordum.

DEMET TOPLAMA

Ardıçlığa vardığımız zaman, şafak söküyordu. Pınarhisar sırtları alacalanmıştı. Oralardan esen yel Kartalağacı'ndan dereye tatlı bir eğimle inen yerleri sarıyor, dereboyundan köye doğruluyordu. Biçilmiş ekin, yanık yanık toprak kokan hoş bir serinlikti bu. Gündoğusu gittikçe açılıyor, aydınlanıyordu. Toprak yaman bir bozluk içinde, doğurmuş bir kadın gibi yorgun sere serpe uzanıyordu. Üstünde, yer yer kımıldanmalar başlamıştı. Komşu tarlalarda tokurcunlar[5] seçilebiliyordu. Duyulan hışırtıdan, kavrama seslerinden, kırda yatanların çıkım tuttuğu anlaşılıyordu.

Uyuşukluğum gitmiş, açılmıştım. Suya girmiş gibi her yanımda bir dirilik, bir yıkanmışlık duyuyordum. Sabah havası insanı tazeliyor, temizliyordu. Şimdi anlıyordum anamın: "Erken kalkan, kısmetine kalkar" sözündeki hikmeti. Gerçekten öyleydi, bir temmuz sabahı toprağın, ağaçların, kuşların uyanışını görmek, kısmetine kalkmaktı. Gündüz, her şey alışılmış yerini, biçimini alıyor, geç kalkanlar karşılarında hep aynı dünyayı görüyorlardı. Oysaki bu vakit seslerin, kokuların, biçimlerin bir başkalığı vardı. Sanki bir düş içinde dağılmışlar da, yeniden toplanıyor, bildiğimiz hale geliyorlardı. Kırların yeniden kır, ağaçların, ağaç oluşu görülecek şeydi...

Çalışacağımız yer büyükçeydi; demetler anızın içinde sıra halinde yatıyordu. Babam setresini çıkarırken: "Geç kaldık" dedi. "Güneş nerdeyse doğacak. Saplar gevreyince demet toplanmaz, başak dökülür, demet tokurcuna oturmaz. Çabuk olalım. Tokurcun da iyi olmadı mı, var hayrını gör..." Tarlaya daldık.

Birer tane koltuklarımın altına sıkıştırıyor, birer de kuşaklarından tutarak ellerime alıyor, dört demet birden götürmeye gayret ediyordum babamın yanına. Güçtü bu ama, hoşuma gidiyordu. Ellerim, kollarım sapların serinliği içinde kalıyor, mis gibi kokula-

5 Ekin yığınları.

rını içime çekiyordum. Biliyordum duyduğum ağırlık yeni buğdayın ağırlığıydı. Başakların içinde, kar gibi unu olacak kırmızı taneler vardı. Demetlerin uçları yere değdikçe, kulağım sabahın en güzel seslerini duyuyordu: başakların zengin hışırtısını... Bunlar şimdi tokurcun olacaktı. Güneşin altında toprağın hazineleri gibi sarı sarı parlayacaklardı. Iraktan onlara baktıkça içimizde tatlı duygular uyanacaktı.

Sahi, kim akletmişti acaba demetleri böyle istiflemeyi? Onlara güzel bir biçim vermeyi? Hayli de ustalıklı bir işti bu... İlkin demedin başaklı yanı, diğerinin kök yanı üstüne gelmek suretiyle bir kuşak atılıyordu. Sonra onun üzerine artı biçimi verilerek, başaklar hep içe getirilmek üzere dört yandan demetler konuyordu. Artının her ucunda üç demet yükselince en üste eğri olarak baskı demedi oturtuluyordu. Rüzgâr dağıtmaz, yağmur işlemezdi gayrı ona. Bi güzel de havalanırdı.

Fazla sıcak yapmamışsa gündüz de toplanabilirdi demetler ya, en iyisi böyle sabahleyin toplamaktı. Tokurcunlar tarlaların gölgeliğiydi bizim için; diplerinde dinlenilir, öğle yemeği yenir, en güzel uykular uyunurdu. Ah ben, bütün bir ömür, kırlarda, sıralanacak dokurcunlara böyle demet taşımaya razıydım. Babam da keyifliydi, duyduğu haz şimdiye dek görmediğim bir canlılık vermişti yüzüne. Tokurcunlar tamamlandıkça gözleri ışıyordu, heyecanlıydı da. Acaba ne kadar çıkacaktı? Tokurcun bir ölçüydü aynı zamanda çünkü. Halini öğrenmek istediğin birine, kaç tokurcun ekin çıkardığını sormak yeterdi, iyi yıllarda bir kile dökerdi bir tokurcun. İşte o iyi yıllardandı bu yıl da. Başka zaman pek konuşmayı sevmediği halde, her yanıma gelişte bir şeyler söylüyordu: "Niçin buraya aldık bunları? Bi kere burda yağmur göllenmez, sona demet arabası kolay yanaşır, iki yandan traş traş yükler geçersin." Bir başka sefer: "Ha gayret, ha gayret! Yetişelim de Ortaburun'a aganiyin yanına geçelim" diyordu.

Tokurcunların üzerinden güneşi gördüm. Uluağaç tarafları toz pembe bir ışık içinde kalmıştı. Cam durusu bir gök altında, köy merası ta Ceylan'a kadar apaçık görünüyordu. Derenin öbür yanın-

dan ikiye bölünmüş gibiydi kırlar. Bir yanı gölgeli, bir yanı güneşliydi. Gölge yavaş yavaş çekiliyordu, biraz gömgök gündöndülükler, mısırlıklar, anızlarda tokurcunlar parlıyordu.

Babam son tokurcunun üzerine baskı demedini koyarken: "On bir Caddeyanı'nda, sekiz Sulcadere'de, on yedi de burada... etti mi otuz altı?" dedi. "Eh! Yemelii doorulttuk demektir."

HARMANCILIK

Harmanlar dosdolay yığındı bu yıl. Millet haftalarca tarlalardan demet çekmişti. Döğenleri koşanlar, iyi de tane döktüğünü söylüyordu ekinlerin. Her bir başak, parmak gibiydi. Akşamları, yığınların üzerinde dönmeye başlayan teneke fırıldakların sesinde bile, bereketi duyuran bir şeyler vardı. Hele tınaz savrulmaya başlandı mı, harmanlığın üzerini taze saman kokusunu ta uzaklara götüren bir toz bulutu kaplıyordu. Sonra bu bulut, akşam kırmızılığı içinde dağılıyor, yalnız geç kalmış bir-iki harman da, ara ara kalkıp iniyordu, öteki harmanlarda temiz taneler kızarıyor, bazılarında da gözerlerin henüz sallanmakta olduğu seçiliyordu.

Biz gene, Şükrü Bey'in "Arpalık" denilen köy başındaki yerine harman yapmıştık. Burası kuytu düşüyor, her zaman esinti almıyordu, savuramıyor, gündoğusunu gözleye gözleye akşamı ediyorduk. Tınaz yeli, yellerin en tatlısıydı bizim için. Sade taneyi samandan ayırmakla kalmaz, bütün gün güneş altında sıkılmış, yanmış içimizi de serinletirdi. Bir esmeye başladı mı yabalar havaya kalkar, dökülen tane yağmuru karşısında anam kendini tutamazdı:

"Taneye bak maşalla! He bakalım, davranın ha! Arman sonu borçlarımız temizlenecek, Rabbim yardım ederse bir sağlırcık[6] bile ediniriz" derdi bize. Babam yabayı doldururken çok konuşulmuş gibi:

"Hayde, çeneyi bırakın! Arman davran demiş" der, savurmaya devam ederdi.

O sabah, daha yıldızlar silinmeden kalkmıştım.

Hava serindi, ortalık yeni yeni alacalanıyordu. Dere boyundaki söğütlük karaltı halindeydi. Arasıra köyden bir horoz sesi, bir köpek havlaması geliyordu. Komşu harmanlarda daha kıpırtı yoktu. Nabatkayı samanın içinden aldım, bir gün önce yarım kalan

6 Sağılan inek.

buğday yığınına çıktım, öteki yığınlara baktım, içime bir sevinç yayıldı. Kuvvetli kuvvetli nabatkayı demetlere batırarak gücümün yettiği kadar uzağa, harmanın içine doğru fırlatmaya başladım.

Yığın bittiği zaman, doğu yanı boydan boya kızarmıştı. Nabatkayı bıraktım; demetleri harmanın eriştiremediğim köşelerine taşımaya başladım. Bu sırada evden anam, babam, kardeşlerim de geldi; önce bana, "Bereketli olsun!" dediler, sonra onlar da demet taşımaya koyuldu. Kuşaklarını koparıyor, sapları silkeleyerek yayıyorduk. Harmanın yarı yerinden fazlası döşenmişti ki babam:

"Gayrı düven dönebilir, hadi sen öküzleri koş!" diye seslendi.

Öküzler arabada bağlıydı, ikisi de orada mışıldaya mışıldaya yatıyordu. İplerini çözdüm, ilkin Sarı'ya "Hadi kalk Sarı dehh!" diye seslendim. Hayvan kımıldandı ama kalkamadı. İpin ucuyla sırtına hafifçe vurdum; ön ayakları üstüne dikildi, arka ayaklarını alamamış gibi durdu. Bir isteksizlik vardı Sarı'da bugün, başka günler ipini çözünce kendiliğinden kalkardı. Akmana döndüm, o da öyle... İkisinin de gözleri donuklaşmış, burunlarındaki ıslaklık artmıştı. Ağızlarından sular akıyordu. Nihayet kalktılar. Ayaklarını silkeliyor, yere keyifsiz basıyorlardı. Yürüyüşleri tutuk tutuktu.

"Bugün Akman'da da, Sarı'da da bir hal var, bak hele!" diye babama seslendim. Döndü baktı; sallandıklarını görünce, yakına geldi, baktı. Bir zaman konuşamadı. Sonra:

"Oldu o, dedi, yaptık işi... Etraf köylerde hayvanlar şaptan serildi yatıyor, köyde de başlamış diyorlardı; bizimkiler tutulacak diye ayak üstü duruyordum. Desene yakalattık bile! Koşulmaz gayrı bunlar, şapa tutulmuşlar. Ayaklarına kılçık kaçar; iyileşinceye kadar koşulmazlar gayrı... Ne de zamanını buldu şu meret hastalık... Yaptık işi! Her şey yüzüstü kalacak. Yaptık işi, oldu o..."

Harman içinde başa böyle bir aksiliğin gelmesi, kayışın kopması demekti. Harman dediğin, her gün döşenip çıkarılabilmeliydi. Saplar, ancak sıcakların gevrettiği zamanda saman olurdu. Bir serinlere kaldı mı, kayışlaşır oldurulamazdı. Hem havalar hep böyle mi gidecekti bakalım?.. Başka koşulacak hayvanımız yoktu. Zaten, bir eşek-

le iki öküzü de yirmi senede güç edinebilmiştik. Şap, tehlikeli bir hastalık değildi, gelip geçiciydi ama, öküzlerin tekrar koşulabilmesi için, aradan epey zaman geçmesi lazımdı. Beklenecek sıra mıydı ya?.. Döşenmiş harmana, kenarları toplatan anama, kardeşlerime baktım; gözlerim yanmaya başladı. Olan olmuştu bize...

Babam öylece kalakalmıştı, donmuştu sanki. Alnına yeni çizgiler oyulmuş, gözlerine ağır bir düşünce oturmuştu. Bir uyurgezer haliyle sokuldu, iri kemikli ellerini öküzlerin sırtında gezdirdi. Kendi kendine:

"Şimdi nabıcaz, nabıcaz şimdi?" diye söylendi. Sesinde öküzlerden daha acınacak duruma düştüğümüzü belli eden bir titreme vardı. İçini boşaltacak birini arıyormuşçasına yığınlara, sonra, gökyüzüne baktı. Yavaş yavaş gitti yulaf yığını dibine yığıldı.

Kargı tepelere güneş vurmuş, ışık yayıla yayıla harmanlara kadar inmişti. Güzel bir yaz günü başlıyordu. Komşu harmanlarda döşeme telaşı sona ermiş, döğenler dönmeye başlamıştı. Arada bir:

"Deeh yavrum haydi orta gah. Amet kalk direnleri al da aktaralım" sesleri kulağımıza kadar geliyordu. Oradakilerin, çok geçmeden kendi hayvanlarının da ayaklarını bağlayacak bir belanın bu kadar yakınlarına sokulduğundan haberleri yoktu daha. Anamın yüzü hâlâ sapsarıydı.

"Böyle sırada elimizi böğrümüzde komak Allahın şanından mıdır, şanından mıdır?" diye söyleniyordu. Babam kalktı, Hüseyin'i çağırdı, agama:

"Sen samanı alt uca çek, Memet'le anan yığının yerindeki başakları toplayadursun. Biz, bir köye kadar inelim bakalım" dedi, yürüdü.

Ortalık ısınmış, saplar çıtırdamaya başlamıştı.

"Döşeyebilmiş olsaydık" dedi anam, "şimdi ikinci karıştırıma getirirdik. Akşama belki tınazı savuruz diye, çuvalları bile aldıydım ben." Agam:

"Öküzler şapa tutulduysa biz de tutulmadık ya! Elbet bi kolayı bulunur" dedi. Anam:

"Boydayi bari içeri atabilseydik, yürem yanmazdı. Sen, bütün yaz bir bir topla, armana getir, sonra gözün önünde zebil olsun mahsul!.. Güna girmek işten değil Rabbim!" diye devam etti. Gözleri dolu doluydu. Akşamları bizi işe sardırmak için söylediği sözleri hatırlamıştı belki...

Sıcak, kötü düşünceler beynimizi uyuşturmuş, hareketlerimiz ağırlaşmıştı, ötede koca yabayla isteksiz isteksiz saman taşımakta olan Agam:

"Adi, gözünüz aydın! Bak, babamla Hüseyin arman makinesi getiriyo. Gördünüz mü her şeyin çaresi bulunuymuş demek?" diye alaylı alaylı seslendi. Baktık, sahiden babamla Hüseyin, önlerine bir manda ile eşeği katmış geliyorlardı. Anam ağama kızdı:

"Bu gene ep böyledir, dünya yansa asırı yanmaz. Saba kendisi de aç kalmayacak sanki. Akılsız evlat!" diye söylendi.

Manda ile eşeği bir araya koşabilmek için, boyundurukla epey uğraştık. Sonunda acayip bir şey çıktı meydana. Koşarken babam: "Ummazdım ama," dedi, "iyi tarafına rastladı eralde amıcanın, yosa manda mı veridi bize o? Bi gün ona, bi gün kendimize koşucaz ya, zararı yok. Elimizi bağlayıp oturmaktan eyi gene." Sonra da:

"Bu ayvanların ikisi de acamı, ep birimiz yedicek birimiz aydeycek... Sen düvene bin" diyerek çekti. Eşek büzülerek ileri atıldı. Manda kımıldamak bile istemiyordu. Kabalarını bir iki dürtünce, o da ağır ağır yürüdü. Bir türlü ayak uyduramıyor, boyunlarını kurtarabilmek için bükünüyorlardı. Boyunduruk bir bu yana bir o yana gidiyordu. Babam arkasına bakmadan:

"Dikkat et ha! Eşee kürek tutmak istemez ama, manda bi patladı mı, düven toplar..." diye hatırlattı.

Haftasına varmamış, köyün giriş yolları başında, bir ağaçta veya bir direkte sarı bez parçalarıyla, üstünde: "Dikkat; Ceylan köy hayvanlarında şap hastalığı vardır" yazılı levhalar görünmüştü. Artık akşamları pek az harmanda tınaz savruluyordu. Hemen hemen bütün koşumluklar şaplıydı. Sokaklarda, iş yerlerinde kimseler görünmüyordu. Köye boşalmış boyundurukların hüznü çök-

müştü. İnsanların çoğu ne edeceğini şaşırmış, şaplı hayvanların gözlerine bakakalmıştı. Yüzler bir karış düşünceydi.

Manda da yattığı gün, "Afat bu" demişti babam; "Bütün köyün hayvanı serildi yatıyo, afat bu... Bari havalar düzgün gitse..." Her gün harmanlıkta çaresiz çaresiz dolaşanlar görülüyordu. Sabahları erken kalkıp demet atamıyordum artık. Anam da:

"Bu yıl bereket iyi, harman sonu borçlarımız ödenecek. Belki bütün kış mis gibi boydey somunu yeycez. Rabbim yardım ederse..." diyemiyordu. Öküzlerin ayakları kurtlanmıştı; çeşitli ilaçlarla onları bir an evvel iyi etmeye çalışıyor, koşabilmek için sabırsızlanıyorduk.

Sonradan yaşlıların "Görülmemiş böylesi..." dedikleri yağmur, bir gece yarısı boşanmıştı. Yıl boyu çalışarak meydana çıkarılmış emek, dışarıda yaygıdaydı. Evine bir avuç tane, bir tutam saman sokamamışlar çoktu. Yağmur boşandığı zaman anam:

"İşte şindi b... u çıktı, kalkın bakalım" diye inledi. Babamın iç çekişi yağmurun şakırtısına karıştı. Hepimiz dışarı fırladık. Bir şey yapabileceğimizden değil, şaşkınlıktan, harmanlığa koştuk. Gecenin, yağmurun içinde sabaha kadar, kimimiz samanı toplamaya, kimimiz evden getirdiğimiz hasırı, kilimi yığınların üstüne çekmeye uğraştık. Gök, kulaklarımızın içinde gürledi, şimşek, gözlerimizin içinde çaktı, çaktı durdu...

Ancak ertesi gün öğleden sonra hava açtığı zaman çevreyi görebildik: Seller gelmiş, anadere taşmıştı. Köyün bir yakasından öte yakasına geçmek mümkün değildi. Harmanlık su altındaydı... Islak ağaçlar, saplar, bulanık sel suları güneşte parlıyordu. Suyun az olduğu yerlerde, kurusun diye yığınları dağıtıp tarlalara yaymaya uğraşanlar görülüyordu. Agam, baktı baktı da:

"Allahın harmancılıı da sarp ha!.. Hayır etmez gayrı bunnar, başağında çimlenir. Yenmez, satılmaz. Gene kimlere yol göründü acap?" demekten kendini alamadı.

DÜĞÜN GECESİ

Karşı mahallede darbukalar dövülüyor, türküler, koşuşan çocukların bağırışları, uzaktan uzağa "Hadi moru çabuk ol" diye seslenmeler birbirine karışıyordu. Aylardır ölü ölü duran köyde, bir kıpırtı vardı. Gözlerine, kulaklarına inanamayacaktı insan, sırtlarına adamlıklarını giymiş, eli fenerli gruplar, sokaklara dökülmüştü. Kırmızı ışıklarla yıkanan yüzler, hiç o tarlalarda, bayırlarda gördüğüm kirli, durgun yüzler değildi. Kadınların, kızların ardından cep fenerlerini sıkarak gülüşen, şakalaşan delikanlılar gidiyordu. Darbuka sesleri, ağzı rüzgâra dönük boş bir testinin uğultusu gibi gecenin içinde uzuyordu.

Düğün Keskinlerdeydi. Daha sokağın başında bir gidiş geliş, bir kaynaşma göze çarpıyordu. Avlu diplerinde yanıp sönen sigaralar vardı, ihtimal kimlerin geldiğini anlamak isteyenler oradaydı. Evin önü saçaklara asılan fenerlerle aydınlatılmıştı. Alan kalabalıktı. Taştan taşa uzatılan araba tahtalarına oturularak, ortası boş bir dörtgen meydana getirilmişti. Kızlar çarşafsızdı; herbirinin sırtında renk renk fistanlar, örme paltolar vardı. Saçları düzgün belikler halinde örülmüştü. Birkaçı darbuka çalıyor, düz taze bir sesle türkü söylüyor, ikisi de oynuyordu. Gelin köşesinde süzülüyordu. Oğlanlar az ötede seyirciydi.

Yüksekçe bir kütüğün üzerine oturdum. Esintisiz bir güz gecesiydi. Çevreyi iyice görebiliyordum. Yalnız düğün evinin üzerinde, toz bulutu halinde bir aydınlık vardı, öteler koyu karanlıktı. Hayat bir dönemeç noktasının oyunu içindeydi. Kendimi, o havaya bıraktım. Memnundum, içim tatlı tatlı kabarıyordu. Köyümün gençleri yorgunluklardan, kaygılardan sıyrılmış, eğleniyordu. Yüzleri gizli sevinçlerle aydınlıktı. Onları böyle görmeye doyamıyordum...

Oyuna kaldırılmak istenen biraz nazlanıyordu ama, ayaktaki gene de kolundan çekip çıkarıyordu onu. Yüzleri al al olmuş iki taze, ortada bir an durup bakışıyor, sonra bütün benliklerini sarsan bir rüzgâra tutulmuş gibi gidip gelmeye başlıyordu. Kollar hafifçe

havaya kalkıyor, manalı bir şekilde açılıyordu. Kayarcasına birbirlerinin etrafında dönüyor, gözler süzgün, oynuyor, oynuyorlardı. Basit bir-iki figürden ibaretti oyun ama, oynayanlar hareketlerine tatlı bir yumuşaklık, bir uyum, zengin bir anlam kazandırmasını biliyorlardı. Bir temmuz günü, biçilmemiş buğday tarlalarının yanık sarılığı içindeydim sanki... Güneş ortalığı kaynatıyordu. Kırların durgunluğunda, içimde bir hareket, bir serinlik özlemi büyüyordu. Birdenbire bir esinti çıkıyor, dolgun başaklar hışırtıyla sallanıyordu... Kırlardan boydan boya diriltici bir serinlik geçiyordu. Oynayanları seyrettikçe o serinliği duyuyordum; sapların kokusunu, bütün tarlaların kımıldanışını içimde duyuyordum.

Darbuka çalanların dilleri de elleri kadar kıvraktı. Havalarını oynayanların iç dünyalarına göre ayarlıyorlardı. O düz, biraz da yaygınca sesle söylenen türkülerde sıcak, sevgiler, istekler, sevinçler savruluyordu. Hemen oracıkta uydurulmuş beyitler, oynayanların durumunu açıklıyordu. Akraba mı olacaklar, rakipleri mi var, haber mi alamamışlar, anlaşılıyordu.

Bazen değişiklik oluyor, ortaya çıkan iki kişi, birbirine karşılıklı beyitler atarak, hareketlerini ona uydurarak, tadı sözlerinde olan bir başka oyun çıkarıyorlardı. Onlar söylerken darbuka susuyor, ellerini sallayarak dönerlerken, teşvik edici tok gümbürtüler çıkarıyordu.

Kenardan oyunları seyreden delikanlılarda da bir kımıldanma vardı ama, bu olduğu yerde kalıyor, canlanıp büyümüyordu. Daha çok seyirciydi onlar. Cigaralarından derin nefesler çekiyor, durdukları yerde duramıyorlardı. Kendi istediği oyuna kalkan ya içini boşaltan bir nara atıyor, veya cep fenerini yüzüne sıkıyordu. Keskin ışıkla gözleri kamaşan kızcağızın, mahcup bir gülümsemeyle başını eğmeye çalışması pek hoştu. Kimisi de fındık, fıstık atıyordu oynayana.

Bütün yıl toz toprak içinde boğulanlar, saf bir neşe içindeydi. Yokluklar, geçimsizlikler, dertler akıllarından çıkmıştı. Gözlerinde tatlı sevgi ışıkları yanıyordu. Onlar için, en iyi dileklerle doluydum. Yılları bereketli gitmeli, hep bir düğün havası içinde yaşamalıydılar.

Bunu candan istiyordum.

PENCERE ALTI

Pencere altları, on beşle yirmi yaş rüzgârlarının estiği yerlerdir. Gecelerin karanlığında o rüzgârlardaki musikiyi, tatlı korkular içinde iki kişi dinler. Hayatlarının vereceği en güzel haz budur. Yıllarca, çok ıraklarda çalınan bir melodi gibi gönüllerde yankılanacaklar...

Aslında pencere altına gitmek nişanlıların hakkıdır. Ortalık kararınca, biraz lokum veya şekerle kızın penceresi altına gidilir. Güya gizli tutulur bu ya; varsa, o akşam evin köpeği bağlanır, baba kahveden daha geççe döner, ana bir komşuya geçiverir. İki genç baş başa kalır, konuşur görüşür, birbirlerini yakından tanıma fırsatı bulurlar. "Ya bir ayrılık olursa, işler karışmaz mı?" denebilir. Şimdiye dek örneği yok, sonu düğüne varıyor hep...

Ana babaların direnmesine karşın, nişanlı olmayanlar da istediği kızın penceresi altına gitmenin yollarını buluyor. Bu türlü görüşmelerin hazzı –yaman bir macera olduğu için– diğerlerinden daha derin, daha sürekli oluyor.

Bir akşam Receb Ağa'nın dükkânında oturuyorduk. Sığır sıpa ineli epey olmuş, köy her zamanki sessizliğine dalmıştı. Arada bir iki yumurta veya sepete konmuş biraz ekinle bir müşteri geliyor, sonra gene baş başa kalıyorduk. Gazsı gazsı kokan kırmızı ışıkta, şeker kutularına, incik boncuğa bakıyor, öteden beriden yardırıyorduk.[7]

Amcamın oğlu telaşla içeri girdi; kim var kim yok diye şöyle bir göz gezdirdikten sonra:

– Sabri! Şurda bi teneke boydeyim var, alır mısın? dedi.

– Ya, baban duyarsa?.. Var mı haberi?

– Bırak onu sen şimdi. Alıyor musun almıyor musun?

Ekinin evdekilerden habersiz getirildiği anlaşılmıştı. Düşük fiyatla uyuştular. Bir paket köylü[8], yarım kilo lokum aldı amcamın oğlu. Bana bir göz işareti vererek çıktı.

7 Delikanlı konuşması.

8 Köylü marka sigara.

Sözleşmişlerdi. Çıvgar'ın penceresi altına gidecekti. "Kızın ağası koyunlarda, babası da şimdi baktım, Sülman Aga'nın kahvede" diyordu. Heyecanlıydı. Şayet burada oturacaksam dikkat etmemi, Çıvgar evden yana geçerse, çıkıp uzunca iki defa ıslık çalmamı istiyordu. Razı oldum. Uçarcasına karanlığa daldı. Bir zaman ardından baktım; sakin, yıldızlı bir geceydi. Benim de yüreğimde ılık çarpıntılar oldu.

Dört beş yıl önce bir akşam yine bu dükkânda oturuyordum, kalabalıktık. Kendim içerdeydim ya, aklım başka yanlardaydı, iyiden iyiye tutkundum. Babası muhtardı, varlıklıydılar; umutsuz bir çırpınıştı benimki. Bir ara yanıma onların çırağı sokulmuş, kimseye sezdirmeden bir kâğıt sıkıştırmıştı elime. Mutlaka ondandı bu. Boşluklarda kayıyormuş gibi bir hoş olmuştum. Elimden göğsüme sıcaklık yürüyor, çakan olur diye yerimden kımıldanamıyordum. Neden sonra eve dönmüş, tatlı ürpertiler içinde mektubu okuyabilmiştim. Bitirdiğim zaman yüreğim heyecandan çatlayacak gibiydi; o akşam için pencere altına çağrılıyordum. Yazık ki, geç olmuş, iş işten geçmişti...

Bir güpürtüyle kendime geldim: Mahallenin bütün köpekleri havlıyordu. Amcamın oğlunu hatırladım. Çıvgar başka yanlardan eve dönmüş olabilirdi.

Hemen sokağa çıkarak iki kez uzun uzun ıslık çaldım...

Ertesi gün amcamın oğlu: "Bırak Memet" diyordu "Ters gitti bizim iş ayşam. Çıtırtı olmasın diye ayakkabıları elime aldım, usul usul pencereye sokuldum. Baktım, içerisi kalabalık, bizimki pencerenin dibinde ya, seslensem ötekiler duyacak. Bi kamışla dürttüm. Yürem gün güp atıyodu valla! Neden sonra geldi... 'Çişime gidiyom' demiş anasına. Sazlar arasına çekildik. Tam bu sırada sokak kapısı açılmasın mı?.. Emen avluya koştum, lâkin sırtıma da kazık indi ha! Male köpekleri peşimde, zor attım kendimi evleklee."

Böylesi de oluyor bazen. Bereket ana-babaların hepsi bir değil. Yavaş yavaş, nişanlı olmayanların pencere altına gitmesini hoş karşılamaya başlayanlar da var. "Gençlik," diyorlar, "bir daa ele geçecek değil ki..."

ODALAŞMA

Bir yanda çoban Hasanlar, bir yanda Sarılar. Yüzler iyice kelemeleşmiş[9], karışıp karışıp gidiyor. Kadınlar solmuş çarşafları içinde yitmiş... Erkeklerin gözleri karanlık... Odanın tütün, ter, toprak kokusu karışığı ağır havası adamakıllı sıkıcı, gergin.

Üzerine boya dökülmüş, tahtaları aralanmış çarpık bacaklı masanın başında oturan Muhtar dalgın; zor durumda olduğu ikide bir rahatsız rahatsız kımıldanmasından belli. Ayakta dikilenlere bakmamaya çalışan ihtiyar kurulu üyeleri de öyle....

İlkin çoban Hasan'ın karısı boşandı:

– Yaktılar kızancıımın başını mıktar! Öldürecekler evladımı. Kurtarın bizi bu utanmazların elinden!

Anasının konuşmasından cesaret alan kız:

– Arkam çürük içinde, dedi. Bunlar yaptı. Dönmem bi da o domuzlar oturası samannık köşesine. Versinner benim pırtımı!..

Muhtar sigarasından derin bir nefes çekti. Duman arasından karşısında dikilenleri süzdü. Gözleri: "Bütün bunlar ne demek oluyor" dercesine Sarı'nın üzerinde durdu.

Sarı üzgündü, perişandı ya, aşağı kalmak istemeyen bir sesle direndi:

– Bunnar Alladan korkmaz; bakmayın öyle durduklarına. Bu yaştan sona ne eşekliim, ne pezevenkliim kaldı. Yerimde başkası olsa kan düşerdi valla. Epiciniz biliyonuz: Gücüle iki ucunu bir araya getirmeye savaşıyom. Başımda bi sürü horanda. Geçende Kerpiçgölü'ne sürüdüm öküzün birini; bina gibi hayvancıım yıkıldı gitti. Kime boyun bükeyim? Düün borçlarım duruyo daa. Kendi köpeemiz deyil mi, ver altınını da kalmasın bondurluk yerde dedim buna. Genişleyince yerine koruz, kalmaz dedim. Vay! Sen

9 Sürülmemiş tarla veya bakımsız bağ-bahçe.

misin deyen? "Gâvurun kopuu da, bilmem ne de." Açtı azını yumdu gözünü... Yerimde başkası olsa kan düşerdi kan...

Muhtar epey düşündü, sonra sözlerine basa basa:

– Fenalık yokmuş kaynatanın dediklerinde be kızım, dedi. Büyük bilmek lazım biraz! Babanın evine kaçacak ne var bunda? Bi de bu çıktı bu sıra; sıkışan hadi geldii yere... El adamı döver de sever de. Vursa kıçınıza tekmeyi, yüz vermese babanız olmaz bunnar. Ne bu yahu? Böyle buraya gelen kaçı buldu bu yıl?

Çoban Hasan parladı:

– Mıstafaga, Mıstafaga: Bilmezmiş gibi yapma! Ben çobannıkla baktım çıkardım onu meydana. Dövülsün, sövülsün diye değil. Elalem gibi aarlık maarlık almadım. Eee, kendini benim yerime koy bakalım... Açsın sırtını da bakın! Kara çürük. Gâvur yesiri mi bu canım?

Sustu kaldı Muhtar. Bu sefer üye Receb Aga:

– Sarı, Sarı! İş mi senin de bu yaptıın, dedi. Öküzün kaarını gelinden mi çıkaracan? Zorla alamazsın altınını, göynüyle olursa o başka...

Sarı Halil'in karısı atıldı:

– Sizi de, sizi de görcez. Sizde de var evlat! Bej beter olursunuz işalla da, annarsınız neymiş ele karışmak... Biz istemez miyiz eylikle olsun? Biz de gelin olduk, görmedik böyle şeyler. Bedava hizmetkârlıkmış yaptıkları. Söylesinmiş oğlan bize de, ayrılsınlarmış. Eyi güzel ayrılalım adi ya... Neyle? Biliyonuz halımızı... Eve bu bereketsiz gelmeden, zatı güç çıkıyoduk yaza... Şimdi oldu ocak iki... Ne bölmee, ne kalmaa.. Ayol, ocaamızı daatmaa geldi bu görmedik bizim be!

Kapının yanında donmuş gibi duran oğlan:

– Sen çeneni tut ana! Kapa aazını sen! Ep senin başının altından çıkıyo bunnar. Burda bari sus! diye bağırdı...

O söylüyor, o söylüyordu. Nasıl bir uzlaşmaya varılacaktı bilmem. Hangisini dinlersen o haklıydı..

Gayrı daha fazla dayanamazdım, kalamazdım içerde. Kalktım, yavaşça kapıyı açtım...

KOCAKUŞ

Bir gece, kapımız hızlı hızlı vurulmuştu; ardından hüzünlü bir erkek nesi:

– Zeynep, moru Zeynep! diye seslenmişti:

– Sizin çocuğun adı neydi?

İyi hatırlıyorum, anam bu vakitsiz rahatsız edilişe kızmamış, olağan şeymiş gibi telaşsızca cevap vermişti. Dışardakinin ayak sesleri geceye karışırken yatağımda doğrulmuş:

– Ana, demiştim, kim o?

– Yat kızanım yat, Kocakuş dedecik adını sordu senin; aklına gelmemiş de... Ardından babam mırıldanmıştı:

– Hay gidi Kocakuş hay! Yaşlandıkça fenalaşıyor desene...

Büsbütün şaşırmıştım. Akşamlara dek aramızdan ayrılmayan, bize oyunlar öğreten, söğüt dalından düdükler yapan, o, masalların Hızarına benzettiğim dedecik miydi gelen? İyi ama, adını bilmediği çocuk yoktu ki onun! Herkesin sevgili dedesiydi köyde. N'olmuştu bu gece vakti ona? Babam, neden "fenalaşıyor" diyordu acaba? Vardı bir gariplik vardı bunda. Birden adının tuhaflığını fark ettim: Kocakuş!..

Uykum kaçmıştı. Dayanamadım, sordum:

– Ana be, Kocakuş dede neden adımı sordu, niçin Kocakuş diyorlar ona?

– Sen uyumana bak hadi! Öyledir o, biraz şeydir. Çocukları çok sever. Birinin adını unutsa, uykuları kaçar, gece mece gider sorar. Sora...

Bu soranın ardı gelmemişti. Demek anamın anlatamayacağı bir hal vardı Kocakuş dedede.

– Niçin Kocakuş derler, bak onu ben de bilmiyom.

– Haydee! Lafı bırakın şimdi, demişti babam. Gene de az sonra, bildiğini anlatmaktan kendini alamamıştı:

– Küçükken kocakafalı, garip bi şeymiş bu. Olmadık şeyler sorar, akla gelmedik işler yaparmış. Çok hocalara götürmüşler bu yüzden çok. Çıkmış bi gün evlerinin önündeki cevize, bağırmış: "Ben Kocakuşum, bugün burdayım, yarın yokum!.." Rahmetli Kocatete "Uğardı bu gayrı" diye korkmuş. Akşama kadar indirememişler ağaçtan. O gün bugündür Kocakuş derler ona.. Çalık malık değil ya, sarmış içini o korku, bildim bileli böyle. Oysaki kurtuluş mu var? Gelmişiz gidecez bi gün...

Anam, derin derin içini çekmişti. Ben bunlardan bir şey anlayamamış, çaresiz susmuştum. Susmuştum ama, çocuk aklım adamakıllı karışmıştı. Dedenin aklımdaki yüzü kararmış, çizgileri seçilmez olmuştu. Tanımadığım bir dede vardı karşımda... Neresiydi, babamın bir gün gidecez dediği yer neresiydi? Dede, oraya gitmekten niçin korkuyordu? Bütün bildiklerim kopmuştu; oyuncağım kırılmış, sevdiğim bir şey yitmiş gibi, bir mahzunluk çökmüştü üstüme. Geceyi dinliyordum: Belki, dedenin içini oyan şey bu derin sessizlikteydi işte... Boşlukta bir ağaç, doruğunda da uçmaya hazırlanan bir karaltı beliriverdi gözümün önünde. Zihnime karanlık düşünceler üşüştü. Göz kapaklarım yanıyor, bilmediğim bir yanım ağrıyordu sanki. Dalmışım....

Ertesi gün, dedeye başka gözle bakmaya başlamıştım. Oturuşuna, kalkışına, yüzündeki değişmelere kendimce anlam vermeye çalışıyordum. Aramızda olduğu zaman yüzü biraz açılıyor gibi oluyordu. Diğer zamanlarda, gözlerinde zehir gibi bir kahır, oradan oraya dolaşıyor veya bir avlu dibine yığılıyordu. Yürüyüşü, bir şeyden kaçar gibi telaşlı; konuşması, acılı insanlarınki gibi tıkanık tıkanıktı. Kahveye, kalabalığa sokulmuyordu. Hemen herkes, acıyarak bakıyordu ona. Bir zaman sonra, gayrı büyükler gibi, halini hareketlerinden anlar olmuştum. Telaşlı telaşlı, sokaktan sokağa dalıp çıkıyor, çocukların yanına sokulmuyorsa, köyde hasta var demekti. Göğüs, bağır açık, saç baş perişan koruya doğru koşuyorsa, bilirdim ki biri ölmüştür. Günlerce yemez içmez, dolanır dururdu

gayrı oralarda... Yalnız neden diğerlerinin gözleri birkaç günde kuruyordu da, onun içinin çığlıkları bir türlü dinmiyordu? Madem babamın dediği gibi "Kurtuluş yoktu!" dede bunu niçin anlamıyor, veya anlamak istemiyordu? Herkesin, kederle karışık bir burun büküşle baktığı o, sarı topraklı yere, köyü yutacakmış gibi büyüyen mezarlığa neden bir o düşmandı? Şu sonuca varıyordum ki, aklınca: Dede, köyümün yaman acılarla içi dolaşık bir insanıydı...

Sela sesiyle uyandığım sabahlar, ağlamaklı oluyor, Kocakuş dedenin adımı sorduğu geceki gibi ürperiyordum. Anamın, ıssız akşamlarda yanık yanık söylediği bir türkü geliyordu aklıma:

Kaçsan kaçılmaz, tutarlar seni
Bir kuru tahtaya koyarlar seni
Haramiler gibi, soyarlar seni
(...)
Urgansız, zincirsiz bağlarlar seni

Urgansız zincirsiz, bir adamın nasıl bağlanacağını pek kavrayamıyordum ama, biraz sonra omuzlar üzerinde geçecek tabutu hatırladıkça, yüreğimi kahredici bir çaresizlik sıkıştırıyordu. Elimde olmayarak, bir gün ağaçların çiçek açtığını, ekinlerin boylandığını, parlak gün ışığını göremeyeceğim aklıma geliyordu. Anam babam, bütün sevdiklerim gitmiş, yapayalnız kalmışım gibi oluyordum. Onları bir daha hiç göremeyecek miydim? Ayaklarımın altından toprak çekilmişçesine, kendimi bir boşlukta buluyordum. Yoktu, tutunacak bir şey yoktu... Başım dönüyor, içim eziliyordu... Biraz açıldığım zaman: "Sakın" diyordum kendi kendime: "Dedenin içinde bulunduğu hal bu olmasın?.."

Araya yıllar girmiş, büyümüştüm. Omuzlarıma geçim yükü binmişti; çiftten, çapadan, oraktan baş kaldıramıyordum. Toz toprak içinde, yanmış kavrulmuştum. Yüzüm çarığa dönmüştü. Gayrı ölüm benim için de: "Dünyasını değiştirmek veya vadesi dolmaktı." Başka türlü olamazdı, olsa dayanamazdım ki... Ceviz altı, oyunlar, unutmaya başladığım bir düş gibiydi. Sert olaylar, ağır şartlar içinde benim de yüreğim katılaşmıştı. Hani şair

"Altı da bir üstü de birdir yerin" demiş, bilmem öyle miydi ama, gün olur altına razı olurduk biz. Bin türlü kahır, meşakkat bazen insana: "Çıkmalı şu meret can da kurtulayım" dedirtiyordu. Bunu, benim de söylediğim oluyordu. Kocakuş dedeyi gördüm mü, ötekiler gibi acıyor, gayrı onu çözmeye çalışmıyordum. Çalışmıyordum ama, içimde yıllarca evvel çizilmiş yerler sızlamaya başlıyordu. Tuhaf bir değişiklikle her şeye rağmen yaşamanın vazgeçilmezliğini anlıyordum. Yolum, dedenin evi tarafına düştükçe, orada oynayanları görüyordum; ılık yankılar başlıyordu içimde...

Bir gün ahır duvarı dibindeki gübreyi aktarıyordum. Güneş iyiden iyiye kızdırıyor, alnımdan yüzüme sıcak damlalar kayıyordu. Yaş gübre kollarımı koparmıştı. Biraz soluk almak için küreğin sapına yaslandım. Alıştığımdan mı ne, o ağır koku fenama gitmiyordu. Karıştırılan yerlerden ince bir duman çıkıyor, ayaklarımın dibinde bir kaynaşma oluyordu. Solucanlar uzayıp kısalıyor, küçük kara böcekler telaşla kaçışıyordu. Bir deliğe girip çıkan karıncaların hareketleri hızlanmıştı. Avlu dibinde eşinen tavuklar, birbirini gagalıyor, arasıra keskin sesler çıkarıyorlardı.

İlkin uçları kabarmış fidanların kımıldandığını fark ettim, sonra o yandan bir çıtırtı geldi kulağıma. Baktım; komşunun sarı köpeği, ağzında da bir kemik. İyi seçilmiyordu ama, bir at veya bir öküz ayağı olmalıydı bu. 'Tam da yeşilin çıktığı sıra' dedim içimden; "yazık olmuş hayvana. Gene kimin boyunduruğu boş kaldı acaba?" Yağmurlarla sıvaları yıkanmış sap damlı evlere, yayvanlaşmış eski bağlık sırtlarına baktım, oradan mezarlığa kaydı gözlerim, işte o zaman dehşetle ölümü düşündüm, zihnimde o kötü ihtimal uyandı: "Sakın köpeğin ağzındaki bu kemik?.." Tüylerim diken diken olmuştu.

Omuzuma bir el dokundu, korkuyla döndüm: Kocakuş dede... O, kendini salmışlıktan, dağınıklıktan sıyrılmış. Dipdiri... Düzgün ak sakalı uzun yüzünü açmış, alnındaki çizgiler yumuşamış, gözleri de ışıklı.. Sanki içindeki don, ılık havalara dayanamamış, çözülmüş. Onu böyle görünce şaşırdım:

– Merhaba dedem; dedim. İlk yazın kokusunu aldın galiba?

Gülümsedi:

– Öyle oldu, öyle, dedenin, gördün mü leylekleri? Gelmişler. Korkulmaz gayrı, kefeni yırttık say.

Sesi sevinçle titriyordu:

– Yetmişimdeyim. İnan ki, bu baar başka, sıkıntımı daattı. Uyku da uyuyabiliyorum. Biliyo musun? Dereboyuna indim böyün söğütler patlamış. Dallarına baktım hangilerinden eyi düdük olur diye... Şimdiye dek görülmemiş düdükler yapıcam bu yıl çocuklara.

Sarı köpek yanından geçen bir tavuğa hırladı. Kocakuş dede bir şey duymamıştı; sözüne devam edeceği sıra durgunluğumun farkına vardı. Bir bana bir gübreye bakarak:

– Ohoooo! Hayli iş yapmışın sen, yorgunsun galiba. Yoksa, bir derdin mi var? diye sordu.

– Yok bir şey, dedim. Yorgunluk sadece.

Ahır duvarına yaslandı:

– Hani küçükken size, söğüt kabuundan yaptıım düdük vardı ya! Onun başka türlüsünü yapıcam bu yıl...

Bu kalın ve yumuşak sesi, yıllarca önce ilk kez duyduğum geceyi, sonra onun derdini anlayabilmek için peşinde dolaştığım günleri hatırladım. İyi düdük olabilecek dalları dolaşmaktan dönen garip yaşlıya, tekrar sevgiyle baktım. Oracıkta, bir çocuğunki kadar masum gözlerle, köyü seyrediyordu. Bütün ömrünü karartan şeyi iyice unutmuş görünüyordu. Sanki içindeki çatışma bitmiş, yaşamak baskın gelmişti. Kim bilir, belki de sevindireceği küçük dostlarının evlerini araştırıyordu aşağılarda. Şimdi onu daha iyi anlıyordum. Bir çocukluk arkadaşıma, birlikte aynı derdi çektiğimiz bir dosta rastlamış gibi heyecanlandım, içimde o, unutmaya başladığım ceviz altı havası esti... Gene öyle masalların Hızırına benziyordu dede...

Yine bana döndü:

– Bak, evlat dedi. Aklından geçenleri annıyom, kınama beni "Kocakuş" demişler bana. Yalnız bu aylarda, çocuklarla birlikte

söğüt düdüğü öttürdüğüm günler, ölümle alay ediyormuşum gibi olurum. Yüremdeki taş kalkar. Bütün korkum; bi gün nefesimin kesilmesi, düdük çalamamak... Yaşlanınca daa iyi annarsın bunu.

Dedenin sarı köpeği gördüğünü fark ettiğim zaman, meretin kafasına daha önce bir taş fırlatmadığıma pişman oldum. Eliyle onu işaret ederek:

– Ne yiyo o köpek orada acaba? diye sordu, Boş bulunlum:

– Galiba mezarlıktan bir kemik getirmiş, dedim.

Neye uğradığını anlayamadı. Gözlerindeki ışıklar çekildi, yüzü karardı, alnındaki çizgiler acılaştı:

– On iki küçük, dört genç, üç de yaşlı verdik bu yıl topraa.. Gençler hep ince hastalıktan, dedi. Sonra onların isimlerini saydı. "Ah" dedi, "ah!" Sağ elinin yumruğunu, orada görünmez bir düşman varmış gibi, mezarlığa doğru salladı. Söylediğime söyleyeceğime pişman olmuştum ama, iş işten geçmişti. Omuzları çöküvermiş, nöbeti yaklaşmış bir saralıya dönmüştü dede. Elini göğsüne vuruyor, boyuna:

– Nasıl olur, nasıl olur? diyordu. Birdenbire, yaşından beklenmeyen bir hızla bayıra doğru koşmaya başladı...

Dede görünmez olmuştu. Ben hâlâ onu düşünüyordum. Saf neşesini söndüren aksi tesadüfe lanet ettim. Bahardı, ihtimal çabuk yatışacaktı. Ama benim için unutulmaz bir gün olarak kalacaktı bu. Görmüştüm, onun içinde parlayan yaşama sevgisini görmüştüm. Yıllarca önce beni düşündüren karanlık korkusu gibi bu defa sevinci sarmıştı içimi.

Bütün gücümle küreğe sarıldım. Vücudumun her zerresinde bir yanma vardı, taze ot, nemli toprak kokusu ile, ilkyazı ta yüreğimde duyuyordum. Biliyordum yakında kuzukulakları, çiğdemler çıkacak, mezarları çimen bürüyecekti. Toprağa verdiklerimiz bile ıraklara çalışmaya gitmiş gibi gelecekti bize. Bütün kış sessiz sessiz duran köy, canlanmaya başlayacak; yaşlılar duvar diplerinin bol ışığında gözlerini kırpıştıracaktı. Eline bir çakı, bıçak geçirebilen çocuklar dalları dizlerine dayayarak bıçağının sapıyla hafif hafif,

döndüre döndüre üstlerine vuracaklar, Kocakuş dededen öğrendikleri tekerlemeyi hoş bir ahenkle haykıracaklardı:

Matara miiit matara miiit,
Çıkar kökünü yaz geldiiii yaz geldiii!..
Alaca boncuklu kız geldiiii
Çıkarmazsan güz geldiiii güz geldiiii...

Kabuk bu sözlere dayanamamış gibi çıkıverecekti. Ucu inceltilecek, içine heyecanla taze bir soluk üflenecekti. O zaman bu ıslak söğüt kabuğu, köyün her yanında işitebilen bir ses çıkaracaktı. Hakkı vardı Kocakuş dedenin. Yaşamın güzel sesi buydu işte, evet yakında o ses duyulacaktı.

HIDIRELLEZ

Erimek belirsizce her şeyde
Karışmak sulara yıldızlara
Sinmek kokusuna mor menevşenin
Yanmak damar damar nefes nefes
Yaşamak tükene tükene
B. Rahmi Eyüboğlu

Hıdırellez sabahı idi; sabahların en sevileni... Gül fidanlarının dibinde kızların içlerini titreten, umutla saklanmış martaval çömlekleri vardı. Bütün gece dallar arasından fakir odalara tatlı bir rüzgâr sızmış, tazeleri düşlerde yüzdürmüştü... Karanlıkla birlikte geçen yılın sıkıntıları, acıları da uçup gidecek; sular, topraklar, bitkiler Hızır aleyhisselâmın gayretiyle tazelenmiş olacak, hayatın damarlarında yepyeni bir özsu dolaşmaya başlayacaktı. Hıdırellez sabahı tez davranabilirse, kişinin bahtı da açılabilirdi. Ama bunun için gün doğmadan kalkmak, henüz kutsallığını yitirmemiş doğayla sarmaş dolaş olmak gerekti. Güneşi yatakta gören, kısmetini kaçırmış, yaşamanın ardında kalmış olurdu. Her şeye yeniden sarılabilmek için bir fırsat daha veriyordu doğa ana işte...

Nasıl da candan bir atılış vardı herkeste... Büyük küçük, sabahın alacakaranlığına dipdiri fırlamıştı; kırların el, ayak, göz değmemiş köşelerine akıyorlardı. Havaları, horozların ötüşü, köpek havlamaları, çın çın insan sesleri doldurmuştu. Toprağa, yeşilliklere belenmeye gidiyorlardı. Ne içten, ne sevinçli bir uyanıştı bu... İnsanın derinlerinde umutlu bir kımıltı vardı.

Akşamdan; içine otlar, kır çiçekleri atılarak dışarıda bırakılmış bakırdaki buz gibi suya ellerimi daldırdım. Parmaklarımın uçlarından vücuduma bir serinlik yürüdü. Bitkilerin serinliği, kokularıyla dolmuştum sanki... Derecik boyunda sıra sıra yükselen kavaklara baktım, bahçenin havasını içime çektim. Ah, soluk

almak, baharın uğultusunu damarlarımda duymak ne güzeldi... Sevdiğim insanların, saf bir inanışla ışıyan yüzlerini, yüreklerindeki parlamayı düşündüm: İçimde sıcacık bir kaynama oldu...

Ahlatlı tepeye çıktığım zaman, diriliğin tadını daha derinden duydum. Bulunduğum yerden Ceylan'a doğru yaman bir düzlük alacalanıyordu, batıda köy korusunun karanlığı vardı. Gündoğusu kızarmıştı. Ot kokusu, toprak kokusu tütüyordu yerden. Hani masallarda, güç ulaşılır yerde büyülü bir pınar vardır; suyundan içebilen gençleşir, kuşların ağaçların dilini anlar olur... Öyle bir pınardan su içmişe dönmüştüm işte. Ekinleri kımıldatan esinti, ılık insan soluklarıyla yüzüme sürünüyor, kırların derinliklerinden binlerce anlamlı ses fışkırıyordu. Kuşlar, böcekler büyük bir uyuma katılmış gibiydi. Kendimi yere attım. Nemli otları, ekinleri, ebegömeçlerini koyungözlerini, papatyaları, gelincikleri kucakladım. Kollarımın arasında kımıldanan, soluk alan varlık, onun tatlı soluğu bütün hücrelerimi hazla yaktı.

Kırlarda bütün varlığı ile toprağa, bitkilere karışmak istercesine yuvarlanan, yumuşak ekinlere gömülen, üstleri başları çiyle ıslanmış, yeşile boyanmışların dönüşü görülecek şeydi... Başlara sarmaşıklar, ısırganlar, çiçekler dolanmış; ellerde söğüt, karaağaç, meşe dalları; yüzlerde canlılığın aydınlığı... Sanki coşkun bir Diyonisos alayı iniyordu dağlardan.

İçler yunmuş arınmış, gözler parlamış, dilin pası silinmiş; o, harabelere dönmüş insan tabiatın koynunda yenilenmiş. Çevre de öyle: Gökte candan bir güneş yanıyor, bayırlar tarlalar gıcır gıcır; yeni yaratıldıkları günün pırıltısı içinde... Dumanı üstünde sımsıcak bir dünya... Biraz sonra Rüveyde'nin ahladı altında, martaval çömleği açılacak, mâniler okunacak, oyunlara eğlencelere başlanacak. Tam bir tabiat bayramı...

İnanışa göre bugün nasıl başlarsa, bütün yıl ona benzeyecektir. İşin asıl yürek hoplatan yanı da burası. Kocakuş dededen, sığırtmacın kambur oğluna kadar herkes bir rüzgârın önüne katılmıştı. Duvarlarına tezek vurulmuş ahırların, kırmızı toprak sıvalı evlerin

kapıları bile yeşilliklerle süslenmiş... Adamlık urbalar giyilmiş, gözlerde bir ışık, bir memnunluk...

Ah ne olur, bu sevinç, bu kıpırdanış yaz yağmuru gibi gelip geçmese, içlerde uç veren taze duygular, yakıcı hava ile kavrulmasa... Yaşamak yeniden, birbirimizle doğayla öldüresiye bir boğuşma halini almasa... Yeniden kötülüklerin ağına düşülmese, doğaya aykırı inanışların batağına saplanılmasa...

Düpedüz bir mucize dilemek olmaz mı bu? Olmasına olur, olur ya insan elinden, insan gönlünden bekliyorum ben bunu. Soluğumuz başkalarının mutluluğunu artırmalı değil mi? Diyorum ki: Bütün çabalar bu yola harcanmalı...

Kafamız, kolumuz ne güne duruyor?

TAVUK HARBİ

İkinci Dünya Savaşı bütün şiddetiyle sürüp gidiyordu. Batı ufkunda korkunç felâketlerin karartısı vardı. Edirne yanlarından ırak gök gürültülerini andıran sesler duyuyorduk. Bir endişe, bir telaş sarmıştı ortalığı. Toprak huzursuzdu. Sabahları toz gibi kirli bir duman, içimizi bunaltıyordu. Gazeteler, radyolar her gün barut kokan, kan kokan haberler veriyordu. Anlıyorduk, bir yerlerde tüyler ürpertici bir şeyler oluyordu. Ekmeğimiz günde yüz elli grama inmişti. Yaşamak, uzayan bir baş dönmesi, göz kararması haline gelmişti gayrı...

Yollardan, koyun, sığır sürüleri, ev eşyası yüklü kamyonlar, arabalar; yerinden sökülmüş, fidanlar gibi, öz suyu çekilmiş, solmuş insanlar geçiyordu. Gözleri, doğup büyüdükleri yerleri bırakmanın yaman acısıyla dolu doluydu. Göç ediyorlardı... Dünyayı kana boyayan düşman, onları da evlerinden, ocaklarından ediyordu. Trenler gelip gelip gidiyor, sesleri daha bir yakıcı çıkıyordu. Ayrılıklar başlıyordu: Ana, baba, kardeş, sevgili ayrılıkları... Köyler, kasabalar boşalıyor, çilekeş Trakya, bir daha o kötü yazgısını yaşıyordu.

Okulumuzun Anadolu'ya kaldırılacağı bildirilmişti; evlerimize "Allahaısmarladık" diyebilmek için izinli bırakılmıştık, iki yanı hafif dalgalı arazide, Kaynarca deresinin meydana getirdiği düzlükte, köye doğru yürüdüm. Çevreye şimdiden bir bırakılmışlık çökmüştü... Turgutbey yolunun iki yanındaki bostanlara bakıyordum; pancar arabalarıyla buralardan geçerken, çardaklarına kurulmuş sigara içen sevimli yüzler görürdüm; kendilerinden içimizi serinleten karpuzlar aldığım o babacan adamlar yoktu. Çardakları yıkılmaya yüz tutmuş, bostanlar daha erken olduğu halde bozulmuştu. Turgutbey'deki arabacılar çalışmıyordu. O pırıl pırıl boyanmış, arka kapaklarında 'Ali Usta' yazılı talikalar n'olmuştu acaba? Önünde her zaman bir kalabalık gördüğüm asmalı kahve kapanmıştı, müşterileri nerelere dağılmıştı kim bilir?

Istırancalar görünmüştü! Irakta duman dumandılar. Balkanlar'a doğru yükseliyor, göğe karışıyorlardı. Şimdi onların ötesinde ana-baba günleri yaşanıyordu. Kurşunlar, gülleler, alevler saçan bir canavar vardı oralarda... Savaş... Küçüklüğümde anamdan dinlediğim yedi başlı ejderha hiç kalırdı yanında. Bize yüz elli gram ekmek yediren, şekeri beş liraya çıkaran, toprağımıza, canımıza göz diken hep oydu. Onun yüzünden boşalıyordu bu güzel yerler. Trakya ne olduğunu biliyordu onun...

Hey be, ne çileydi şu Trakya'nın çilesi... Kaderin, insanları merhametsizce harman ettiği yerlerdi buralar. Göçler, ayrılıklar, dinmeyen acılar, özlemler içinde savrulan insan: Rumeli insanı... Bir vakitler dedelerimiz, şimdi düşlerinde gördükleri yerlerde dünyaya göz açmışlar, ekmiş biçmiş, çoluk çocuk sahibi olmuşlardı. Bir çocukluk sevgilisine aitmiş gibi, andıkça içlerini titreten garip ama, bizi de bir hoş eden isimler vardı dillerinde: Izladı, Eskicuma, Kırcali, Üsküp... Çoğunun hısmı akrabası oralardaydı daha. Ah Rumeli insanı, yarım kalmış düşler gibi çocukluklar, gençlikler, sevdalar; 93'lerin anlatılmaz ıstırapları alnına ne derin oyulmuştur. Başından geçenleri düşündükçe rengi uçar, yüreği daralır, ağlayamaz. Gözlerinde yaş kalmamıştır. Ama türküleri, türküleri yanıktır. Tuna boylarından Alişi sorar...

Susamıştım. Köyümün ortasından geçip gelen, iki yanı söğütlü Kaynarca deresine indim, öylesine durgundu ki, akmıyor sandım ilkin. Çok görmüş geçirmiş insanlar gibi, derinliğine yaşıyordu su. Biliyordum, içinde Istıranca eteklerinden, Ergene'ye uzayan bir şeyler vardı. Burgaz'a gelinceye kadar yedi köyün insanının, tarlasının yüreğini serinletiyordu. Bize hayat veren bu suydu. Çocukluğum, içinde kıyılarında geçmişti. Şimdi belki de son kez yanıklığımı o dindirecekti... Eğildim. Onun da içinde yarım kalmış düşler, çocukluklar, sevdalar yanıp sönüyordu sanki, öylesine bir dalgınlığı vardı. Öyküsü aklımdan geçti:

Tuna'nın yemyeşil düzlüğünde davar yayıyormuş bir çoban. Hemen yanıbaşında derinlerinde Türk akıncılarının anılarını yaşatan o koca su, parıldaya parıldaya akıyormuş. Derken, sürünün

huysuz koçu zarara kaçmış. Çoban, onu çevirmek için öfkeyle hiç elinden bırakmadığı, yalnızlık saatlerinde bıçağıyla üzerine nakışlar çizdiği kalınca sopasını atmış. Aksilik bu ya, sopa nehire düşmüş; hemen de gömülmüş, yüze çıkmamış bir daha... Zavallı çoban, deliye dönmüş; varı yoğu bir o sopaymış çünkü... Yıllardan sonra çoban göçmen olmuş, yolu Kaynarca köyüne düşmüş. Tam bu derenin çıktığı yerin başındaki kahvenin duvarında, bir de ne görsün? Sevgili sopacığı asılı değil mi? Gözlerine inanamamış. Selamı falan unutmuş: "Abeey kaveci! Nerde buldun bunu be? Benimdir bu sopa!" diye haykırmış. Derenin gürleyerek kaynadığı yeri göstermiş oradakiler: "İşte oradan çıktı." "Abe demeyin" demiş, anlatmış olanı. Bu kez kahvedekiler inanamamış "A yabancı! Belkim sen yanıleersin olu mu öle şeye?" demiş biri. Çoban dayatmış, "Ne yanılerim ne bişee. Bu benim Tuna'ya kaçıdıım sopanın ta kendici. Üs yanı burguludur, açın bakın; Anam südü gibi halal elli sarı altınım va içinde." Açmışlar bakmışlar, doğru... "Ya," derdi öyküyü anlatan, şöyle bir içini çeker, gözleri buğulanır, "Tuna suyudur bu aretlik..."

Hey Allahım, Kaynarca deresinin mi, yoksa kıyılarında yaşayanların mı hikâyesiydi bu? 'Ah Tuna suyu,' dedim içimden; 'Rumeli gene boşalıyor. Garip çobanı kırk yıl sonra yitiğine kavuşturdun, ona yeniden yaşama sevinci verdin. Söyle, yine dönecek miyiz? Avutacak mısın bizi de?'

Dere sessiz ve karanlık Ergene'ye doğru gidiyordu...

Köye yaklaştıkça heyecanım artıyordu. Kimleri bulacak, kimleri bulamayacaktım acaba? Bayırlar sararmıştı. Neredeydi bu mısırların, gündöndülerin sahipleri? Tarlalarını kuşlar yiyor, ziyan oluyordu. Dere boyunda çıkarılmadan kalmış pancarlar vardı. Hüsnü Efendinin değirmeni işlemiyordu galiba? İşlese çakıldaklarının sesi buralardan duyulmaz mıydı hiç? Yalnız suyun boşluğa dökülürken çıkardığı uğultuydu gelen. Kavak, söğüt ağaçları arasından ucu beliren minareye bakıyor, kendi evimizin yerini seçmeye uğraşıyordum. Yukarıda Kumlubayır'ın ak toprağı parlıyordu. Harman yerleri bomboştu, bir-iki kararmış saman lodasından başka görünürde bir şey yoktu. Pınarhisar bağlığına doğru giden düzlüğe;

Çarığımı Yitirdiğim Tarla, Kartalağacı, Sulcadere taraflarına kaydı bakışlarım. Hayvan otlattığım, çapa salladığım, orak biçtiğim yerlerdi oralar benim, içimde o günlere ait anıların kımıldanması vardı. Nedense, babamın, kırmabaşağımızı bozduklarını gördüğümüz günkü hali aklıma geldi. Şu düzlükte, bir çizi yer için edilen kavgaları düşündüm... Şimdi nasıl bırakacak, nasıl gidecektik buralardan? Bütün damarlarım kopmuş da, kanım vücudumdan ılgıt ılgıt boşalıyormuş gibi derin bir bitkinlik duydum kendimde. Olduğum yere çöküverdim. Anlıyordum, kopmaz bağlarla bağlıydım buralara. Anlıyordum: İnsan toprağı için göz kırpmadan ölebilir, öldürebilirdi...

Köyü büsbütün perişan bulmuştum. Daha iskeleden girerken, içerlerde bir şeyler geçtiği anlaşılıyordu. Sanki art arda cenazeler çıkmıştı; öyle ağır, ağlamaklı bir havası vardı... Ne bizim mahallede, ne de karşı mahallede tüten baca görebilmiştim. Cadde yanındaki göçmen evlerinin kapıları kapalıydı. Süleyman Ağa'nın kahvesi önünde Muhtara rastladım: Dalgındı. Selam verdim, sesi çıkmadı. Bir daha seslendim... Neden sonra, yeni duyuyormuş gibi başını kaldırdı:

– Aleykümselam Memet, oj geldin.

Yanına sokuldum. Epey zaman öyle konuşmadan durduk, sonra o sordu:

– Noo, bıraktılar galba sizi de?..

– Hayır. Anadolu'ya kaldırılıyoruz da, görüşmeye geldim.

– Aberler nası? Ezmeycekler mi şu azgın gâvurun başım daa?

– Hep öyle, kudurmuş gibi saldırıp duruyor...

.....

– İç aklım başımda yok, perişan oldu millet. Çoğu gitti... Satabildini sattı, satamadıını bıraktı gitti. Malın canın rezillii bizim burda.. Yetmij guruşa koyun, bej guruşa tavuk! Alan yok... Bazısı kesti yedi; günnerce tavuk barışı doldurdu kövü. Tavuk harbi dendi buna bu yüzden... Şaka gibi ama perişan oldu millet. Erkez ayakta...

– Allah büyüktür, kötü gün göstermez işallah.

Yürüdüm. Köyüm, çaresizlik, kararsızlık içinde ikilere bükülüyordu. Ekim yakındı ya, kimsede koşacak takat yoktu. Ne yapmalı, ne etmeliydi Yarabbi?

Her şey yüzüstü kalmıştı. Hazırlanmışlardı, geri kalanlar da hazırlanmışlardı ama, gidemiyorlardı bir türlü. Rukiye'nin koca ahladı yanına gelmiştim. Köyümün bayram yeri miydi burası? Sahiden bu köyde şu ağacın altına toplanarak bayram eden insanlar olmuş muydu? Peki ama, niçin şimdi burası bu kadar ıssız, böyle bomboştu? Neredeydi o kol kola tutunup, karşılıklı iki sıra halinde türküler söyleyerek gidip gelenler? Mantar tabancası patlatan yürekleri cıvıl cıvıl küçükler? Heyecanla yavuklusuna bakan delikanlılar? Yapraklar dökülmüş otlar sararmıştı, güzdü ama Allahım nasıl güzdü bu?..

Ne cami kuyusu başında, ne dibek taşı dolaylarında kimseye rastladım. Gözlerim yana yana, tozlu sokaklardan geçtim.

Ambarın yanında anamı gördüm: gözleri kızarık kızarıktı. Ağlamaktan bitmişti.

– Demek sizi de bıraktılar gayri! dedi; onca bozgunlar gördüm, çıkmayacak can çıkmıyo işte. Çile dolmamış bezbelli daa... Ananın kuru kafası bunnarı da görcemiş bak!

Hem söylüyor, hem bağrını yumrukluyordu.

– Şurda yeni yeni kendimize gelmee başladıydık: bi çift öküzümüz, bir-iki parça tarlamız olduydu... Ah, Rabbim Rabbim! Ne kusur işledik bilmem ki? Her şey darmaduman olacak gene... Bezbelli kitabın dedii günner bunnar, rametli anacıım öyle derdi: Rumeli eşli dibinde şeyit, derdi.

Boğazıma bir yumruk tıkanmış gibiydi, konuşamıyordum. Oysaki bir şeyler söylemem, yatıştırmam gerekti onları. Ama ne diyebilirdim? "Ana, bizi Anadolu'ya kaldırıyorlar, durum kötü galiba... Ellerinizi öpmeye geldim ben" mi? Hiç denir miydi bu? Bir şey denemezdi gayrı. Anamın içi kanamaya başlamıştı gene: Bozgunları hatırlamıştı. Şükür öylesi değildi bu, önlemdi sadece ya, gene de hepsinin yüreğini kaldırmıştı...

"Zindan gibi bi gece yarısıydı..." diye başladı mı anam, tüylerim diken diken olurdu. "Şarıl şarıl yağmur yağıyordu, yolda şappara şappara yalnayak koşuşanlar. Rametli babacığım, 'Kâmile, Kâmile! Kalk gidiyoruz!..' demişti..." Bundan ötesini tamamlayamazdı. "Belki ötesini anlatmışımdır" derdi. Evet anlatmıştı: Burgaz'ın altında öküzün biri yürüyemez olmuş, arabayı, eşyalarını bırakmışlardı. Öbür öküzün üstüne iki yorgan atıp yağmurlu karanlığa karışmışlardı... Anası, kardaşları o gecelerde gitmişti işte.. Allah o günleri göstermesin bir daha.. "Bu ev" derdi, "bu ev tam üç kere külleri üstüne kuruldu." Nasıl deliye dönmesin anam?..

Ev toplanmış, araba portanın önüne çekilmişti. Çulumuz kilimimiz içindeydi; bir hasır örtmüşlerdi üstüne. Ha deyince, koşulacaktı hemen. İnsanın içini hüzünle dolduran, bilinmeyen yolculuklara hazır bir göçmen arabasıydı bu... Köpeğimiz Gucuk, bir şeyler sezmiş gibi altına kıvrılmış yatıyor, bir yerlere uzaklaşmıyordu. Küçük kardeşlerim şaşırmıştı: Niçin harmana, oduna gidilmiyordu? Ahmet amcamlar, Topçiin nereye gitmişti? Ya biz neden böyle toplanmıştık? Boyuna soruyorlardı:

– Aga be, bu köv artık boşalacak mı? Nereyi gidecez, başka kövümüz var mı bizim?

– Sen de bizimlen mi gelcen?

– Mektebe gitmeycen mi gayrı?

Babam:

– Demek Anadolu'ya kaldırıyorlar sizi, dedi.

– ...

– Gidin, epiciniz gidin. Torda araba azır, koşsun agan götürsün nineniyni[10]. Bütün köv gitsin. Ben kalacam, ben gidemem bu kez... Bırakamam tırnağımla açtıım tarlaları, anamın babamın yattıı yerleri. Alacam çifteyi çıkacam koruya... Evelallaa...

10 Anneni.

İÇİMDEKİ

Bir görünmez lokomotif ardından
Kara vagonlar gibi koşar geceler
Düşünür dururum birinin içinde...

Bir garip hal bu... İhtimal yorgunlukların, üzüntülerin sonucu. Bir köşecikte düşünürken, yolda giderken, bir yerlerde bir şeyler konuşurken; o yürüyüş, o konuşma, o düşünceyle hiç ilgisi olmayan bir sözcük ya da söz dilime dolanıyor... Karıştırıyor kafamın içini, başlıyorum onu sayıklamaya. Bir gizli haz mı var ne ona uymakta? Öyle kendiliğinden söylenen bir türkü gibi uzuyor. Gayri bir şey kalmıyor aklımda; nenin nesi olduğunu bilmediğim o sözcük ya da söz zihnimi peşine takıp gidiyor. Belli bir zamanı olmuyor bunun. Hiç ama hiç sırası değilken, kendimi olmadık bir sözün üstünde buluyorum. Sanki içimde canı sıkılan biri var: Başlayıveriyor sözcüklerle oynamaya. Sezdirmeden beni de havası içine alıyor... Bazen belleğimin derinliklerinden insanı şaşkına döndüren şeyler çıkarıyor. Uğraşıyorum ondan kurtulmaya, uğraşıyorum ama, olmuyor ki... Hazinesinin başına oturmuş, oyunlar edip duruyor. Neden sonra suyu kesilmiş değirmen gibi ıssızlaştığımı fark ediyor, "Neydi o sayıkladığım şey?" diye düşünüyor, bulamıyorum. Ne de çabuk geldiği yere gidiyor. Sizi bilmem ama, benim böyle hallerim var işte...

Bu kez bambaşka oldu; günlerce akla karayı seçtirdi bana... Bulunduğum yer, basık çatılı bir köy samanlığıydı; içi, birbirimizi göremeyecek kadar karanlıktı.

Pis kokulu, bunaltıcı bir havası vardı. Kıyısında köşesinde, küfür, boğuşma, toz duman gırla gidiyordu. Mecbur olmasam bir dakika durmazdım burda. Dizim sızılı olduğu için, üst ranzalardan birine uzanmış düşünüyordum...

Öğretmenliğimin tadına doyamamıştım. Gerilikle, bilgisizlikle savaşmak için ter ter tepiniyordu gücüm içimde. Bilgide, bütün karanlıkları ısıtacak bir güç buluyordum. Ondan her kafanın nasibini alması gerekti. Sevgiyle, heyecanla işime sarılmıştım.

Nişanlım da okulunu bitirmek üzereydi. Aynı üzüntüleri, aynı sevinçleri beraber tadacak; yaşamın kör güçlerine birlikte karşı duracaktık. Kendimi kitaplarıma, öğrencilerime vererek en güzel günlerimi yaşıyordum. Birtakım kötü işler dönmüştü sonunda.

İnsan yazgısıyla bu kadar kolay oynanması çok zoruma gitmiş, dünya başıma yıkıldı sanmıştım... Hâlâ olup bitenlere ne anlam vereceğimi bilemiyordum.

Karabasan gibi günler, geceler geçirmiştim, daha da ne kadar süreceği belli değildi. Düşündükçe dalıyor, daldıkça karanlıklara batıyordum. İşte tam bu sırada oldu: Kafamı altüst eden o sözü dilime takılmış buldum: "Değirmen taşı ağırlığıyla beynimi yassıltan bir sefalet..."

Nerde okuduğumu, kimden duyduğumu hatırlamıyordum. Sanki bozuk bir plak dönüyordu kafamın içinde ve iğne hep o cümlenin üstündeydi. 'Değirmen taşı ağırlığıyla...'

Ne korkunç şeydi bu benim için... Her tekrarlanışta ürperiyor, bir yanımın ezildiğini, acıdığını duyuyordum. Nedense pek yüklü görünmüştü bu söz bana... Hayatım onun içinde erimişti sanki: Köyümün kıraç tarlaları, yanık yüzlü insanları, duvarlarına tezek vurulmuş, içi yoksulluk kokan evler, beklenen hep beklenen harman sonları, neler neler yoktu ki içinde... Perişanlığımın düğümü gibi görünüyordu şu anda bana o... "... Beynimi yassıltan bir sefalet."

Başım dönüyordu, içim darmadağındı... Dumanlı bir boşlukta belirsiz biçimler, sevdiklerimin yüzleri, köyüm, görünüp görünüp kayboluyordu. Anılar, hayaller birbirine karışmıştı... Yorgunluk, üzüntü, öğrencilerimin son bakışı, içlerinde kendimi gördüğüm kederli gözler... Gürültülü bir yolculuk... Peşimden geliyormuş sandığım o kocaman yapı... Uğultu, uğultu... Sonra ağır bir sessizlik ve ardından: "Değirmen taşı ağırlığıyla beynimi yassıltan bir sefalet..."

Dayanılır mıydı buna böyle? Salmamalıydım kendimi bu kadar... Bir iş bulmalı, sevdiğim şiirlerden aklımda kalanları okumalı, bir yanık türküye derdimi dökmeli, her şeyin düzeleceğini, bir gün yeniden kaldığım yerden başlayacağımı düşünmeliydim. Bu hal geriliklerin, bilgisizliğin bir direnmesiydi nihayet... Nerede öğretmen çile çekmemişti ki? Neydi o "Hakikat"teki öğretmenin başına gelenler?.. On yıl sonra da olsa, haklı olmanın sevinci duyulabilirdi. Hem canım şu tümce, altbilinin bir oyunu değil miydi? Ötekiler gibi unutulur giderdi o da... Öyle öyle ama, kafamın içindeki o kara yuvarlak durmuyordu boyuna: "Değirmen taşı ağırlığıyla..."

Nişanlımla son buluşmamız aklıma geliyordu. Eli hâlâ avucumdaymış gibi bir sıcaklık duyuyordum. Bütün gün ağaçların altında dolaşmış, gelecek günlerden, yuvamızdan söz açmış, birlikte yapabileceğimiz işleri düşünmüştük. Karlar altında kalmış bir tarla gibiydim şimdi ben... Derinliklerimde belirsiz kımıldanmalar vardı. Derken keskin bir ayak kokusu ya da okkalı bir küfür her yanımı buz gibi ediyordu. "... Beynimi yassıltan bir sefalet..."

N'oluyordu bana böyle, neydi bu ikiye bölünmüşlük? Bir yanım geleceğe, umutlara tutunuyor, kar altında yatan bir toprak gibi baharlar bekliyordu ama, belirsiz bir haldi bu. Öte yanım; bitlenmiş, uyuzlanmışlara, her şeye rahat bir miskinlikle katlananlara bakıyor: "Olduğu olacağı bu, onlara karışmaya, aralarında erimeye mecbursun" diyordu ve öteki fırsatı kaçırmıyordu: "Değirmen taşı ağırlığıyla beynimi yassıltan bir sefalet..."

İyiden iyiye kaptırmıştım yakamı: O kara söz karartıp duruyordu içimi. Önümde, nasıl geçeceğine akıl erdiremediğim uzun bir zaman vardı. Kitapların, dostlukların sıcak dünyalarından ıraktım. Posta bir şey getirmiyordu. Güzel günlerin tohumu katı taş üstüne düşmüştü; bir türlü çimlenip gelişemiyordu. Yalnız, nişanlımı, öğrencilerimi hatırladığım zaman; yağmur serinliği almış, toprak kokusu duymuş gibi oluyor:

Üvey ana değildir zaman sevgilim
Gök altında yaşanan en mutlu anı düşün...

diyebiliyordum. Sonra gene çevre ağır basıyor, ötekinin içine düşüyordum: 'Değirmen taşı ağırlığıyla... '

Kızıyor, küfrediyordum bazen; ne pis yaratıktı şu insanoğlu... Dünya kendisine yetecek kadar geniş, toprak kendisini doyuracak kadar bereketli, güneş içini ısıtacak kadar sıcakken, bütün hayvanlardan daha kötü hareket ediyordu. Hangi yaratık dünyayı onun kadar kendine zehir edecek şeyler yapmıştı?.. Oysaki nelere yetmezdi gücü?.. O, kar altındaki toprağa benzeyen yanımı dinliyordum...

Ne çare ki, az sonra kafamdaki bozuk plağın dönmekte olduğunu fark ediyor, kendimi sayıklanan sözün anlamını ararken buluyordum. Usulca bu aramanın peşine düşüyordum; öteki Schopenhauer'a taş çıkartacak felsefeler yürütüyordu: 'Bu düzen kötü bir değirmen, sefalet onun taşı; başımızın üstünde olanca ağırlığıyla dönüyor... Toprak işi biteni karnına indiriveriyor...'

Dehşetle ürperiyordum. Gerçekten öyle miydi; öyle mi olmalıydı?.. O sarsılmama aldırmadan devam ediyordu: "Değirmen taşı ağırlığıyla beynimi yassıltan bir sefalet..."

DUVAR DİBİNDE

Gezip tozduğum yerlerden, sevdiklerimden, işimden ırakta; bir kötü yalnızlık içindeydim. Ne çevremdekilerden, ne postadan umut vardı. Her günüm, gariplik üstüne gariplik, çaresizlik üstüne çaresizlikti. Öyle bir yerlerim oyulur, kendi karanlığıma batardım. Dayanılmaz haldi o... Yalnız akşam üzerleri serbest kaldığım zaman; bahçelerden, Sodra'nın doruğundaki beyazlıktan, Karaca'dan içime biraz serinlik, biraz ışık düşer, ferahlardım. O günlerin tek tatlı soluğu duvar dibindeki saatlerdi...

Yerim, bir ahırın bahçelere, yola bakan duvarı dibindeydi. Orası hâlâ gözümün önünde: Güneş yıkılmıştır, yüksek ağaçların, tepelerin doruğu akşam kızıllığı içindedir. Önde dumana batmış gibi görünen Sodra'ya doğru gittikçe seçilmez olan sebze ve meyve bahçeleri vardır. Yakınlarda dönen bir dolabın kovaları fıkırdar. Görünürde kimsecikler yoktur. Bir yaprağın kımıldanması, bir kuşun ötmesi bile insana dokunur. Eriyip, doğaya karışıvermek istenilen dingin bir saattir. Sırtımı duvara dayar, önümde açılan bu bir dilim dünyaya dalardım. Renkler yavaş yavaş koyulaşır, hava serinlerdi. Kendimi oraların uyumuna kaptırır günün sıkıntılarını, acılarını unuturdum.

Gözlerim bir kuyu etrafında hâlâ kımıldanan dolap beygirine iliştiği zaman, birden sarsılırdım. Oracıkta dairesini çizen katı gerçekti o. Yanıbaşında dizboyu gömgök otlar vardı. Az ötesindeki ağaçlarda limonlar, portakallar sararıyordu. Sarıçayboyu, içimde koşmak, yuvarlanmak istekleri uyandıran bir çayırlıktı. Akşam gölgeleriyle derinleşen bu bir dilim dünya içinde, o zavallı hayvanın yaşamı bana bir haksızlık gibi görünürdü. Kendi kendime:

Hep aynı adımlar aynı daire

Mümkün mü dünya bu olsun hiç?

diye mırıldanırdım. Gidip onu salıvermek geçerdi içimden. Sonra kendi durumumu hatırlar, mahzun olurdum...

İşte o zaman bir avuntuya koşar gibi, bakışlarım karşıdaki tepelerin en yükseği üzerine kayardı. Bu sırada dalgalı arazinin ortasında, fışkırırmış gibi göğe yükselen bir mavilik olurdu. Sodra tepesinin dikkatle bakılınca, belli belirsiz yarıntılar, karartılar görünürdü ötesinde berisinde. Başımda renklerin düğünü bayramı vardı sanki... İçim o renklerle yıkanır biraz yatışırdı. Sodra'nın hemen ardının deniz olduğunu duymuştum. Nasıl olurdu bu? İçerlerde, çok içerlerde sanıyordum ben kendimizi. Şaşırır, yönleri karıştırırdım. Türkiye haritasını gözümün önüne getirir, bir de öyle bulunduğum yeri tanımaya uğraşırdım. Demek şimdi, şöyle düz bir çizgi çekilse, bizim oralardan geçecekti. Bu düşünce beni özlediğim yerin yakınlarına sokulmuş gibi heyecanlandırırdı.

Gayri Sodra'nın doruğu yumuşak bir beyazlıktı. Sanki hülyaların pak dünyasına geçilirdi ordan. Denizden gökyüzüne vurduğunu sandığım bu aydınlığa dalar, köyümü düşünürdüm... Oralarda da akşamdı. Kırda bayırda çalışanlar evlerine dönüyordu. Kadınlar, kızlar köyün en iyi suyu sayılan cami kuyusu başındaydı. İçimi titreten yüzler beliriyordu karşımda. Kumlubayır'ın üzerinde bir toz bulutu vardı. Sokaklar yollar hayvan bağrışmaları, insan sesleriyle doluydu. Biraz sonra hava bozaracak, ortalık sessizleşecekti. O zaman değirmen oluğuna dökülen suların uğultusu yayılacak, derinden derine çakıldaklar takırdayacaktı. Anam kapıları kapayıp içeri çekilmeden önce dışarıları dinleyecek, beni düşünecekti bir daha belki. Ama ne kadar kendini yorsa, üzülse olanlardan bir şey anlayamayacak, "Edenler kör şeytandan bulsun işallah" demekten başka bir şey gelmeyecekti elinden. Sonra, içinden arasıra köpek havlamaları duyulan bir karanlık bastıracaktı. Dinmeyen özlemler, ıslak ıslak gözler, toprakla boğuşanların büyük yorgunluğu, kucaklamak öpmek istediğim insanlar, köyümün sap damlı evleri, her şey o karanlıkta eriyecekti... İçimdeki mırıldanmayı yatıştırmak için bir türkü mırıldanmaya başlardım:

Çıkayım gideyim Urumeline
Arzuhal vereyim beylerbeyine...

Ah ama nerdeydi o halden anlayacak Beylerbeyi? İhtimal başkalarını, içinde özlemler, acılar kaynayanları düşünemeyecek kadar meşguldü şu anda o. Benim zavallı "arzuhalciğim"; belki hiç yerini bulamayacaktı...

Yanıbaşımda bir kımıldanma olur, o karanlıklardan sıyrılıp gelmiş biri gibi az ötede Karaca'yı görürdüm. Sıcacık bir kıpırtı başlardı içimde. Düşüncelerim, alacalanan ıraklıklar onda birleşir, gayri onun garip hali bir başka türkü, hiç söylenmemiş, duyulmamış bir türkü gibi devam ederdi bende...

Ötekilere göre, çıkık şakakları, ön dişleri dökük kocaman ağzı, acayip ürkek halleriyle bir maymuna benzerdi belki Karaca. Bence türlü meşakkat altında ezilmiş, eli yüzü biçimini yitirmiş, talihsiz bir köy çocuğuydu. Gözlerinde bir görmüş geçirmişlik derinleşirdi. "Şu çocuğun susuşu yok mu, kahrediyor beni" dedirtecek kadar ağır ve anlamlı bir şekilde susardı. Köyünde hayvanları tararken yaman bir tekme yemişti yüzünün ortasına. Hayatını durgunlaştıran o tekme olmuştu işte. Nedense orada, bahçede gördüğüm dolap beygirininki ile bir benzerlik bulurdum onun kaderi arasında... Her şeye sessizce katlanıyor, tevekkülle o da bir karanlık kuyu etrafında dönüyordu sanki... İçim acır, beygir için düşündüklerimi onun için de düşünürdüm...

Bir gece, gürültülü bir kalabalığın ortasında görmüştüm onu. Kollarını bacaklarını sımsıkı tutmuşlardı. Birisi evlilik dersi vereceğini söylüyor, ötesini berisini açarak bir şeyler tarif ediyordu. Ellerinden kurtulmak için çırpınışları, etrafındakileri çileden çıkarıyor, kahkahalara boğuyordu. Araya girmiş, güçlükle bu oyuna bir son verebilmiştim. Birdenbire ellerime sarılmış, mahzun mahzun yüzüme bakmıştı.

O zamandan beri benden ayrılmıyordu. Ben de onda katıksız bir dostluk bulmuştum. Yanıma nasıl sokulduğunu fark etmezdim bile. Kendimi yapayalnız sandığım sırada, bir de bakardım yanıbaşımda!.. Hiç tınmazdım. Bütün konuşmalardan daha manalı bir sessizlik uzardı aramızda. Esmer kuru yüzü, Karaca ağzını açmasa

da; kurak yılları, yokluk acılarını, bir yamalı yorganla yapılmış uzun yolculukları vardı. Garip bir köy gibi dururdu oracıkta...

Derken Sodra görünmez olur, bahçeler alacalanırdı. O bir dilim dünya da çıkardı elimden. İlerde sokakları tütün kokan bir kasaba ışırdı. Gece, içinde bir bırakılmışlık duyduğum gece başlardı. Şavklı pencerelere baktıkça bir yerim ince ince sızlardı. Limon, portakal bahçelerinden gelen esinti daha baştan çıkarıcı olur, susturulmuş yanlarımı büsbütün uyandırırdı. Karaca'nın da değiştiğini sezerdim. Yanımızdaki yoldan, ahenkli çan sesleriyle kervanlar geçerdi; o dalgalı yürüyüşe kendimi bırakıverirdim. Bir yanım eşeğinin üzerinde sigara içerek giden kervanla uzaklaşırdı ordan... Neden sonra kendime gelir, bulunduğum yeri durumumu hatırlar, başıma bir kova soğuk su dökülmüş gibi olurdum.

Orada, o ahır duvarı dibinde, Karaca'nın masum yüzünü, gözlerini; karanlıklar içinde kalan dünyamı, özlediğim ıraklıkları dinleyerek sabahlamak isterdim ama bırakmazlardı ki...

ÇARIĞIMI YİTİRDİĞİM TARLA

Sonunda köye dönüyordum; Iraklarda belki bir baltaya sap olurum düşüncesiyle beş yıl önce ayrıldığım köyüme... Koca meşeyi dönünce sap damlı evler göründü. Edemedim, yolun kıyıcığına çöküverdim. Yolların tozu içinde rengini değiştirmiş çıplak ayaklarıma gözüm ilişti. Sonra üstüme başıma baktım: Bu soluk, bu kirli pırtıları ilk kez görüyormuşum gibi ürperdim. Torbamda kirli çamaşırlarımdan başka bir şey yoktu. Yılların çekisi, perişanlığı üstümden akıyordu... Bu halimle nasıl girecektim köye? Onlar beni, çoğunun erişemeyeceği yüksek bir yaşayışa erişmiş sanıyordu; oysaki ben... Tanıyan olmazdı belki ama, ya olursa?.. Durup anlatabilir miydim başımdan geçenleri?.. Hem anlatsam neye yarardı?..

Çevreyi süzüyor, toprağın kuru, kavruk yüzünde her şeyleri bıraktığım gibi görüyordum: Ekinler biçilmiş, demetler kaldırılmıştı. Dere boyunun soluk yeşil düzlüğünde eğilip doğrulan, pancar çıkaranlar vardı. Merkeze götürülmek üzere hazırlanmış, dolu pancar arabaları da gördüm. Karşıki mısır tarlasında hayvan otlatan delikanlı belki de bir arkadaşımdı. Biçilmiş tarlaların bozluğu, pancarlığın geçkin yeşili, mısır, gündöndü tarlalarının yanık sarılığı ile birlikte köyümün havası içime dolmuştu. Yüreğimde bir kaynama vardı. Bütün çekilerimi unutmuş gibiydim. Derin derin nefes alıyordum. Bir ara kendimi, ıraklardan değil de, çarığımı yitirdiğim tarladan dönüyormuşum sandım, öyle en değerli şeyini yitirmiş bir çocuk hali sarmıştı içimi... Ah, ne olurdu, ben de şimdi otlattığım hayvanları önüme katıp o çocuk kaygısızlığıyla giriverseydim köye... "Maşalla, hayvanları iyi doyurmuş Memet; baksana, karınları davul gibi" deseydi komşular... Ama hayır, dört saattir yoldaydım işte. Ayaklarımın altı kabarmış, yılların yorgunluğu çökmüştü üstüme... Neye dönmüştüm kim bilir? Gören bir acayip acayip bakıyordu; eritiyordu beni o bakışlar... Kararımı verdim:

Hava kararınca girecektim köye. Kendilerine hanidir haber salamadığım anam babam, olanları az buçuk duyanlar acaba nasıl karşılayacaktı dönüşümü?..

Ortalık alacalanınca, bir hırsız gibi geçtim sokaklardan. Evin kapısında heyecandan gözlerim doldu. İlk, anamla karşılaştım:

– Ah, kızanııım!.. diyerek boynuma sarıldı. Daha derine kaçmış gözlerinden buruşmuş yanaklarına yaşlar süzülüyor, elini göğsüne koyarak:

– Sen aklıma düştükçe buram yanıyordu, canevim, diyordu. Babamın saçları kırlaşmış, avurtları çökmüştü. Kemikli, kuru elini öperken titrediğini fark ettim. Her şeyi anlatan dolgun bir sesle, beni avutmaya savaşıyordu:

– Sağsalim dönüşüne şükür! İçime doğuyordu zatı böyle olacağı. Daa ardından seni bıraktııma pişman olduydum. Barındırırlar mı hiç, senin gibi bi köylü parçasını? Azcık kıpırdansan, bi kaşık suyla boğmaa kalkarlar alimallah! Topraktan kopmaya gelmez, böyle olur işte... Bizim mayamız kara toprakta tutulmuş, başka yer doyurmaz bizi. Kazancın emeemizin karşılıı olmasını isteriz, onuştan[11] ilerleyemeyiz zatı. O böyük yerlerde gördüün, memleket kadar konakları, alın terinne mi oluyo sanıysın sen? Olmaz öyle şey... diyordu.

Halimi anlamış, eli boş, perişan dönüşün acısını hafifletmeye, üzüntümü dağıtmaya çalışıyordu:

– Sağlık olsun! Bak bu yıl masul iyi, demek senin ikbalınaymış, diyerek sözü bağladı...

Hayli büyümüş olan kardeşlerim başıma toplanmış, geldiğim yerlere dair sorular soruyorlardı:

– Çok otomafil gördün mü aga?

– Tirene, tranboya biner miydin? Kendi kendine mi gidiyo onnar?

– Simit çok mu orada?

11 O yüzden.

Safça sorularına kısa cevaplar veriyor, onlara bir hediye getiremediğim için üzülüyordum. En küçüğünün yavaşça anama: "Agam bize kasaba ekmee getirmemiş" dediğini duydum. O zaman, torbamda kurumuş bir yarım asker tayını olduğunu hatırlayarak kendilerine verdim, öyle sevindiler ki...

Geç vakit anam:

– Hadi gayrı aganızı raat bırakın, yorgundur o. Em yarın ırak tarlaya gidilecek; erken kalkmak lazım... diyerek yataklarımızı sermeye kalktı. Kardeşlerimin ikisi bir yatakta yatacaktı, en küçükleriyle ben de bir yatakta...

Anam odadan çıkarken bana:

– Sabaa çarıını yitirdiin tarlaya gidiyoz, istersen sen de gelirsin, dedi.

Yorgun olduğum halde, uyku tutmuyordu beni. Derinlerimde belirsiz bir sevinç vardı. En yakınlarımın sevecen sıcaklığı hafifletmişti içimi. Sıkıntılarımı dertlerimi unutmuş, eski günlere dönmüştüm yeniden... Bu evin her yanında benden bir şeyler vardı. Anam, babam, kardeşlerim ne kadar iyiydiler, nasıl da anlayışla bağırlarına basmış, yılların izini silivermişlerdi üstümden. İçimden, onlar için ölesiye çalışmaya karar veriyor, yeniden bir iş ucuna geçersem yapabileceklerimi kuruyordum. Hazla gözlerimi yumuyordum; bütün gün güneş altında yürüdüğüm için kanlanmış göz kapaklarım acıyor, bakışlarım kendiliğinden tavana çevriliyor, içim geçmiş günlere akıyordu... Çarığımı yitirdiğim tarla... Büyülü bir ülkenin kapısındaydım sanki... Oraya adımımı atınca dertlerimi unutacak, yitirdiklerimin tümünü bulacakmışım gibi heyecan içindeydim. Çarığımı yitirdiğim tarla; dikenleriyle ayaklarımı kanatmış, katıksız sevinçleriyle başımı döndürmüş ilk dünyamdı benim... Özgürlüğü, sonsuz bereketi bütün insanlara yetecek kadardı. Sonra ne olmuş, nasıl bir sel almıştı tarlamı acaba? İşlerin böyle karışması, çaresizliklere düşmemiz nedendi?.. Yavaş yavaş yaşımı, bulunduğum yeri unutmuş; içine düştüğüm hali ayağımı sıkmış bir ayakkabı gibi fırlatarak yalınayak tarlama ayak basmıştım...

Kör bir çakıyla yapmaya çalıştığım sabana kedi koştuğum günlerdeydim işte... Akşamlara dek av bekçiliği eder, sonra komşu çocuklarıyla birlikte köy sürüsünü beklemeye çıkardım. Sığır, sıpa, bir toz bulutu kaldırarak bayırdan aşağıya sarkınca, içine dalıp eşeklere biner, cami yanına kadar yarış ederek gelirdik. Bizden büyükler bazen, eşeklerin kuyruğu altına diken koyar, hayvan kuyruğunu kıstıkça diken batar, can acısı ile koşar ha koşardı. Çoğu zaman üstündeki düşer, etraftakiler gülmekten kırılırdı...

Ardından hayvan güttüğüm günler geliyordu. Yetiştirmeye çalıştığımız bir çift tosunun peşinde, koca merayı dolaştığım günler... Yarım çirepne[12] ekmeği ile, bir çıkın tuz biberi belime bağlar, ucu tokmaklı sopamı alır, katardım tosunları önüme. Mezarlık yanında öteki çobanlarla buluşulurdu. Sıra kimdeyse hayvanları ona bırakır kendimiz zalaga oynar veya mevsimine göre; çil yumurtası aramaya, sütlü başak, kabak pişirmeye, bostan çalmaya giderdik. Kimi zaman hayvanlar zarara kaçar koruculardan tokat da yerdik...

Asıl ilk sıcaklar zamanı güçleşirdi hayvan otlatmak. Çıkar öteki arkadaşlar giderdi; kırda yalnız olurdum çoğu. Tosunlar sabah serinliğinde güzel güzel otlar, öğleye doğru ansızın sinek tutar, diker kuyruğu kaçmaya başlarlardı. Yetişilir miydi onlara hiç? Dikenlik, çalılık, tezeklik, ekin demez boyuna giderlerdi. Tospağa boynuna dönmüş kara, pürtük ayaklarımla peşlerine düşer; tıkanmaya, bir yere takılıp düşünceye dek koşardım. Yine yetişemez, hırsımdan oturup ağlardım. Akşamleyin topallaya topallaya eve döndüğüm zaman babam:

– Bakalım ne zaman sana bir saplı çarık alabileceğiz? derdi. Sevinir, babamın eline bana saplı çarık alabilecek kadar para geçmesi için dua ederdim.

Bir mısır kırma vaktiydi. İki kardeşimle yine bu odada, bu yatakta yatıyordum. Bir sabah uyanınca, yastığımın altında tasma parçaları görmüş, bir deri kokusu duymuştum. Tasmaları çekince,

12 Ekmek pişirmek için topraktan yapılan çanak.

önüme bir çift saplı çarık gelivermişti. Ne düzgün dikişli, ne biçimli çarıktı bunlar böyle!.. Benim miydiler acaba? Benim olmasalar burada ne ararlardı. Sevincim sonsuzdu. Gayrı babam köy sürüsünü alsa güderdim. Ne diken, ne taş kanatabilirdi ayaklarımı. Hemen dışarıya koşmuş, bu ayakkabıdan güzel çarıkları giymeden önce ayaklarımı kiremitle ovmuştum. Anamın yardımıyla bağlarını bağlamış; aşağı yukarı gezinmiş, koşmuş yeniliklerine şaşmış kalmıştım!..

O gün Kışlaçatağı'na mısır kırmaya gidilmişti. Ben başaktan başağa koşuyor, çarıklarımı deniyordum. Ne kadar kolay ne güzel şeydi tarlalarda böyIe çarıkla koşmak!.. Öğleye doğru çabuk eskimelerinden korkarak, çıkarıp onları bir mısır öbeği üzerine bırakmıştım.

Birdenbire hava serinlemişti. Babam:

– Istırancalara doğru bakın da, elinizi ona göre tutun! diyordu. O yanlar iyice kapanmıştı; kara bir bulut bize doğru geliyor, ortalık yağmursu yağmursu kokuyordu. Pınarhisar bağlılığına yağıyordu. Toparlanmaya vakit kalmadan, o kara bulut aşağı sarkıvermiş; ilkin iri ılık damlalar dökülmüş, sonra boşanıvermişti. Hemen çarıklarımı almaya koşmuş, aceleyle yerlerini bulamamıştım. Yağmur altında delibaş koyun gibi dönmüş, dolanmış, çaresiz eli boş araba altına girmiştim...

Biraz sonra yağmur geçmiş, güneş ıslak toprağı yakmıştı. Mısır yaprakları üzerinde damlalar parlıyordu. Ortalık bi güzel ıslak toprak kokuyordu. Öbek öbek dolaşıyor, çarıklarımı arıyordum. Yıllarca özlemini çektiğim, ancak bu sabah giyebildiğim saplı çarıcıklarımı... Bir türlü bulamıyordum. Yerler yumuşamış, bazı koçanlar çamura gömülmüştü. Yoksa çarıcıklarım da... Yoktular, gitmişti, sevgili çarıcıklarım... Ağlamaya başladım. Babam dil ucuyla: "Gene alırız!" dediyse de, ben gayrı ayaklarımın çarık yüzü görmeyeceğini biliyordum. Anam, hâlâ arıyordu. Sır olmuşlardı. En büyük sevinci de, en büyük acıyı da aynı günde tatmış; gene yalınayak kalmıştım...

Geçmiş günlerin anılarına daldıkça, gece çevremde genişleye genişleye kocaman bir tarla halini almıştı. Umutlarım, hayallerim, çocukluğum, her şeyim, her şeyim bu karanlık tarlada yitmişti işte... Çarıklarımı henüz yitirmiş, henüz yalınayak kalmışçasına bir yerim acıyordu. Hayır, ben çocukluğumu, yoksulluk içinde eriyip gitmiş yıllarımı aramıyorum. Acaba yarın tarlaya gitsem çarıklarımı, yeni, güzel saplı çarıklarımı bulabilir miyim?..

EVLEKLİKTE

Derenin üzerine uzatılmış tek ağaçtan, söğüt dallarına tutuna tutuna karşıya geçtim. Kenara çıkmış birkaç kaplumbağa gürültüyle suya atladı. İki yanı güvemli[13] bir patika başındayım; çevre, taze ot, yaban nanesi kokuyordu. Karaağaç dalları arasında daha açık, daha serin bir gök vardı. Çayırlar çeltik tavaları, fasulyelikler güneşle alacalı, koyu gölgelikler çekiciydi. Evlekliğin ışıklı yeşili içinde bi hoş olmuştum. Sanki yılların üstüme yığdığı çamur yıkanıyor, yeniden dünyaya açılıyordum. Sıkıntılar, endişeler kirli sular gibi akıp gidiyordu...

Günlerdir, sevdiğim özlediğim yerlerde dolaşmanın heyecanı içindeydim. Karşılaştığım sert çizgili yüzlerde, içine girip çıktığım kırmızı toprak sıvalı evlerde, içimi yakan bir şeyler vardı... Unutmaya başladıklarımla bile bir baba evlat sevgisiyle sarmaşıyorduk. Bildiklerim görmeyeli hayli değişmişti. Ama köy, ama tarlalar bıraktığım gibiydi.

Muhtarın evleği başında, pıtrak[14] gibi bir canka[15] yolumu kesti. Dereye sarkan dallar hafiften kımıldanıyordu. Uzandım sarı sarı erikler kopardım, avuçlarıma bir serinlik, dilime bir mayhoşluk yayıldı. Birdenbire kendimi ağacın üstünde buldum.

Başka bir mayhoşluk içindeydim. Bacaklarım daha mı güçlü, vücudum daha mı çevikti ne, yerimde duramıyordum. Alttaki pırıltılı, karanlık suya sebepsiz atlayabilirdim. Çıplak ayaklarımda yol yol kurumuş kan lekeleri, çizikler vardı. Mehmet'le beraberdik. Orada sırık fasulyeleri arasında, kocaman bir gelincik gibi eğilip doğrulan al fistanlıya, ekşi erik atıyorduk. Arada bir gülümsüyordu bize; ikimize de yeten bir gülümsemeydi bu...

13 Yeşillik, çayır.

14 Yüklü.

15 Bir çeşit erik.

Erikten üstümüzü sıyırtarak ne zaman inmiştik bilmem, küçük Ahmed'in yerinde kalabalık bir grup ponke oynuyordu. Taze çimenler üzerinde, yüzleri kızarmış gelinlik kızlar, oğlanlar sevinçle koşuşuyordu. Biz duvar dibindeydik, oyuna girmemiştik, çünkü o daha gelmemişti.

Elinde güzel bir ponke sopasıyla sokak başında beliren çarşaflının o olduğunu Mehmet fark etmişti ilkin, Beni dürttü. Şaşırmıştık! Demek, gayrı çarşafa sokuyorlardı onu! Bi koşuda yanına vardık. Ürkek ürkek yürüyordu, acemice yüzünü örtmek istedi. İşte o zaman bütün yeni çarşaf giyenlerin başına gelen, onun da başına geldi; eteği bende, kapağı Mehmet'te kalmış, soyuvermiştik çarşafını. Haykırarak oyun alanına doğru koşuyordu...

Bizi düğünlere, toplantılara çeken, hep onun gözleriydi. Karşılaştık mı, içimizde yıldızlar kayıyordu sanki... Geceleri dibek taşına oturur hülyalar kurardık. Biraz daha büyüyünce penceresi altına gitmek, onunla konuşmak kim bilir ne hoş olacaktı?..

Yan taraftan duyduğum bir fısırtı, beni tekrar iki yanı güvemli patikaya getirdi. Fasulyelik içinden bir ces:

– Oooo, oj geldin yavu! dedi.

Baktım: Mehmet... Ama az önce canka üzerinde yanımda oturan, sonra birlikte ponkeye gittiğimiz, harman yerinde, düğünlerde dolaştığımız Mehmet değil. Uzun boylu, yırtık mintanlı, saçı sakalı uzamış, alnı çizgilenmiş, yorgun bir Mehmet... Üstü başı çamur içindeydi, çapayla argı temizliyordu.

– Sen misin be? dedim, az kalsın tanıyamayacaktım...

Doğruldu, çapaya yaslandı. Yüzünde acı bir geriliş vardı. Neden sonra gözlerindeki duman aralandı, tanıdığım bir ışık: "Hatırlayamadın mı?" diyordu....

Çengel Ali'nin ahlat altına oturduk. Kavaklar arasından biçilmiş tarlalar, gündöndülükler görünüyordu. Ara ara, bir yerlerde bir böcek cırlıyordu. Mehmet hep ıraklara, sarı tepelere bakarak konuşuyordu. Sesi, sanki oralardan ırak kırlar içinden geliyordu.

Akranlarımın çoğu orandaya[16] karışmıştı; aralarında Alpullu'ya, İstanbul'a çalışmaya gidenler vardı. Geçimsizlikler başlamış, anaları babalarıyla el gibi olmuşlardı. "Zor ki zor!" diyordu Mehmet. Kendisi de evlenmişti ya, karısından ayrıydı.

İçimde yıllar yılı gerilmiş duran tellere dokunuluyor, zihnimde canlanan dost yüzler, hazin seslere karışıp gidiyordu... Tutamadım kendimi, ondan bir haber alabilmek düşüncesiyle Muhtarın evleğinden yana baktım. Anladı:

– O mu? dedi; babası zorla yaşlı bir Burgazlıya verdi; doğumda öldüğünü duyduk geçende...

Kalktığım zaman başım uğulduyordu...

Adaya doğru yürüdüm. Dört yanı söğütler, kavaklar, karağaçlarla çevrili evleklik köyden, ta Şükrü Bey'in değirmenine kadar uzuyordu. Burada hemen herkesin bir evlek yeri vardı. Demek, köyümün her evine bir tutam serinlik, bir tutam yeşil düşüyordu. Gayrı duyduklarımı, başımdan geçenleri unutmalı, bu serinliği bu yeşili kafamda çoğaltmaya bakmalıydım...

Hızlıdere dibindeki şeftali gölgesine uzandım. Altları kırmızıya çalan ince uzun yapraklar arasından, mavilik gözlerime doldu. Kendimi yanıbaşımdaki suyun sesine bıraktım... Damarlarımda tatlı bir kımıltı vardı, hoş bir düşte yüzüyordum sanki. Çevre yeni bir şeyler katıyordu bana. Kafamda, bazı yanları yıkılan köyümü yeniden kurabilirdim gayrı... Çocuklara oyunların tadını tattırabilir, dargınları barıştırır, sıkıntıları dağıtabilir, gündöndülerin çiçekte, ekinlerin daha başaktayken borç kapamak üzere satılmalarına müsaade etmezdim...

Ben gayrı umuttan ve hülyadan, güzel günler yaratabilirdim...

16 Aile, ev halkı.

DOMUZLAR

Mısırlar boylanmış; gömgök, dipdiri yapraklarıyla keyifli keyifli sallanıyorlardı. Serin bir hışırtı duyuluyordu aralarında; bir uçtan bir uca sıra sıra gidiyorlardı. Herbirinin koltuğundan, iki koçanın sırma gibi püskülü sarkıyordu. Demet arabasıyla yanlarından geçerken sütlüce başaklardan koparmıştık; tatları damağımızdaydı daha. Sıcaklarda, sıkıntılarda bunaldıkça, mısırlığı hatırlıyorduk: Su gibi bir yeşillik geçiyordu zihnimizden. Buğdayımız az çıksa da, zararı yoktu; mısırımız vardı arkada... Bakkala: "Hele mısırlar bozuluncaya kadar bekle!" diyebilirdik, öyle, son avuntumuz, son umudumuzdu orası...

Domuzlar dadandığını duyduğumuz zaman mısıra, üzüntümüz büyük oldu. Korucular, çobanlar vermişti haberi; arada kendimiz de dolaştık: Doğruydu... Her iyi şeye, umut bağlanan şeye bir kötülüğün musallat olması âdetmiş gibi; domuzların ayağı altındaydı emeğimiz. Bizim, dokunmaya kıyamadığımız taze başaklar, onların karınlarına doluyordu şimdi. Tam da başımızı kaşımaya vakit bulamadığımız sıraydı; ziyan oluyordu tarla. Dişlenmiş, kemirilmiş koçanlar, yerlere dökülmüş saplar kalıyordu bize...

Bir akşam: "Bu böle olmaz" dedi babam. "Azımızı açarsak, toomluu böle kurtaramayız!. Gider meydana çıkmış masul. Koy sen eski tenekeyi çuvala, al kırmayı git! Aç gözünü haa!.."

Kurbağa gölü yolunu tuttuğum zaman, küçüklüğümde domuz beklediğimiz gecelerin havası uyandı içimde... Belirsiz sevinçler, ürküntüler duydum. Gözümün önüne: Kara tulum gibi vücudu, yerleri eşen kocaman somağıyla, o pis yaratık geldi. Düşman bir yüz görmüş gibi tiksintiyle yere tükürdüm. Tabiatın, karın doyurmaya çalışan bu garip yaratığının da bir suçu yoktu aslında ama, kötü anıları vardı bende. Hem sonra yemeliğimize, hakkımıza uzanan bir somaktı... Az mı canımı sıkmış, korkutmuşlardı beni!

Babamla giderdik o zaman; o yorgun olduğu için uyur, ben sabahlara dek teneke çalardım ateşin başında... Yüreğimi karanlık duyguların sıkıştırdığı, heyecan dolu gecelerdi onlar... Sürüyle gelirdi meretler bazen; bir çatırtı kopardı mısır içinde. Karanlıkta kımıldanan gövdelerini görür, homurtularıyla ürperirdim. Babam kalkar, o yana, o yana ateş eder; ben hem bağırır, hem tenekeye daha hızlı vururdum. Ortalık yatıştığı zaman hak edilmiş bir sevinç duyardık. Bizimle alay edermişçesine az sonra gene gelirlerdi....

Yıllarca kendimi okumaya verdim; parlak bir geleceğin umutlarıyla besleniyordum. En çok da köyüm, köylerim için çalışabileceğime seviniyordum, içindekileri rahat rahat olduran erdiren tarlalar genişliyordu kafamda. İçinden pazarlıklıların domuzlarından haberim yoktu. Nasıl oldu bilmem, işler değişti; kendimi küçüklüğümde domuz beklediğim soğuk karanlığın içinde buldum... Olanları düşünmemek için adımlarımı sıklaştırdım.

Çatakları dolduran karanlık, düzlere taşmış, koyula koyula çevreyi sarıyordu. Yıldızlar çıkmıştı, taze saman, toz kokan kupkuru bir gece başlıyordu. Mısırlardan, gündöndülerden başka bir şey kalmamıştı buralarda; o da, bizim yere yaklaştıkça seyreliyordu. Kırlar bomboştu. Kurbağa gölü ıpıssız bir derinlikti önümde, gayrı gün ışıyıncaya kadar bu derinliğe bakacaktım, içinden gelecek en ufak bir çıtırtı beni kuşkulandıracak, yerimden sıçratacaktı. Karanlıklara gizlenmiş yaratıklarla tuhaf bir boğuşma geçecekti aramda: Onlar beni uyutup aldatmaya çalışacak; ben onları ürkütüp tarlaya yaklaştırmamaya uğraşacaktım.

İç taraflarına kulak vererek, tarlanın çevresini dolandım, incecik bir esinti yaprakları titretiyor, mısırlar bir korkuyla ürperiyordu sanki... Ortalara daldım, sazlar serin serin elime yüzüme dokundu. Bir şey yoktu şimdilik meydanda ama, nerdeyse gelirlerdi. Yaşlı domuz sırtı gibi kırçıl geceye baktım: Derin bir yalnızlık duydum; öfkeler, korkular kabardı içimde... Gene o kötü günler gelmişti aklıma. Üstüme binlerce hain göz dikilmişçesine titredim. Bir yanlarım, vahşi hayvanlar tarafından çiğnenmiş gibi sızlıyordu hâlâ... İşimi düşünerek, bu kâbusu uzaklaştırmaya çalıştım. Mısır-

lar bana emanetti bu gece, sıkı durmak lazımdı. Gayrı küçük değildim: Tek koçan aldırmamalıydım domuzlara. Bir daha çevreyi dinledim... Çıt yoktu. Dönerken kırmanın demirine değdi elim, derin bir soluk aldım. Bu akşam tüm kötülüklerin hıncını çıkaracakmış gibi, bir cesaret, bir ferahlık duydum...

El yordamıyla topladığım çalı çırpıya kibriti çaktım; çıtırtılarla al bir alev yükseldi. Sırtımı ahlat ağacına verdim; zihnim yatışmıştı. Gece ateşi dost bir sıcaklık, güven verici bir aydınlıktı. Gayrı domuz momuz yaklaşamazdı buraya... Kazanköy merasında çıngırak sesleri vardı. Gök, yıldız ışığı içindeydi. Herkeslerin uykulara vardığı saatte ben karanlıkları, karanlıkları kolluyordum. İçim alacalanmaya başladığı zaman, kalkıp biraz dolaşıyor, bir-iki parça kuru bulursam, ateşi yeniden parlatıyordum. Sonra dünyanın bütün domuzlarını ürkütecekmiş gibi, elimdeki değneği, tenekeye kuvvetli kuvvetli vurmaya başlıyordum. Sessizliği, ta ıraklara yayılan bir tangırtı dolduruyor, kollarım yoruluncaya kadar teneke çalıyordum...

AGAM BUĞDAY SATIYOR

Agamın o günkü hali hiç aklımdan çıkmaz. Onu, hep öyle samanlık duvarına yaslanmış, kara kara düşünürken anımsarım. Uzun bir sıtmadan kalkmış gibi idi; elinin ayağının dermanı kesilmiş, gözlerindeki canlılık sönmüştü. Yüzü uzamış sakallarıyla daha ince görünüyordu, kirpiklerinin ucuna kadar harman tozu içindeydi. Omuzları çöküvermişti. Duvara dayanmasa düşüverecekti sanki; içini, çaresizliklerin kemirdiğini açığa vuran bir hal vardı bakışlarında. Sabahleyin dip diri çıkmıştı evden, hasta filan değildi. Başına bir iş mi gelmişti acaba? Bütün kötü ihtimaller başıma üşüşmüştü. Koltuğunun altına kıstırılmış bir iki çuval gördüm yepyeni. Bizimkiler yamalıydı, bunları biri vermiş olmalıydı ona... Yanına sokuldum:

– Nen var? dedim.

Bitkin bir sesle:

– Yardım et de, buğday çıkaralım, diyebildi. Bunu söylerken de koltuğunun altındaki çuvalları düşürdü.

– Daha yeni kondu ambara, çıkarmasak olmaz mı? dedim.

Cevap vermedi. Demek buğdayını satacaktı...

Ambara girdim. Dizlerime kadar tanelerin serinliğine batmıştım. Hem tenekeyi dolduruyor, hem agamı anlamaya çalışıyordum. Satılacak buğdayı olmadığını biliyordum. Dört nüfustular. Çıkan, yemeliğe zor yeterdi. Niçin yapıyordu bunu? Cevap veremeyecek kadar perişan olduğunu görüyor, bir şey soramıyordum kendisine.

Buğday dövüleli birkaç gün oluyordu, tozu sırtımızdaydı daha. Ne kadar memnundu agam o gün; kenarları attırıyordu. Sık sık da, gözlerini öküzlerin kuyruğundan ayırmayan yengeme: "Uyuma, uyuma! Bas nodulu Sarı'ya; çok yerlerse şişerler'" diye sesleniyordu. Karıştırırken sapları canlı canlı silkeliyor, bir, yığının yerine başak

toplamaya koşuyor, bir, bazen eline aldığı bir tutam başağı diğerinin sapına vurarak tane dökülüyor mu diye bakıyordu. Tanelerin şıpırtısını duydukça, gözlerinden pırıltılar geçiyordu. Ertesi günün akşamı bu ambara yirmi beş kile buğday dökmüştük, ömründe ilk defa yirmi beş kile buğday çıkarmıştı agam. Sevincini pek belli etmemeye çalıştığı halde, tutamıyordu kendini. Ellerini kırmızı taneye daldırıyor: "Bak şu mübareğe çekirdek gibi" diyerek parmaklarının arasından akıtıyordu. Bunları hatırladıkça büsbütün karışıyordu kafam.

Çuvallar dolmuştu, ağızlarını dikerken kendisine:

– N'oluyor böyle? Niçin satıyorsun buğdayını? dedim.

– Ben satmıyorum ki, dedi; alıyorlar.

– Alıyorlar mı? Hükümet mi alıyor?

–...

Neden sonra güçlükle olanı anlattı: Kasabaya, dondu, gömlekti, şuydu buydu derken hayli borçlanmış kıştan. Zatı hep öyle yaparmış bezaz Halil... Verir, verir, verir, sonra çekiverirmiş kamyonu harmana... Söz dinletebileceğini umuyormuş, ona agam. Kahveler önünde bu sabah "Temizle şu borcunu Emin!" demiş, dayatmış. "Etme be Halil efendi" demiş agam, "gözünü seveyim yapma bunu. Gündöndüyü, mısırı kaldırana kadar müsaade et bari, ondan sonra, fayızınnan al istersen. Yemeliğime dokunma benim." Ne dediyse dinletememiş. Halil efendi atıvermiş önüne dört çuval. "Temiz buğdaydan başka bir şey kabul etmiyorum" diye de kesmiş.

Eliyle alnının terini sildi.

– Adamakıllı vurdu belime bu, seksen lira olmuş borcum. Acaba ne kadar buğdayla ödenir ki?

Bir cevap alamayınca sokuldu, ambarın içinde kalan ekine baktı. Yüzü iyice karardı:

– Bir adam kendi kendine yetmedi mi kulak asma, diye devam etti; işte mesela ben, lokmamı alsa Halil efendi ağzımdan, gık diyemem. Bağlanmışım bi kere kıskıvrak. Ah be, olmalı şimdi seksen

liram, çuvalları almaya gelince çarpıvermeliyim suratına... Ne olur ama ha?..

Halil efendi iki adamıyla çuvalları almaya geldiği zaman, biz karşılıklı düşüncelere dalmıştık. Adamın birinde, bir sırıkla bir parça ip, diğerinde de kocaman bir kantar vardı. Ucu sivri boru gibi bir tenekeyi sırayla çuvallara batırdı. Çıkan taneleri avucuna dökerek muayene etti. Her seferinde dudaklarını büküyor, manalı manalı başını sallıyordu. İşini bitirince bir köşede duran ağama:

– Pek temiz değilmiş buğdayın Emin! dedi.

Bir titreme oldu agamın dudaklarında ama, sesi çıkmadı. Çuvallar yere uzatılan ipin üzerine yıkılıyor, sonra ipin ucu kantarın çengellerine takılarak iki adamın omuzladığı sırıkla havaya kaldırılıyordu. Yerden kesilir kesilmez, Halil efendi kalkan kantar kolunda bir yeri tutarak indirtiyor: Yüz beş... Doksan sekiz... filan diyordu. O kadar çabuk oluyordu ki bu, ben yetişip bu sayıların nereden okunduğunu seçemiyordum bile. Bakmaya çalıştığımı görünce:

– Sen hiç merak etme, dedi; kantarım saat gibidir. Daha dün ayarlandı belediyede.

Oysaki bir haftadır köylerde ekin topluyordu. Her çuval için üçer kilo fire düşüldü, geri kalanın da yirmi yedişer kuruştan hesabı görüldü. Halbuki diğer tüccarlar yirmi sekizden alıyordu buğdayı.

Agama baktım, donmuş gibiydi.

Halil efendi, meşin kaplı defterini iç cebine yerleştirirken:

– Kardeşim Emin', dedi; borcunu tanıyan, vaktinde veren arkadaşa canım kurban. Sana her zaman kapım açık. Başın sıkıldı mı, çekinme gel! O dükkân benim değil orada, sizin.

Sözlerinin dinlenmediğini fark edince:

– Hadi Allahaısmarladık, diyerek çıktı gitti.

Adamlar çuvalları kamyona taşıdılar.

Agam hâlâ duvar dibinde düşünüyordu.

MISIR SOYMA

Gece, yavaşça çevreyi sarıveren yumuşak yaz gecelerindendi; tatlı bir suskunluk...

Harmanlığa gidiyordum. Yolun tozundan, anıza çıkmıştım, önümdeki düzlük yeni sürülmüş bir tarla gibi, esmerliği koyula koyula eski bağlık sırtlarına dayanıyordu. Oralardan gelen ince bir serinlik, elimi yüzümü yalayıp geçiyordu. Bir yerlerde, uzun uzun cırlayan bir böcek birden susuyor, sonra gene başlıyordu...

Harmanlar bitmiş, samanlar çekilmişti. Gece yaz gecelerindendi ya, havada güz kokusu vardı. Mısırlar, gündöndüler bozulmuş, içi tezekle sıvalı harmanlara getirilmişti. Akşamları, konu komşu bir araya geliyor, mısır soyuyordu. Bütün yaz yorulan, tarlalarda kararanlar, mısır öbekleri başında kıçını yere koyuyor, halleşiyordu. Hele, tazeler için beklenen, kolay kolay akıldan çıkmayan gecelerdi bu geceler... Herbirimizin kafasında allı morlu, hayallerle süslenen, mutluluklara, erişilmez mutluluklara bizi kavuşturacakmışçasına özlenen harman sonu; yeni bir mevsim gibi başlıyordu.

Ufkun kara çizgisi üstünde, iri bir kızartı uç verdi birden. Olgunlaştıkça yarılıp, açılan bir kavun gibi açıldı, büyüdü. Topraktan kurtulduğu zaman araba tekerleği kadardı. Şaşkın şaşkın ona bakıyordum; yükseldikçe ışıyor, beyazlaşıyordu. Bizimkilerin "Fukara lâmbası" dedikleri ay yanmıştı... Ayaklarımın dibinde kımıldanan bir gölge vardı şimdi. Çevre durgun bir suya yansımışa dönmüştü, öyle düşlü bir derinlikti. Gözlerim kendiliğinden göğe gidiyor, sonsuzluğa dalıyordum...

Harmanlarda mısır öbekleri ağarıyor, öbeklerin başında kımıldanmalar seçiliyordu. Deminki karaltılar açılıyor, duru biçimler olmaya başlıyordu. Çukurlara süt gibi bir ışık doluyordu. Karşılarda uzayıp giden mera bir masal ovasıydı sanki...

Amcamın harmanı dibindeydim: Kulağıma gömlek sazı hışırtısı, gülüşmeler, konuşmalar doldu. Ah o düşünceli, hep kavga edercesine sert sert konuşanlar mıydı bunlar? Harman sonunun bu aylı gecesinde, böyle ne kadar güzeldiler... Bir ışıyan, bir gölgelenen yüzlerine bakıyor, derin bir memnunluk duyuyordum...

Beş kişiydiler: Elleri makine gibi işleyen beş kadın. Arada söz de yetiştiriyorlardı birbirlerine... Arkalarında birer gömlek sazı öbeği kabarıyordu. Bir arabaya yakın, soyulmuş mısır vardı harmanın içinde; sarı sarı ışıyorlardı orada...

– Kolay gelsin! dedim. Bir toparlandılar, amcamın kızı:

– A!.. Memetmiş... Kolaysa başına gelsin, diye seslendi.

– Ne dolaşıyon öyle avara avara, geç bakalım tepenin başına!..

Yanlarına çöktüm, soyulacak hayli mısır vardı daha.

– Maşallah, iyi mısırınız çıkmış bu yıl, yenge!

– Rabbi verdi mi oluyo be kızanım.

Başaklar iri iriydi, uçlarından kahverengi püsküller sarkıyordu. Koçanı saran gömlek sazını yırtıyordum; altından koyu kırmızı veya altın sarısı taneler çıkıyordu; ay ışığında yol yol, pırıl pırıldılar. Daha büyük koçanların bütün kabuklarını koparmıyor, iki yanda birer şerit bırakıyorduk; koçanı havada döndürüyor sonra bağlıyorduk. Tohumluk olacak, dizilecekti bu kulplu koçanlar çünkü...

Ay iyice yükselmişti. Komşu harmanlarda da çalışma hızlıydı. Ta karşı mahalleden, birbirini gömlek sazına gömerek saklanbaç oynayan çocukların sesleri duyuluyordu. Arada, sevgiden, yardan bahseden türküler havalanıyordu. Bütün bir yıl, işten uğraştan göz açmayan köyüm sanki bu günlerde yaşamaya koyuluyordu.

Yarış başlamıştı; amcanım kızı hepimizi sıkıştırıyordu. Onlarla başa çıkabilir miydim ben hiç? Kesiliverdim. Dizlerim sazla örtülmüş, üstüm başım püskül dolmuştu. Başparmağımla, şahadet parmağımın arası, koçan kırmaktan acımıştı; avuçlarım yanıyordu... Bazen, soyulmuş başaklar içimizden birinin başına yağıyor, korunmaya çalışanın çırpınmaları hepimizi coşturmaya yetiyordu.

Geç vakit, önümüze koca bir tepsi dolusu karpuz getirildi. Âdetti bu, herkes gücünce bir şey çıkarırdı mısır soyuculara. Çokcası külde kabuğu attırılmış, kaynamış, mısır, kabak verilirdi ama, yengem karpuz getirmişti. Başına toplandık; yazılı çekirdekli, buz gibi karpuzdu. Ağızda eriyi eriyiveriyordu. Kökünden buğulu buğulu koparılıp yenen karpuz tadını veriyordu.

Kalktığımız zaman, ay batıya devrilmişti.

KURAK

Tohum vaktiydi. Sabanlar düzülmüş, çarıklar ıslanmıştı. Sürmeli, hemen tohumu savurmaya başlamalıydı. Duracak sıra değildi hiç; davranmalı, tarlaları doldurmaya bakmalıydı. Havalar bir kapadı mı, bir kışlayıverdi mi, iş işten geçmiş olurdu gayrı. Yazlıklara kalanın da hali karanlıktı...

Böyle düşünüyordu herkes ya, eli ayağı tutup da başlayabilen yoktu. Akşamdan niyetlenip yatan, sabah bi yol havayı kokladı mı, kırılıyordu. Yerler beton gibiydi, nasıl başlanırdı? Nadaslarda bile tav yoktu. Koca yazdan beri yağmurun damlası düşmemişti daha. Yumuşamaya düşmeliydi ki, can bulsundu tohum. Belki yağmur yağar diyerek, saban batan yerleri karıştırmaya uğraşanlar vardı, ama, bu gidişle hayır etmezdi...

Çiçeği burnundakilerden beli bükülmüşlere kadar, herkesin gözü yukarıya çevrilmişti. Yağmur gelen yanlar uzun uzun süzülüyor, burun delikleri açılıp kapanıyor, sonra umutsuzca başlar yere eğiliyordu. Yaman bir bekleyiş başlamıştı. Her şey bulutların gelip kararmasına bağlıydı. Ne tutardı ki yağmurun yerini? Bir işe girişemiyordu kimse, şaşkındı. Bomboş günler geçtikçe sabırsızlık artıyor, yüzler dönüyordu. Sürüp giderse, sonu ne olurdu bunun? Çoğu birbirini gördükçe, suçluymuş gibi başını öne eğiyordu. Toptan çaresiz düşülmüştü. Göğe, tevekkülle durup durup göğe bakılıyordu...

Kimin hayatında damarlarının son haddine kadar gerildiği, ürkütücü sesler çıkardığı yerler yoktur ki? Kim bilmezdi ki kuraklığı? Harmandan harmana ödünçleme ulaşanlar için, afat demekti o. Anamın baş duası: "Şu yalan dünyada bize yokluk gösterme, kullarını zebil etme Allahım!"dı. Daha biri: "Kurak gidiyor" diyemiyordu ama, işte aylardır hava, mısır yaprakları gibi hışır hışır, gök, tan tandı. Saatlerce dolaşılsa bir tutam yeşile

rastlanmıyordu kırlarda. Nadaslara bir iki avuç bir şey atanların da içleri ufalanmaya başlamıştı. Toprak öyle bırakıldığı günkü gibi bomboştu. Tohumlardan ses seda çıkmamıştı. Neredeydi o dünyayı serinleten dolgun bulutlar, şakır şakır yağan yağmurlar? O, mis gibi koku? Güzün bu kadar kurak gittiği görülmemişti. Millet bunalıyordu, yaman bir ıssızlık vardı ortalıkta. Düşünülmesi bile kişiyi ürperten bir şey yaklaşıyordu sanki...

Köyler boşanmış, hüngür hüngür dua ediyordu. Yaşlılar: "Sonu hayır ola ya, bu yaşa geldim, hiç kış ağzında yağmur duasına çıkıldığını görmedim" diyordu. Kıyamet belirtileri olmalıydı bunlar. Nereden çıktığı bilinmeyen kerametler büyüye büyüye yayılıyordu: Bilmem nerede bir ak saçlı görülmüş: "Üç yıl kurak üç yıl sel afat, sonrası tamam" demişti. Hocalara göre: "Tanrı, kullarını yola getirmek için böyle davranıyordu." "Doğrusu düşünülürse azdı bile bize bu. Başımıza taş yağmalı bizim" diyordu Arapafız. "Zamane azdı, gâvurlarla bir olduk. Cenabı hakkın işlerine burnumuzu sokmaya başladık. Kadınlar örtüyü attı. Azdır bile bu bize!.."

Millette bir sıkımlık can kaldığı sırada, hınç çıkarırcasına: "Taş yağmalı başımıza taş!" diye bar bar bağırıyordu Arapafız. Hafızın hakkı var diyordu yaşlılar: "O eski bereket kalktı dünyadan. Varımızı yoğumuzu vermeli, yalvarmalıyız Allaha. Tövbekâr olmalıyız..."

En fakir köyler bile kazan kaynatıyor, yağmur duasına çıkıyordu. Hacılar ta İstanbul'dan hoca getirtti. Kasaba pazarında eli megafonlu tellallar akşamlara kadar bağırdı:

– Cumayaaa!. Hacılardaaa rahmet duası vardır! Duayaa bütün vatandaşlar dâvetlidiiiir!...

Hep gittik. Dua bir tepe üzerinde oldu. Ortalık canı çekilmiş gibi ıssızdı. Toprak göz alabildiğine bomboz uzanıyordu. Hava kupkuruydu; gökte en küçük bir bulut parçası bile görünmüyordu. İleride saz damlı evleriyle yere yamanmış köy görünüyordu. Kara sakallı, gençten hoca, bir şeyler okumaya başladığı zaman,

birdenbire altı köyün insanından bir uğultu yükselmişti. Aylardır içlerde biriken özlem, bir uğultu halinde göklere çıkıyordu sanki. Kocaman bir toprak parçası oracıkta kımıldanıyormuş, inliyormuş gibiydi...

Ne çare ki, gök hâlâ bütün bulutlarını yitirmişçesine çırılçıplak. Yüzleri kavrulmuş, meşinleşmişler şaşkın... Kurak, zalim bir güçle sürüp gidiyor...

ANAM AĞLIYOR

Bir hal oldu anama, birdenbire içi sıkılıyor, yüreği daralıyor, iri mavi gözleri bulanı bulanıveriyor; başlıyor buruşmuş yanaklarından yaşlar süzülmeye... Kimi ocak başında, kimi yolda, kimi tarlada göz kapakları kızarıyor, kirpikleri ıslanıyor. Koyulaşıyor, derinleşiyor, ağır bir mânâ çöküyor yüzüne. Saçları daha ak, kendisi daha yaşlı görünüyor o zaman. Avutulsun istemiyor, "İşinize bakın siz" diyor. "Şimdi geçer, açılırım." Derinliklerinde olup bitenleri göstermeyen bir toprak parçası gibi, sakin, yalnız, öyle kalıyor; göz pınarlarının suyu kesilene kadar...

Kuru, pürtük pürtük ellerinin, yarı çıplak kavruk bağrının titrediğini görünce tutamıyorum kendimi, usulca uzaklaşıyorum yanından. Biliyorum, kocadı; eskisi kadar dayanıklı değil; her şey dokunabilir ona... Ko, diyorum boşalsın, yeynilir[17], rahatlar belki. Gene de ıslak yüzü gitmiyor gözümün önünden; bir tıkanıklık geliyor bana da... Ne edeceğimi bilemiyorum: Ellerine sarılmak, "Anacığım ağlama! Bak, biz büyüdük gayrı, ömrünü bizi meydana çıkarmak için harcamadın mı sen? Yetiştik işte... Doğru, çok sıkıntılar çektik. Haksızlığa uğratıldık ama, her şey geçti. Şükür bak elimiz ekmek tutuyor, çalışıyoruz. Biraz uzaktayız ya, ne zararı var. Babam sağ. Ne var ortada ağlayacak" demek istiyorum. Bilmediğim yerlerine dokunup onu daha çok boşandırmaktan korkuyorum da, vazgeçiyorum bu niyetimden. Hem, şu dünyada elli beş sene geçirmiş, sekiz çocuk doğurmuş bir anayı duygulandıracak kim bilir ne derin sebepler vardır?.. Düşünüyorum, düşünüyorum bir şey gelmiyor elimden, Anam ağlıyor.

Ona dokunan, gözlerini yaşartan şeylerin, neler olabileceğini çıkarmaya çalışıyorum kendi kendime. Babamın Bedire kazanmaya gittiği zamanlar, bize çocukluğunu anlattığı aklıma geliyor.. Lambamızı yakar, yatsıya kadar otururduk. O, bir şeyler örer veya

17 Hafifler.

yamardı. Dışarıda arasıra köpekler havlar, tutulan bir tavuğun bağırtısı duyulur, sonra sesler kesilirdi. Bir çıtırtı olsa avluda, babam geldi sanırdık. İşte o zaman, işleyen eli durur, yüzü ıraklardan sesler duyuyormuş gibi bir hal alır, başlardı konuşmaya:

Eskici Hüseyin Aga derlermiş babasına. Anacığı gencecik gitmiş, küçük yaşta öksüz kalmış. Üç analık görmüş, onlar da ölmüş. Geceleri üstünden kapıyı kilitler, kahveye çıkarmış babası. Korkulacak kadar ıssız karanlıklarda yapayalnız kalırmış dört duvar arasında. İki defa bozgun görmüşler... Bunları söylerken de gözleri buğulanırdı. Torunlarına baktıkça, geçmişleri düşündükçe bahtsız çocukluk günleri mi diriliyor içinde bilmem: Anam ağlıyor...

Kaç kere dövündüğünü duymuşumdur:

"Nuri Agan yaşasaydı, Eyübocanın Mıstafa kadar olacadı şimdi. Hüseyinim, bakımsızlıktan gitti; orak biçer, çapa sallar, gelir yorguna emzirirdim kızanımı. Yeni evliydik, bir kara tencereyle çıktıydık bu arsaya. Bir yandan üstümüze bir kuruluk yapmaya, bir yandan da yemeliği dorultma savaşıyorduk. Kurbandır oncaz... Ahmedim, ya Amedim?.. Hatırlıyo musun bilmem? Üç aylık mı neydi daa! Aganla sana bırakmıştık harmanda, demede gitmiştik biz. Hatırlamazsın, nerden hatırlaycan; küçüktün sen de daa. Durmamış. Sallarken sallarken, düşürüvermiş Agan. Bi de geldik ki; yüzü mosmor... Alnında bir kan çizgisi... Bir gün yaşayabildi ondan sonra yavrucuum. Öte dünyada davacıdır epicimizden..."

Bayram akşamları bizi mezarlığa gönderirdi; ölmüşlerimize fatiha okumaya. Bayram sabahları da, sezdirmemeye çalıştığı da durgunluğu olurdu gibime geliyor. Gidenleri, toprağa verdiklerini mi hatırlıyor bilmem: Anam ağlıyor...

Benim bilmediğim kim bilir ne iç yaraları var daha anamda, ya, araya yıllar girmiş; kanları kesilmiş, kurumuştur gayrı. İhtimal onu böyle eden sebepler, daha yakınlarda... Zaten dedimdi: Yeni geldi ona bu hal. Ölümden pek korktuğunu sanmıyorum: "Doğmaktan kalmamışık, ölmekten de kalmaycaz" der. Elden ayaktan düşmüş değil henüz, uğraşıyor, didiniyor, her birimize yetişiyor.

Hayatta güçlü kuvvetli olmamızı yenilmememizi istiyor. Başımıza bir şey gelince de, suç kendisininmiş gibi kırılıyor. Kendi başı kör kuvvetlere çarpmışçasına eziliyor. "Ana yüreği, bilmezsiniz, kaç yerde çarpar..." sözü çıkmaz aklımdan. Anamız da olsa, bir insanın içinde neler olup bittiğini bilebilir miyiz biz? Anlayamayacağım, bilemeyeceğim bambaşka sebepler yaşartamaz mı gözlerini? Bir bildiğim yok işte: Anam ağlıyor...

Bir zamanlar, yedi kişi otururduk sofraya. Hep böyle baykuş yuvası gibi değildi bu ev... Akşam oldu mu: babamla agam tarladan döner, ben sürüden mandayı getirirdim. Remziye su alırdı cami kuyusundan. Meryem ocak başında, anamla hizmetlenirdi. Hüseyin, sokakların tozuna belenmiş, oyunlardan gelirdi. Bağrış çağrış, kavga gürültü, dolardı avlunun içi... Şu duvarların ağzı dili olmalı da, anlatmalı o günleri... Sonra sonra bir de baktık: O kalabalık, o şenlik dağılıvermiş. Başka başka rüzgârlar katmış herbirimizi önüne, götürüp gider... İlkin ben okumaya gurbetlere çıktım, ardından agam evlendi; derken kızlar gitti. Hüseyin okula verildi. Kala kaldı evde anamla babam... Herbirimizin derdi ayrı kocattı, ayrı çökertti onları. Babam sokağa, kahveye çıkabiliyor, avunabiliyor biraz herhalde... Ama, anam.. Kalakalıyor çocukluğundaki gibi duvarlarla baş başa. Her köşe ayrı sesleniyor olmalı ona... Yaşlılığını, yalnızlığını, günlerin geçişindeki acılığı daha içten duyuyor besbelli: Anam ağlıyor...

Nereden geliyor ona bu hal diye düşünüyorum, düşünüyorum da bunlar geliyor aklıma. Gene de asıl sebebini bildiğim yok.

Biliyorum, biz yanında da olsak; işimizin başında da olsak anamın buruşmuş yanakları ıslanıyor; kimi ocak başında, kimi yolda, kimi tarlada yüreği daralıyor: Anam ağlıyor... Nereden geliyor ona bu hal diye düşünüyorum düşünüyorum da; bunlar geliyor aklıma... Gene de asıl sebebini, iç dünyasında geçenleri bildiğim yok. Öyle sanıyorum ki, gözyaşlarının içi: bahtsız çocukluğunun, toprağa verdiklerinin, yaşamanın katı çarkları, dişlileri arasına sıkışmış, gözü önünde acılar çeken evlatlarının, kendisinin anlatılamaz çekileriyle dolu.

Yaşlandı, tutamıyor kendini, sessiz sessiz anam ağlıyor...

YOLCULUKTUR BENİM İŞİM

Kısmetim, yoldan açılmış besbelli... Arayan yollarda bulur beni, ıssız köy yollarında... Zaten işim de gezmek; ıraklarda bir başına çalışanların sevinçlerini, acılarını dinlemek; gücüm yeterse karşılaştıkları güçlükleri hafifletmek. Kendimi ayaklarıma bırakır, her gün başka bir yöne doğru giderim. Bu yazının her köşesinde izim vardır. Saatlerce, bazen önümüzdeki yol akşama gömülene kadar yürürüm. Alışmış, hoşlanmışım yolculuktan. Severim her yolu; beni, bilmediğim görmediğim yerlere götürecek sanır, dönemeçlerini heyecanla döner; yokuşlarını heyecanla tırmanırım.

Yollarımın bazısı bozuk bir döşemedir; tabanlarımı fazla acıtır. Gittiğim köyde çoraplarımı çıkarır bir de bakarım; ayaklarımın altında, içleri su dolu ak ak kabarcıklar... Kimi yollar bir çift araba tekeri izi halindedir; tozuna belendim mi tanınmam güçleşir. Hele patikalar... Dere tepe, atlaya sıçraya giden patikalar... Onlarla bir yere varmak için usta yolcu olmak lazım; daldın da bir yitiriverdin mi ucunu, şaşkın şaşkın, Allahın kırını dolan dur gayrı...

Bilirim, er davranan yol alır. Geceden hazırlanır, yollara düşerim. Ortalık alacalanmaya başlamıştır; gittikçe ışır. Yol, sabahın kırmızı ışıkları içinde uzanır. Bir gün önceki izler silinmiş gibidir; bazı yerlerini ağaçların uzun gölgesi karartır. Çıt yoktur, kimsecikler geçmemiştir daha. Yolculuğun en güzel vaktidir, insan yürüdükçe tarlaların suskunluğuna dalar, adımlarını unutur. Tabiat gözünüzün önünde uyanır, yeni bir günü yaşamaya başlar. Yaprakları parlayan ağaçlar, uçları çiyli otlar, koyu gölgeli tarlalar, ırakta gittikçe ağaran, dumanı açılan tepelerle birlikte canlılığını duymak kişinin sınırlarını yıkar, içini genişletir.

Üstümde kötü bakışların ağırlığı yoktur. Sevdiğim yerlere çıkar yolum. Yürür yürürüm: Kerem gibi. Tutturduğum hava, hem daha yanık hem daha dokunaklı; gerçek sevgiler, özlemler var içinde...

Güçlüklere, direnmelere aldırma. Gittikçe suskun yanlarım uyanır. Böyle dünyanın öte ucuna dek yürüyebilirim gibime gelir. Ne kadar yer gittiğimi hatırlatan bir köprüye, bir suya rastlayınca, buraya bu kadar çabuk gelişime şaşarım!.. Güneş ısıttıkça yol canlanır; kendinden büyük bitki tohumlarını yakalamış karıncaların telaşlı telaşlı yuvalarına doğru gittiği görülür. Mayıs böcekleri, ortadaki sığır pisliğini yuvarlaklar halinde işlemeye koyulmuşlardır. Güneşlenen bir kertenkele, ayak seslerini duyunca yandaki çalının içine kaçar.

Derken, serçe parmaktan ince, dikenli kahverengimsi dallar ucunda yuvarlak yapraklar içinde kırmızı kırmızı, mor mor böğürtlenler... Onları gördüm mü dayanamam. Sokulur, ilkin seyrek taneli bir üzüm salkımını andıranlara uzanırım; ardından ötekilere... Parmaklarım, dudaklarım morlaşır. Fazlası hafiften bir baş dönmesi bile verir. Ağzımda kırların tadı, yeniden yürümeye koyulduğumda: "Bunların şarabı yapılsa, kim bilir ne güzel olur..." diye düşünürüm...

Kendi kendime: "Yolculuktur benim işim" türküsüne başlarım.

KEÇİ KIRAN

Köye girerken, gübre üstünde oynayan küçük çocuklar kaçıştı; ileride eşeğini nallatan yaşlıca biri, kuşkulu bakışlarla bizi süzdü. Duvar diplerinde yün büken kadınlar, toparlanarak, üzerleri sap örtülü, penceresiz evlere daldılar. Ormancı mı, tahsildar mı sanıldık bilmeyiz gayrı...

Cami önüne vardık. Efendi kılıklı iki yabancının gelişini duymayan kalmamış olacak ki, böyle sırada sözü çeviren, gelenleri ustalıkla savmayı becerenler ortaya çıkmıştı bile... Hoş geldinlerin ardından bir susma uzadı. Sonra, bir ikisi okulun hâlâ bitirilmeyişine üzüldüklerini söyledi. Ama, yüzlerinden okunuyordu, içten değildi bu üzüntü. Nitekim, sesindeki sevinci gizleyemeyen bir meraklı:

– Bu yıl açılmaz gayrı bu mektep canım... dedi.

Yanımdaki arkadaşın, köylerine verilen öğretmen olduğunu, okulu açmaya geldiğimizi söylediğim zaman, hepsini bir düşüncedir aldı...

İlk direnme hocadan geldi:

– Eyi ama, malim efendi; çocukları koyacak yerimiz yok bizim.

– Ya siz, kırk çocuğu nerede okutuyorsunuz hocam?

Hocanın rengi değişmiş, işin söze gelir yanı olmadığını sezmişti. Etraftan telaşla: "Acaba kaç yaşına kadar çocukları tutar bu mektep ki?" soruları yükseldi.

Köyde ilk defa okul açılıyordu. Bu, yüzleri çamurlaşmış, vücutları biçimini yitirmiş insanlar; kendilerini, böyle kurt ağzından alınmış lokmaya çeviren şeyin ne olduğunu sezmiyor değildi. "Cahil misin, git koca öküzün yanına koşul!" diyen yine onlardı. Hele bir: "Nedecen fakirlik..." deyişleri vardı ki, her şeyi anlatmaya yeterdi. Onları kıskıvrak eden, birkaç çift elin güç bela yürüttüğü

geçim savaşından, bir iki çiftinin eksilmesiydi. Evet, onlar şimdi: "Acaba kaça kadar tutar bu mektep ki?" diyerek asıl hesaplarına başlıyorlardı.

– Yedi yaşından, on altıya kadar...

– Neeee!.. On altıya kadar mıı?..

– Ya, bizim keçileri kim güdecek, çifti kim sürecek?

– Gayrı eski yazı, kuran okunmayacak mı?

– Bari hatim indireydiler de, öyle alınaydılar...

Soruların çorabı sökülmüştü, ardı da gelmezdi gayrı...

Ayan odasına çıktık. İşin zor yanı başlıyordu: Okul çağındaki öğrencileri nereden, nasıl çıkaracaktık?.. Ev ev dolaşarak doğru bir sayım yapabilmek mümkün değildi. Hem, hayvancılıkla geçinildiği için, çoğu, köyden iki, iki buçuk saat ileride "Saya" dedikler barınaklarda bulunuyordu. Köye, yılda iki veya üç defa inenler vardı. Hele şu, nüfus esas defterini bir isteyelim dedik.

– Muhtar! Şu nüfus defteri kolayda mı acap?

– Şey! Nüfus mu? Kırkaltılılar asker oluyor, bazılarının kayıtları çıkmamış da, şubeye götürdüler..

– Ya, öyle mi?..

Biraz şüpheli göründü bu iş bize. "Ne etsek de, doğrulatsak?" diye düşüncelere daldık. Sözü başka yanlara çevirdik; çiftçilikten, hayvanlardan filan söz açtık. Araya epey zaman girdi, unutulduğuna kanaat getirdiğimiz zaman:

– Muhtarım, doğum-ölüm defterini az versene!

Muhtar işkillenmedi değil, gene de boş bulunarak kilitli dolabı açtı. Kendisi okuma yazma bilmiyor, tabii bizim bakmamız lazım... Vezne defteri, doğum-ölüm defteri derken, nüfus esas defteri...

Muhtar dışarı kaydı; birer bahane ile üyeler de... Dışarıdan sesleri geliyor: Buldu mu, buldu mu?

İşimiz bitince, hem sonucu kontrol etmek, hem de yazılmayanları meydana çıkarmak için, bir de ev ev dolaşmaya karar verdik.

Akşamdan "Kimse bir yana savuşmasın" diye tellâl bağırttık. O gece, doldu doldu boşaldı oda... Her gelen: "Yapma efendi, elini ayağını öpeyim; iki çocuğum var, birini bana bağışla..." "Fakirim kardaş, gel benim çocuğu yazma..." "Kurbanın olayım, varım yoğum yedi keçi, bu yaştan sonra çoban mı edecen beni?" "Malim Bey, anası üç yıldır yatalak hasta, bırak şu kızı..." "Ama kanun..." "Canım, kitabına uyduruver, gözünü seveyim..."

Ertesi gün asıl biz yalvaracak haldeydik. Çizelgemizdeki çocuklardan beşinin evli, yedisinin nişanlı, üçünün asker olduğunu, sekiz yaşında görünen iki çocuğun öldüğünü öğrendik. Beş çocuk evcek başka yere taşınmıştı. Hiç birinin kimliği yoktu. Defterde kayıtlı olmayan on çocuk çıktı... Kafamız kazan gibiydi, şaşırmıştık!..

Gelelim öğrencilerin okuyacağı yere... Şimdilik en elverişlisi hocanın, eski yazı, Kuran okuttuğu, tek pencereli, basık tavanlı oda... İhtiyar kurulunu burası için ikna etmek de hayli güç oldu. Gayrı din derslerini öğretmenin okutacağını söyledimse de inanmadılar: Hiç eski yazı bilmeyen Kuran okutabilir miydi?

– Ya eski yazı? Ya Kuran? diyorlardı...

Elli dokuz öğrenci ile okulun açıldığı gün, bu köyün yaşayışında, önemli bir dönüm noktası olarak kalacak. Bundan sonra herhangi bir olaydan söz açıldı mı "Mektep açıldığı yıl..." veya "Mektep açılmadan evvel" diye bağlayacaklar. O gün Muhtar; "Gayrı hükümet evlerimizin içine kadar girdi" diyerek günün vecizesini söyledi.

Küçük çobanlar, kırların, bayırların, toprağın çocukları, kirli, çizilmiş ayakları, yaşlıların durgunluğu içindeki yüzleri, şaşkın gözleriyle karşımızda duruyorlar. Onlara baktıkça derinlerimde ılık bir kaynama duyuyorum. Sevinçten ağlayabilirim... Arka taraflardan boğuk bir sesin hâlâ "Ah, oğul, açılan mektep değil, keçi kıran" dediği duyuluyor...

AMERİKAN ÖKÜZÜ

Bu defa köyüme otobüsle gittim... O yıllarca yaya geçtiğim, gide gide bitiremediğim yerler, otobüsün iki yanından akı akıverdi. Turgutbey Taşlımerası, Kolibalık demeye kalmadı; İstanbul radyosu, sararmış ekin tarlaları arasından şarkılar söyleyerek, saatte kırk kilometre hızla geçti. Yol boyunca, bir ince sap kokusu, bir ince toz duydum sadece...

İçerdekiler hep bizim oraların insanıydı; üstleri başları tarla kokuyordu. Kırk yıldır böyle yolculuk ediyorlarmış gibi telaşsızdılar. Düşünceli görünüyorlardı; insanı orak vakti işinden alıkoyan sebepler de, pek hoş şeyler olmasa gerekti hani... Yüzlerine dalıp gitmiştim. Orak, harman için lüzumlu şeyler almıştı çoğu. Raflarda beşi altısı bir araya bağlanmış simitler vardı. Arka sıralarda biri, küfürler savurarak, yüksek sesle bir şeyler anlatıyordu. Sürüp giden bir davası vardı ihtimal. Yanıbaşımda oturan ikide bir uflayıp pufluyordu. Bacaklarını, ağır giden bir eşekteymiş de, hızlanması için karnını tekmeliyormuş gibi sinirli sinirli sallıyordu. Giyimine bakılırsa varlıklıca olmalıydı. Durduğu yerde duramayışının sebebi neydi ki?.. Hareketleri iyice merakımı arttırıyordu. Derken, orta sırada oturan yaşlıca bir adamla konuşmaya başladılar. Ben kulak kesildim:

– Neoo, Halil ağa! Senin de mi derdin var?

– Soruyo musun Hüseyin dayı, asıl dert bizde; hem biz onu paramızla satın aldık...

– Deme be Halil ağa... Nası şey öyle o?

– Senin anlaycan, tuttuk aşadaki[18] efendilerin ağzına baktık; on kişi bir Amerikan öküzü aldık. Eyi güzel, lakin dilinden anlayan olmayınca yürümez ki bu gâvur!.. Övendire para etmez buna... Bi

18 Kasabadaki.

yerde üç ay kurs görmüş bir çocuk bulduk, teslim ettik ona. Sırayla tarlalarımız sürülmeye başlandı. Yaptıı işe deycek yok; meret, kuduz domuz gibi altını üstüne getiriyo yerin. Dedik a, annamak lazım dilinden diye. Çok geçmedi bizimki bi gün: Zınk!. Bilmem nesi kopmuş. Taa İstanbul'da ya bulunur ya bulunmazmış o parça... Ondan sonra dizdi gayrı: Bi gün şurası, bi gün burası... Bıldırdan beri yemediğimiz tekmesi kalmadı bu gâvur öküzünün. İllâllah dedirtti bize. Sonra aramızda dırıltı çıktı: Yok, senin tarla peşin sürüldü; benimki geçe kaldı. Yok benim yerde bozulmadı filan diye... Asılı dadı kaçtı. Bir daa var bizim köyde onlar çektiler bokluğa... Şimdi bak, ekinner yanıyo ben biçerdöver parçası aramaktan geliyom.

– Bulabildin mi bari?

– Bulduk bulmasına ya, kaç günnük? İnsanı soymak için icat valla bunnar.

– Eee, gâvur aklı bu. Bizim köyde de var bi tane. Öyle sizinki gibi tekme mekme atmadı, boynuz moynuz vurmadı ama, girdiği yerlerin bitişiğindeki tarlaları da batırdı çıktı. Bizim tarlalar küçük geliyo buna, dönemiyo içlerinde; komşu yerlerini de harman ediyo. Diyeceem, bizim de gürültüsü çok...

Otobüs Pekmezcinin kahvesi önünde durdu, köyüme indim. Hüseyin dayı ile, Halil Ağa'nın bundan sonraki konuşmalarını duyamadım. Ama, köyümde de onların anlattıklarına benzer yakınmaları çok dinledim. Şaşılacak gücüne sevgi duyulmasına rağmen, bir ürküntü başlamıştı traktörden. Borçlanıp öküzünün yerini makineye veren acemi sahipler, huyunu bilmedikleri bir hayvan edinmiş gibi kaygılıydı. Tarla komşularıyla dargınlık çıkmıştı aralarında, Öyle ki, birkaç traktör alabilecek durumda olan Ahmet Ağa, kendisi öldükten sonra bile kapısına Amerikan öküzü sokulmamasını vasiyet etmiş çocuklarına...

MEKTUP

Oğlum Memet;

Seni unuttuk sanıp sakın bize gücenme! Can derdine düştük biz bu sıra... Bak şu işe: Baban, bağlasalar yatakta duramazken yattıı yerden mektup bile yazdıracamış sana!.. Adam bi yol yataa düştü mü, başkalık çöküyo üstüne. Şimdi er şeyi son defa yapıyomuşum gibi geliyo bana... Yeycek ekmeem, içecek suyum mu azaldı acaba? Kısmetten kesildim mi ne? Böyle yattıkça içim üşür oldu. İlk yaz güneşi galba sırtımı ısıtmayacak... Tırnaklarımla açtıım yerlerde, toomların fışkırdıı geliyo aklıma da: "Hey gidi dünya!.." diyom.

"Astalandımı Memed'e duyurmayın" dedim agana. Kaarlanmıyasın diye. Yüre duru mu aganın, dünyaya ilan etti. Sanki bi yerden medet gelecek... Bak, ne zamansa olacak bu; dönüş yok. Meraklanmak boşuna, ölsem bile öldüümü bildirmeyin; siz beni burada bilin, buradakiler de orada bilsinler, öylece yaşayım aranızda... Gayrı yaşımızı başımızı aldık biz, olmuş armut dalında ne kadar duru? Er zaman bi ayam çukurda... Yıkıldıımın belli edilmediğini bilirsem, gözüm arkada kalmaz. Aklına bi şey getirme ama, aberin olsun; ardımdan hır gür istemem. Ben Hüseyin'e yazdırdım: Evin yola bakan odası senin. Bi de çöp çektirdim, Allanın işine bak "Çarıını yitirdim tarla" sana çıktı. Kime ne düştü yazdırdım ep.

Astalıımı soruyosun: Kövlük yerin insanı esik[19] olur; ayağnı kaydırmaa azrayil bile istemez. Gene de Rabbi atırımızı soruyo işte... Sol böörümde bi sancı peyda oldu; oramda bıçak gibi saplandı kaldı. İki kere keçileri kaybettim. Ömrümde daa bu ka acı çekmedim. Sandım ki, bütün barsaklarım kopuyo. Gittikçe dalıma bindi; kımışmağa yaktım kalmadı[20]. Baktım başım ucunda nineniyin ağlaşıyo: "İlle doktora götürelim" diyolar, "Adi meranız kalma-

19 Ezik.

20 Hareket etmeye gücüm kalmadı.

sın" dedim, razı oldum. Agan, Burgaz'daki doktorların üçüne de gösterdi beni. Mutasız olanı idrarıma baktı: Böbreklerde kum buldu. Sol böbremin damarı çatlamış, öyle dedi doktor. On beş pangonotluk ilaç verdi. Arabaya binme, dik durma. Uzak yola gitme, ufak adımlarla avluda gezin; vücudu sarsalatma falan dedi. Eh, söylenennerin epici de bize göre ani!..

İlaçların faydasını gördüm. Doktorun dedii dooru; sarsalandıkça oluyo sancı; yüreeme vuruyo sona da... Sıcakla mıcakla dayandırmaa çalışıyoz.. Şimdilik, şükür azcık gözümü açtım.

Bu yıl emmeten deyişti buraların avası... Bütün kış yaz gibi geçti. Epicimiz gevşedik; ne dert varsa meydana çıktı. Astalık çok oldu. Öyle yamurlar yaadı, öyle sular geldi daa görülmemiş... Sanırsın dünyanın temelleri yerinden oynadı. Ölüm çok oldu: Ne Belberamet kaldı, ne Topçunun Amit, ne Kamburun Amet, ne Kocakuş, ne Osmanagacık! Bunnar emen aklımıza gelenner. Büyüklü küçüklü ölen yirmiyi, otuzu buldu...

Öte yanı bildiin gibi.. Cemil Ağa habire semirip gidiyo: sanırsın dünyaya kazık kakacak! Bakkalın yerleri aldı şimdi de... Bey, gene bizim arman yerine girmiş, fırsat bildi azcık yattıımızı... Bakalım napıcaz?.. Bi de avadis sana: Bova Asan bilirsin ne hışır keçidir; Mıstıı asker, işler Sülman'ın üstünde. Boyuncazını büküp sabanın kuyruna yapıştıydı pekâlâ çocuk. Analık mı dürttü içerden, n'olduysa: "Ambardan ekin çaldın ha!" diye üstüne yürümüş Asan. O gün bugündür meydanda yok Sülman. Koca köye gitmiştir deyenler var ya, kim bilir?..

Lâfı uzattık. Köv dediin bi kara tencere: içini şeytan bilmez. Adamlarının kimi pişkin, kimi haşlak, kimi çiğ... Ateşi yanmışmış, sönmüşmüş, kime ne?.. Deyceem! Biz dünyadan bi şey annayamadık. Sırtımızın teri kurumadan topraa gircez. Ama, alnımız ak. Rabbim ötede de sıkmaz işallaa... Siz de öyle kalın, öyle yaşayın ki, ötede kemiklerimiz sızlamasın. İşte bu son çözüm.

Kal sağlıcakla...

AÇ HARMANI

Dalların ucu yapış yapış gök tomurcuk, patladı patlayacak. İlkyaz kapıda. Güneş kemiklerimizi ısıtmaya başladı. Yamaçlarda kır laleleri açtı. Demet demet dersliğe getiriyor öğrenciler. Dört duvar arası sıkmaya başladı, yürekler kanatlandı:

"Çamtepe'ye, Çeşmealtı'na, Gelinçamı'nın oralara gidelim. Bi güzelleşmiştir ki şimdi kırlar... Kitaplarımızı da yanımıza alalım... Bi güzel olur ki açık havada ders..."

Kadınların da yüzü güldü, hemen her gün, avlu diplerine, açıklara yayılıyorlar. Elleri yüzleri pırıltılı. Etek etek yeşillik topluyorlar. Derin derin içlerine çekiyorlar temiz havayı. Kalbur kalbur kuzukulağı, körpecik ısırgan, sütlü sütlü akkız, acı filiz getiriyorlar evlerine. Öğünler yaklaştı mı, ne edeceklerini şaşırmıyor, umarsız umarsız kıvranmıyorlar gayrı.

"Eyice kanımız kurudu, canımız çekildiydi kız... Bereket buncazlara..."

"Öyle kardaş. Ne demiş ölüm: 'Ah bu otlar, bu yeşillikler' demiş, tam köylünün canına çöküşeceğim sırada onlar yetişiyor..."

"Sayı moru, ambarlar çuvallar boşaldığında, n'apardık otlar da olmasa? Nesi yapılmaz ki mübareklerin: Haşlaması, kızartması, bulgurlusu, kimi zaman ekmeğe de katarsın..."

Acı filiz vardı sofrada o akşam. İlk kez pişirmişti karım. Ağzımızın tadı yenilenecekti. "Eski ağaza yeni taam" diyerek başlamalı diyordu babam. Dilimiz ilkyaza değecek çünkü.

"Bismillah" deyip tabaklarımıza uzandık. Birden kapı vurulunca, ikinci yudumum ağzımda kaldı. Kim gelirdi ki bu saatte! Bakışıp kaldık merakla.

"Bekçiymiş" dedi karım; "Ortaokuldan göndermişler. Ankara'dan gelmiş müfettişler, seni bekliyorlarmış. Gece mece

demeyecek, iki eli kanda olsa gelecek. Aksi halde, jandarmayla getirtiriz" demişler.

Ankara'nın müfettişi de böyle olur işte, baharın acı filizini bile kursağında bırakır insanın. Gitmemek olur mu!

"Meraklanmayın herhalde uzun sürmez" deyip kalktım.

Müdür odasında üç kişiydiler; biri uzun, biri şişman, biri kısaydı. Yüzlerini azdırıp duruyorlardı masa başında. Önlerinde tıkırdamaya hazır yazı makinesi, kâğıtlar, dosyalar...

Sokulup, "hoş geldiniz" diyecek oldum, lafı ağzıma tıkadılar. İşleri aceleydi. Pek çok yere gideceklerdi daha. Türkiye çapında bir soruşturma başlatmış Bakan, Enstitülerin kurucusu Hakkı Tonguç hakkında.

Başladı yargıç gibi sormaya uzun boylusu, sonradan öğrendim, Lütfü Erçin'miş adı:

"Adınız, doğum yeriniz, yılı?"

"....."

"Ananızın, babanızın doğum yerleri ve yılları?"

"....."

"Dedenin doğum yeri?"

"Rumeli göçmeni" dedim. "Galiba Izladı kasabasında doğmuş."

Birden, aradığını bulmuş gibi ayağa fırladı adam, öbürlerine:

"Gördünüz mü?" dedi "Kökü dışarda. Sofya yakınlarında bir kasabada doğmuş dedesi."

"Kökü dışarda!.." Neye uğradığımı anlayamamıştım. Ne demek istiyordu bu adam? Neden böylesine önemli bulunuyordu dedemin doğum yeri? Rumeli göçmeni değil miydi tüm Trakya halkı? Balkan Bozgununun, 93'ün yaraları kanamıyor muydu hâlâ içlerinde? "Evladı fatihan" da deniyordu onlara. Doğdukları yerlerin sınır dışında kalmış olması, onların suçu muydu?

Üzerimde gözleri burgulanan adama:

" 'Kökü dışarda' ne demek sayın müfettiş?" dedim. "Dilinizin altındakini açıklayın. Bir zaman bizim değil miydi oralar? Dede-

min elinde miydi burada doğmak? Atatürk'ün doğum yeri Selanik yurtdışında değil miydi? Ona da mı 'kökü dışarda' demek istiyorsunuz.. Hem sizin kökünüz..."

"Kes... kes de soruları yanıtla sen!"

Davranışları kabaydı. Diyecek çok şeyim vardı daha ama, böylelerine bulaşmamak gerek deyip dişimi sıktım.

Üç Tevfik İleri müfettişiydiler: Lütfü Ercin, Sami Akyol, Osman Bener. Yedi yıl önceki olaylar, kişilerle ilgiliydi soruları. Hasanoğlan'a takmışlardı. Ben o zaman öğrenciydim orada. Yepyeni bir üniversite gibiydi Yüksek Köy Enstitüsü. Dersliklerde, işliklerde, uygulama okulunda, açıkhava tiyatrosunda bir canlılık... Harç karıyor, duvar örüyor, fidan dikiyorduk. İdris Dağı'ndan su getirmiş, elektrik santralini kurmuş, koca bir alanı şeneltmiştik[21] bozkırda. Yıldız tarlası gibi görünüyordu Enstitü uzaktan geceleyin. Cumhurbaşkanı, Bakanlar, yerli yabancı konuklar, çalışmalarımızı görmeye geliyordu sık sık. Marşlar, türkülerle çınlıyordu ortalık her gün:

Aynı yolda aynı emek
Gönüllerde bir tek dilek
Türk köyünü önde görmek

Davullar gümbürdedi mi, kızlı erkekli bin kişilik bir halka çevirir, halaylar, horonlar çekerdik coşkun coşkun...

Uzak bir anıydı bunların tümü de gayrı...

İkinci Dünya Savaşı biterken, çok partili yaşama geçmiştik biz de. Nutuklar çekiliyordu alanlarda:

"Bu halka beş liraya şeker yedirdiniiiz!"

"Köylülere sırtlarıyla taş taşıtarak zorla okul yaptırdınıızzz!"

"Yol parasını ödeyemeyenleri hapislere attırdınız!"

"Ofis yıllarında aşar vergisini arattınız. Delik tenceresini, yamalı yorganını haczettirdiniz fakir fukaranın!"

21 Şenlendirmek.

"Camileri depo yaptınız, karakollarda..."

27 yıllık Cumhuriyet dönemi suçlanıyordu, devrimlere saldırılıyordu, Köy Enstitüleri komünist yuvasıydı...

Sonunda iktidar değişmiş, genel af çıkmış, büyük çalkantılarla yer yerinden oynamıştı. Üç yıldır baştaydı Demokratlar ama, hâlâ geçmemişti sarhoşlukları, dokuz eğitimciyi suçlayarak bakanlık emrine almakla işe başlayan Tevfik İleri, şimdi de eğitim kesiminde büyük bir soruşturma başlatmıştı.

Vardıkları yerde, yıldırı estiriyordu müfettişler.

Kısa boylusu, şişmanın kulağına fıs fıs ediyor. Uzunu, ayağa kalkıp sıkıntılı sıkıntılı geziniyor, sonra yerine geçip kaşlarını yıkarak soruyor da soruyordu:

"Yüksek bölümde en iyi görüştüğün arkadaşların kimlerdi?"

".....

"Sağcı solcu diye iki grup varmış orada, sen hangi gruptandın?"

".....

"Köy Enstitüleri Dergisi nasıl çıkarılıyordu?"

".....

"Sabahattin Ali Hasanoğlan'a gelir miydi?"

".....

"Hakkı Tonguç bir gün sizi duvar dibine toplayıp, şöyle şöyle dedi, şu şu kişileri övdü mü?"

".....

Dudaklarımı kemiriyor, patlamamak için kendimi zor tutuyordum. Gerginliğimi gördükçe:

"Hiç canınızı sıkmayın. Biz bir soruşturma komisyonuyuz" diyorlardı. "Dün Balıkesir'deydik, daha önce Adapazarı'nda... Bütün Türkiye'yi dolaşıyoruz. İtiraz da edilse, aradan şunca yıl geçmiş de dense, herkese her şeyi soracağız. Demokrasi açıklık rejimidir, hiçbir şey karanlıkta kalmayacak."

Yetkileri büyüktü. Geceymiş, tatilmiş dinleyemezlerdi. La Fontaine'in kurduna benziyorlardı. Sorgulanan, suyun alt başında da olsa, üst başında da olsa fark etmezdi. İştahla parlıyordu dişleri.

Yanıtlarım hoşlarına gitmiyordu. Ne denli sıkıştırsalar, büyüklerinin gözlerine girecek bir şeyler çıkmıyordu.

Tedirgindiler. Sonunda hırsla çantasından üç sayfalık bir yazı çıkardı kısa boylu müfettiş:

"Ya buna..." dedi, "Buna ne diyeceksin? Senin değil mi, Köy Enstitüleri Dergisi'nde çıkan bu yazı? Düpedüz halkı isyana tahrik yok mu bunda? Oku da açıkla bakalım!"

Şaşırarak, Hasanoğlan'a yeni geldiğim yıllarda yazdığım "Aç Harmanı" adlı kompozisyonuma eğildim.

Adam hâlâ "yazının adı bile..." diyordu.

AÇ HARMANI

İple çekilmiş günlerden sonra, köye izinli gidiyordum. Hava sıcaktı, gömleğim sırtıma yapışmıştı terden. Tozlu yolda güçlükle ilerliyordum. Yorulmuştum. Dar attım kendimi koca meşenin gölgesine. Uzaklarda eğilip doğrulan orakçılar vardı. Kim bilir hangi tarlada canını terliyordu anam babam da...

Savaş yıllarıydı. Tarlalarını ekip biçmede uygulanan sıkı önlemler adamakıllı bunaltmıştı Trakya halkını. Önce kasabadan gelen görevliler tarla tarla dolaşarak, ne kadar ürün çıkacağını tahmin ediyorlardı. Sonra gözetim altında dövülüyordu harman ve tahmincilerin tahminlerine göre ofis payı ayrılıyordu. Çoğu kez tutmuyordu tahminler, devlet payı verilince, yemeklik kalmıyordu çiftçiye. Yıl yıldan kötüydü işler. Doğrusu pestilimizi çıkarıyordu "dünya meşakkati". Çalışıyorduk çalışmasına ya, bir türlü yüzümüzü güldürmüyordu kahpe felek. Sürülmüş tarla gibiydi anamın babamın alınları, ellerini ayaklarını gören korkardı. "Köylülük zor. Sen gözünü aç okumaya, paçanı kurtarmaya bak," diyordu babam.

Hey be, şu bizim üç günlük ömür, yolda düşünmek, tarlada eşinmek, evde kaşınmakla mı geçecekti? İçim geçmiş oturduğum yerde.

Kalktım ki, her yanım ağrıyor. Açlıktan başım dönüyor bir yandan da midem kazınıyor. Fırından yeni çıkmış ekmek kokuları geliyor burnuma. Ah be, olsa şimdi sıcak sıcak tüten bir somun. Günde yüz elli gram ekmek yiyoruz okulda aylardır. Doyasıya ekmek yiyebilmek gibisi var mıydı dünyada? Okumak da, başka şeyler de ondan sonra geliyordu.

Avuçlarımda ezdiğim buğday başaklarından çıkan sütlü tanelerle midemi susturmaya çalıştım. İkindi üstü köye girdim. Komşu Nazife yengelerin köpeği isteksiz isteksiz havladı. Gübrelikte eşinen tavuklar, ben yanlarından geçerken kaçıştı. Ipıssızdı ortalık, kimseler yoktu görünürde.

Değirmen önünde Macır Mıstafa Ağa'ya rastladım: "Oj geldin be Memet. Görmeyeli n'abesin bakalım?" "İyiyim be Mıstafaga. Çalışıyoruz işte. Siz nasılsınız?" "İç soma bizi daa iyi. Bu yıl emmeten saap işlee.[22] *Bırgaz'dan gelen tahminci efendilee yaktıla bizi. Boydeyi arpayı ayırameler ta, taladan ne çıkacanı bilecekle. Uydudula uydudula yazdıla. Onnarın yazdığınnan ofis payı alınacamış. Sapları hamana çekip bekleycemişik, kimsecik bir başak dövmeycemiş habesiz. Yandık oğul, yandık ki ne yandık..." "Deme be Mıstafaga..." "Valla Memedim bööyle."*

"Bizimkiler evde yok, hangi tarlaya gitmişlerdir acaba biliyor musun?"

"Biliyom biliyom, bilmez miyim iç! Abdulla'nın evi adında hırsızlamaya 'aç hamanı' dövele. Git de, göö hallanı bi. Yannandan tavuk geçse, gelen mi va diye kokelee. Abesiz haman döven yakalandı mı, hökümattan ekin kaçıdı sayılacamış. Çok bi böyük cezası vamış. Tez yetiş, tınazı savumaa yadımcın olur bekim."

Açlığımı, yorgunluğumu unutmuştum. Demek dardaydı bizimkiler. Ambar süpürülüp, çuvalın dibi göründü mü sıkışırdı millet. Kimseden de ödünç ekin bulunamazdı o sırada. Artık arpa mı olur, biraz erişmiş buğday mı olur, alelacele bir harman dövülürdü arada. Aç harmanı denirdi buna. Kaçak aç harmanı dövmeye çalışıyormuş bizimkiler, hem de bu sıkışmalıkta.

22 Büsbütün kötü işler.

Kımışın oradan, anamı babamı gördüm. Harmanı çıkarmış savurmaya başlamışlardı. Hızlı hızlı, çalı süpürgelerle yeri süpürüyordu kardeşlerim. Yel iyiydi. Düzenli inip kalkıyordu babamın elindeki yaba. Sırtı bana dönüktü. Telaşla o yana o yana koşuyordu anam.

Taştan adama bile ihtiyaç vardır böyle sırada. Eyleşmemek varmış koca meşe gölgesinde. Bir an önce gelip... Kim bilir nasıl canları burunlarındadır şimdi. Bir de memur korkusu!..

Hızlı hızlı harmana doğru ilerlemeye başladım. Görmüşlerdi galiba. Birden, telaşları arttı, koşuşmalar garipleşmeye başladı. Durup dikkatle baktı babam. Tanıyamamış mıydı yoksa? Ofis memuru olmasındı gelen. Tam sonuna yaklaşmışken... Kararlı kararlı bir şeyler söyledi anama. Sonra yabayı omzuna vurup, hışımla bana doğru gelmeye başladı. Yaklaştıkça tozlu, kararmış yüzünden korktum:

"Benim ben baba! Size yardıma geliyorum!" diye seslendim.

Dondu kaldı olduğu yerde. Yabayı omuzundan indirdi. Gözlerini ovuşturup bir daha baktı. Tanıyınca, yüzü şavklandı; ağlamakla gülmek arası sesler çıkardı, gülmeye yakın sesler...

"O... laaan! Benim ben diye seslenmeseydin, olacadı o çocuk. Neyse ucuz atlattın.. Başkası sandık biz seni.. Olacadı o..."

Harmana girdim. Bir uçta gözer sallayan anam, beni görünce gözeri düşürdü:

"Ah kızanıım! Çok korkuttun bizi. Gayrı senden de korkar olduk Memedim. Çok bi fena sıra şindi. Ofisçi..." Birlikte taneyi temizlemeye başladık...

Yazı, burada bitiyordu. Başımı kaldırdığım zaman, onu bana veren kısa boylu asık yüzlü adam:

"Ne demek" dedi, "Bir köylünün memur sandığı birine karşı yabayla kararlı kararlı yürümeye başlaması. Ne demek bu? Halkı isyana teşvik denir buna..."

"Efendim yaşanmış bir olay bu. Ofis uygulaması yıllarında..."

Kapı vuruluyordu.

Canı sıkkın: "Girin!" dedi uzun boylu Müfettiş.

"Beyim sofradaydık. Gelin acı filiz pişirdiydi bu akşam. Daha lokmasını ağzına atamadan... Bekledik bekledik gelmedi. Kusura bakmayın meraklandık."

Babamdı.

"Ha" dedim, "Tam da üstüne geldi. O yabayla üstüme yürüyen, bu adamdı işte. Bir de onu dinleyin isterseniz." İçerideki gerginlik azalmıştı. "Bir de ona oku bakalım yazıyı" dediler. Aç Harmanı'nı dinledikten sonra güldü babam: "Eyi annadamamış efendiler," dedi, "Acamı işi. Balkan bozgununu, Yunan işgalini yaşadık biz beyim. Analarımız babalarımız Rumeli'ni sayıklaya sayıklaya öldüler. Kırklareli'nde cephe bozulduğunda, biz direndik gâvura. Lakin Alaman Yunanistan'a geldiğinde, Trakya boşaltıldı. İç bakan olmadı halka. Bi de ofis işi çıkarıldı ki, tuz dövülüyor tepemizde. 'Çekelleri alıp hükümet kapısına dayanma zamanı geldi' diyoruz kahvelerde birbirimize. Açız. Kendi ekinimizi dövemiyoruz. O sırada babam çıksa karşıma... Demirkıratlar çıktı sonra, her şeyi düzeltecez dediler. Demirkırası dediler; milleti birbirine düşürdüler. Köylerde kahveler, mezarlıklar bile ayrıldı. Siz Ankara'dan gelen efendiler, duyurun yukarıya, gidiş kötü..."

"Anladık anladık, yeter."

İlkyaz kokan bir geceydi. Ağaçlar patladı patlayacak... Ak çiçekler gibi ipildeşiyordu yıldızlar gökyüzünde. Yirmi dört soru sormuşlardı bana. Daha da soracaklar mıydı? Acıkmıştım.

Sofrada "acı filiz" vardı.

ENİŞTE

İri yapılı adam kımıldandı, çıplak ayağını öne uzattı. Yüzü aydınlığa gelmişti; ak sakallı, yuvarlak bir yüzdü. Bir beliriyor bir yitiyordu çizgileri, uzak geçmişiyle bugünü arasında... Sakallarının, kaşlarının uçlarında sayısız ışık zerrecikleri... Günbatımının dinginliği içindeydi.

Ne zaman uğrasam, evdeyse, pencere önünde bembeyaz susar bulurdum onu. Dereboyuna, söğütlere bakar, öyle kırlar gibi susardı. Çanakkale'yi, Galiçya'yı boylayan o değildi, Kanal'da İngilizlere tutsak düşerek Mısır'a götürülmemişti, ömrünü değnek ucunda çobanlıkla geçirmemişti; geçimini sağlamak için bugün de çalışmaya mecbur değildi sanki... Mısır'da İngilizlerin yaşlı atları emekliye ayırdıklarını görmüştü. Burnunun dibindeki kasabada "Cephe" görmeyenlerin madalya aldıklarını, maaşa bağlandıklarını biliyordu. Ama o, ne yaşlı bir İngiliz atıydı, ne de işini bilen bir kasabalı... Yetmiş yılın ağırlığından sıyrılmış da, bilmediğimiz bir yeyniliğe ermişçesine gözlerini kırpıştıra kırpıştıra gülümsüyordu gene...

Çocuklarından hayır yoktu, kendilerine yetemiyorlardı doğru dürüst. Herkesin aradığı adamdı ama o... Ayağına üşenmez, yaşına başına bakmaz, kaçınır dururdu arada.

"Enişte, iki çuval buğday götürür müsün değirmene?"

"Enişte şu gübreyi aktarır mısın?"

"Enişte öküzler Dışbudak'taymış galiba, bizim öküzleri alıp gelir misin?"

Enişte... Enişte... Enişte... Bütün köyün elulağıydı. Kuyumuz dolmuştu, çamur gibi geliyordu kova, onu ayıklamaya çağıracaktım ben de...

"Hayır ola Enişte" dedim, "Pek fena dalıp gitmişsin, halamla kavga mı ettiniz yoksa?"

Şaşaladı, doğruldu bir. "Ne dersin?" gibilerden az ötede çuval yamayan halama baktı. O da başını kaldırmıştı. Kuru elleriyle çemberinin altından taşan ak saçlarını düzeltti. Göz göze geldiler. İkisi de aynı şeyi söylüyordu bakışlarıyla: "Olmağa mıydı hiç? Niçin, neden kavga etsinlerdi?"

Arpa ekmeğini küle banacak kadar yoksuldular ya, bunca yıl köyde bir sızıltılarını duyan olmamıştı. Köyün dışındaki kulübelerinde sessizce yaşayıp gidiyorlardı. Enişte koyunların peşindeydi bütün gün. Hiç boş olmazdı meşin çantası dönüşte. Mevsimine göre bir tutam çiğdem, kır lalesi, menekşe... Bir avuç böğürtlen, güvem, yaban ahladı, çilek...

"Enişten şöyle, enişten böyle" derken, bi hoş oluyordu halam.

Yumuşak bir sesle:

"Beri bak çocuk!" dedi, "Bu köyün en iyi kadınıdır halan. Bir güne bir gün kalbimi kırmamıştır benim. Kuruluğuna, çalgın başak gibi görünmesine de bakma, yüreklidir. Bir keresinde Azrailin elinden kurtarmıştır beni. Çoktan 'Sarı Tepe'yi boşlamıştım yoksa..."

Başını dışarıya çevirdi...

Kerpiçgölü'ne doğru gidiyordu. Mezarlık yanından geçerken ilk kez ölümü düşünmüştü. Şurada toprak altında yatanlar, kim bilir ne telaşla geçmişlerdi bu yoldan bir zamanlar... Harmanları vardı dövülecek, tınazları vardı savrulacak... Maldı, mülktü, kaygıydı, düşünceydi, hepsi bitmişti işte... Var ömürlerinde doğru dürüst bir soluk alabilmişler miydi acaba? Yoksa birbirlerine zehir mi etmeye çalışmışlardı dünyayı... Kimisi Galiçya'da, Mısır'da, kimisi köyünde ölüyordu... Ama hepsi de çıplak giriyordu toprağa... Neydi insanlardaki bu tutku? Sessiz bir başak gibi erdiremezler miydi içlerindekini?

"Küt" diye bir şey inmişti kafasına. Neye uğradığını anlayamadan yere yığılmıştı. Elleriyle korunmak istedikçe rastgele vuruyorlardı. İki kişiydiler galiba... Bir gören olmazsa işi bitikti. Üstü başı kan içinde kalmıştı, gözleri alacalanıyordu. Bıçak gibi bir ses ortalığı biçmişti birden:

"Komşular yetişiiin!... Adam öldürüyorlar!.."

Halama baktı: Evet avurtları çökmüş, dişleri dökülmüştü, zayıftı ama o günkü pırıltı vardı yüzünde.

"Hacı Ali'yi baltayla kovalamış kadındır halan," dedi. Halam heyecanlanmıştı:

"Yok kardaşım, büyütüyor Enişten. İki kişiydiler. Pusuya düşürmüşlerdi. Yanına bile sokulamazlardı yoksa... Şuradan dereye inen patikayı bilirsin. Yaşlıların dediğine göre, bu köy kurulduğundan beri varmış o patika. Hacı, tuttu kapattı orayı. Biz ta cami kuyusuna suya gidersek, yüreği yağ bağlayacak. Neden onun koyunlarını gütmeye razı olmamış Enişten? Neden ben onlara gündeliğe gitmezmişim? Hınç çıkaracak bizden... 'Olmaz bu, kapattırmam su yolunu' dedi enişten. Ağız dalaşı oldu bir iki kez. Onlar kapattı, biz açtık... Davaları da bu... Onları öyle görünce, bi bağırdım. Allah kuvvet verdi, baltayı kavrayıp bi koştum üzerlerine..."

"Gördün mü!" dedim, "ağzıyla tutuldu... Eli baltalı olduğundan seni de korkutmuş halam. Demek yanılmamışım..."

Hoşnut hoşnut güldü.

"Enişten adamın hasıdır kardaşcağızım, Hacı Ali'yi bile bağışladı. Yüreği pislik tutmaz. Korkmak, korkutmak... Yok öyle şeyler bizde... Koca ömürde bir kez, o da benim yüzümden..."

Enişte min sesi titredi:

"Olmadı Şerife, kurcalamayacaktın derinleri... Hatırlatmayacaktın bana..."

"Doğru değil mi Ahmet? Yalanım var mı? Birbirimizi kırdığımız oldu mu hiç? Neyi hatırlatmayacakmışım sana?"

Enişte min sıkıntıyla sakalını çekiştirdiğini görünce:

"Ha," dedi, "gene mi o? Söyledim ya senin suçun yoktu ki, benim yüzümden olmuştu. Hem öyle önemli bir şey de değildi zaten..."

"Kabahat benimdi, kabahat benimdi.. Hâlâ utanıyorum kendimden..."

"Aşk olsun Ahmet..."

Baktı olmayacak, anlattı:

"Çok zor yıllardı o yıllar kardaşcağızım. Çavdar salamurasıydı yediğimiz hep, onu da nasıl bulduğumuzu sorma... Kimsede yoktu ki bizde de olsun. Koca bir tarlaya dört teneke arpa veriyordu Hacıali... Anla bi kere... Aç yattığımızı çok bilirim. Bir çanak ekşimik vermişti Ayşe yenge. Bir katık yaparım diye saklıyordum. Küçüğümüz, bunu bul... Yarısını kediye, yarısını kendisi... Ortalığı öyle görünce tepem attı. Enişten de ödünç ekin aramış bulamamış, canı sıkkın. 'Tüh, hayırsız evlat! Biz nerden ne buluşturacağız diye kıvranalım, sen!..' dedim, hırsla çatlattım tokadı buna. Kedi hâlâ yalanıyor ortada..."

"Yeter Şerife, yeter!.. Kıyamete dek çıkmaz aklımdan o gün ettiğim halt. Öfke fena şey, öfke kör eder adamı çocuk... Halanın koluna geldi attığım maşa... Başladı bileğini tutup bükelenmeye bu... Bir arkadaşım vardı Celaliye'de, usta kırıkçı. Onu alıp geldim gece içinde. Kolu sardırdım. Yarım kilo kadar şeker vardı bir köşede, onu verdim bizim arkadaşa halandan saklı..."

İkisi de gülmeye başladı.

Sözü halam aldı:

"Aradan on beş gün filan geçmişti galiba, sargıyı aldırmaya gitmiştik Celaliye'ye. İyi kaynamıştı kolum. Enişte nin yüzü gülmüştü. Oturduk. Dereden tepeden konuştuk. Dillice, becerikli bir karısı vardı kırıkçının. Öğleyin sofra çıkardı bize. Köy yerinde ne var? Kaçamak yapmış. Bir avuç toz şekeri serpti üstüne:

'Ye kardaş, malın gibi ye... Senin verdiğin şeker bu' dedi.

Baktım, eniştenin başı önüne düştü."

Gülmekten gözleri yaşarmıştı:

"Kırk yılda bir saklı iş yapmıştım çocuk, onda da yakalandım... Sesini çıkarmadı, pişkinliğe vurdu halan ya, fena bozulmuştum..."

"Ne vardı bozulacak canım? Kolumu sardığı için vermemiş miydin sen şekeri arkadaşına? Paran olsa, para verirdin. Başka çaren yoktu ki... Benim içindi..."

Aklında mı ne güzel bir yolculuk yapmıştık o gün?

İlkyaz önüydü. Güneş iyiden iyiye kızdırıyordu. Ta Istırancalara kadar buğulanıyor, titriyordu kırlar. Çiğdemler, kuzukulakları, gömgök ekinler... Uluağaççatağı'nda sıcak toprağa oturmuşlardı. İncin yoktu ortalıkta... Tepeli kuşlar kuyruklarını kalkıta kalkıta cikleşiyorlardı. Kuzu otlatan iki çocuktular sanki. Umurlarında değildi dünya... Birden gözleri buluşmuştu. İlk kez tenhada evcilik oynayanların heyecanı içindeydiler... Toprak, altlarından kayar gibi olmuş, boydan boya gökyüzünü görmüşlerdi sonra...

Eništenin gözleri bulutsuz yaz göğüne dönmüştü gene:

"Çıplağın biriydim ben. Ne ateşlerden geçtim. İngilizler esirlikte memleketlerine götürmek istedi bizi. Ev, iş, toprak, hepsi hazır dediler. Gitmedim. Pişman değilim. Çerden çöpten bir yuva kurduk halanla burada. Evlat yetiştirdik. Gece gündüz çalıştık, hâlâ da çalışıyoruz. Günler delik çuval gibi. Ne elimizde var ne avucumuzda... Nasıl geçti ömür anlayamadık bile... Şu aşağıdaki söğütler, kavaklar var ya, seviyorum onlara bakmayı.. Hoşnudum dünyadan" der gibiydi...

PARILTI

Güneş tepesinde yanıyordu. Ensesi, alnı ıslaktı terden. Sabahtan kızdırmaya başlamıştı. Elini gözüne siper ederek Değirmene doğru baktı. Nadasların, kelemelerin üzerinde göz kamaştırıcı bir titreme vardı. Arpalar biçilmeye başlamıştı. Dikkat etti, bir şey görünmüyordu yulaf tarlasının oralarda. Gene de gidip dolaşmak zorundaydı. Ne dolaşması, vakti olsa hiç ayrılmamak gerekti başından. Namussuzun mallarının ne zaman geleceği belli olmuyordu ki... Bi belaydı ki...

Yürüdü. Araba yolunun ortası diz boyu ottu. Faş faş ediyordu. Keyifli keyifli giden bir kaplumbağa fısırtıyı duyunca durup dinliyor, sonra başını içine çekiveriyordu. Çekirgeler sıçrıyor, kertenkeleler ekin arasına dalıveriyordu. Bir cırlayık böceği uzatıyor da uzatıyordu sesini...

Börtü böcek de insan gibiydi. Yaz bahar ayı dedi mi, dökülüyordu toprağın yüzüne. Toslaşa, cikleşe yuva kuruyor, sevişiyor, yavru çıkarıyor, orağını biçip, harmanını kaldırıyordu kendine göre. Kim bilir ne önemli işleri vardı şimdi şunların:

"Ne kaçışıyorsunuz yavu? Düşman mı sandınız beni? Korkmayın bir zararım dokunmaz. Bakın işçeğinize."

Bunların da Şükrü Beyleri, Çotuk gibi kalleş dürzüleri var mıydı acaba? Varsa kötüydü...

"Olaaan, gözünü toprak doyurası!.. Değirmenin ardı bi boy Yancıklara doğru gider. Dört yanı şarıl şarıl su. Çeltik ek, pancar ek... Ek oğlu ek... Değirmenin önü Kerpiçgölü'ne dayanır ki, kan eksen can biter... Değirmenin desen, üç köyün ekinini öğütür... Eee, daha Allahtan belanı mı istiyorsun be adam? Ne dikersin bizim yakılara gözünü... Diyelim; kaza, ördeğe, ineğe, camıza merak sardın... Eyi gözel... O da bi merak... Dik başına çobanını, komşunun ekinini, tarlasını çiğnetip yedirme... Atını itini üstümüze salıp, dinden imandan çıkarma bizi..."

"Fatmiş Abucuğu bezdirdin. Köyün kimsesiz bi dulu, yerini yedin. Dostoğlu'nu kaçırttın. Yamayı da katmaya başladın çiftliğine. Anladık, niyetin köye kadar inmek... Burgaz'dan yazın gelen hanım misafirlerine püfür püfür hava aldıracan tepelerde... Zapt ettiğin yerlerin sahipleri de harman yapmayıversin... Savurmasınlar tınazlarını... Değil mi ya? Can değil onlarınki... Neye yarattı gözel Alla bu dere boylarını, tepeleri? Beyimizin keyfi olsun deye... Sana da kalmaz bu dünya hay dürzü!.."

En çok da Çotuk'a kızıyordu. Hadi Fatmiş abucuk, kuru başına bi şey yapamazdı Dostoğlu'nun harman yapacak başka yeri vardı. Ona sıra da gelmemişti daha, kendi yerinden sonraydı tarlası. "Gırtlağına basan mı vardı a dürzü! Beni çiğnetmekle ne kazanacaksın?"

Evden fırsat bulan; kaz, ördek, keçi kovalamaya koşuyordu "harman yerine" şimdi. Kahvede filan, yaralı domuz gibi bakıyordu Bey kendisine... Çotuk, kahpelik edince zor almıştı işleri. "Dört yanından çevrilmişsin, başında da beklesen..."

Yulafı görünce kan beynine sıçradı, makasla kırpılmıştı başaklar sanki. Çiğnenmiş, biçilmiş, yamyassı edilmişti tarla. Daha dün fırça gibiydi... Gece yaptırılmıştı zaar. Bir avuç yulaf toplanamazdı... Olan olmuştu. Hangi taşa vurabilirdi başını? Ne muhtarı, ne mahkemesi çare bulabilirdi buna! Ne yapmalıydı? Ne bu zarara göz yumulabilir, ne de harman yerinden vazgeçilebilirdi... Düşündü kaldı...

Bahçede, dut ağacının gölgesinde buldu Şükrü Bey'i. Yüzü kızarmıştı. Gözleri dumanlıydı. Bacak bacak üstüne atmış, kahvesini höpürdetiyordu. Masanın üzerinde bir bira şişesi, tabaklar, yemek artıkları vardı... Az ötede yatan av köpeğine bir şeyler diyordu arada. Birden karşısında Saliaga'yı görünce canı sıkıldı. Nasıl girerdi bu adam buraya?

Saliaga yumuşak konuştu:

"Yarasın Beyim... Kahya İsmayil'den öğrendim yerinizi de... Az kaldı bırakmıyordu. Şu benim harman yerini bi görelim diyecek-

tim... Bize yaramaz orası gayrı. Biraz sıkıntım da var... Elden çıkarmayı düşünüyorum...”

Beyin keyfi yerine gelmişti:

“Ya öyle mi, buyur geç Saliaga... Kahveleri şimdi mi içelim, anlaştıktan sonra mı?”

“Nasıl olsa olur be beyim... Bi gidelim oraya kadar.”

“Canım, görmeye ne hacet? Çotuk’un tarla kadar değil midir orası?”

“Fazladır beyim, hem mahsul de var içinde... Zahmetini saymayın da bi bakalım... Kaç adım yer?”

Niyeti yoktu, ama Saliaga’nın yumuşak konuşmalarına dayanamadı, tatlı bir iş çıkacaya benziyordu.. Kalktı...

Saliaga’nın yulafla, bitişiğindeki çavdar arasında iyi ot vardı.

Çatakta nadas karıştıran Sarı Recep, sabahtan beri sıkıştırmıştı hayvanları. Meşe gölgesinde mola vererek, aşağıya yeşillik biçmeye sarktı. Yulafı görünce cinleri başına sıçradı: “Tüh, Allah belanı versin bey gibi senin!.. Boynu altında kalasıca pezevenk!.. Yiyecekti burayı da. Nasıl dayanılırdı bu zulme?.. Köy de adam değildi canım, birlik olsa bey mey dinlemez, duman attırırlardı valla... Olamıyorlardı ki...”

Hırslı hırslı kavramayı çekmeye başladı.

Biçtiklerini bir yere toplamıştı, tam bağlayıp doğrulacağı sırada iki adam gördü yolun alt ucunda. Olursa bu kadar olurdu aksilik. Yamyassı edilmiş bir tarlanın sınırında görülürse ne demezlerdi adama? Eğile eğile çavdar içine dalıverdi.

Şimdi daha iyi seçebiliyordu gelenleri uzandığı yerden: Şişko olanı, iki yana sallana sallana yürüyordu, inadına kuru, uzun biriydi öbürü. Dikilip konuşuyorlardı arada. Uzuncası, eli koluyla enini boyunu işaret ediyordu tarlanın. Saklandığı yere yaklaşıyorlardı.

Kavramayı yana saplayıp, sürünerek ortalara kaydı.

Saliaga kendini tutamayıp bağırdı:

"Bu yulafın hali ne beyim? Günah değil mi, yapılır mı bi adama bu?"

Bey duymamıştı sanki...

"Bey, bey! Sana diyom, Allah'tan korkmaz mısın sen? Kaç kişinin emeği bu?"

Bey, elini sinek kovar gibi salladı:

"Ne diyorsun sen be? Ben kül yutmam. Gözünle gördün mü benim ziyan yaptırdığımı? Var mı şahidin? Hem bunun için mi geldik buraya? Tarlayı veriyor musun, vermiyor musun sen? Vermiyorsan bana göre hava hoş... Hadi eyvallah!.."

Dönerken, birden otuz kırk adım ötede çavdarların kımıldandığını fark etti. Ayna tutulmuş gibi bir parıltı doldu gözüne. Bir silah namlusuydu belki... Pusuya mı düşürülmüştü yoksa? Kuyruk sokumuna dek ürperdi... Ne bok yemeye düşmüştü şu ayının ardına? İşin içinde orostopolluk olmasa, dikilebilir miydi böyle? Kafası çakırlıydı, adamlarından biri de yoktu yanında... Gider mi giderdi mahalle bokluğuna...

Yumuşadı:

"E-e-e-vet Saliagacığım, haklısın... Benim kafası kırılasıca çobanların işidir bu... Namuslu adamım ben. İçim götürmez bu kadarını... Satıcam dedin diye aldırmadıydım... Elbette çok üzüldüm. Aşağı yukarı ne kadar zarar var? Bak, düşün taşın. Ben ödemeye hazırım."

Saliaga şaşırdı. Herif alay mı ediyordu? Birdenbire nasıl olur da bu kadar değişebilirdi? O gaddar, o Allahsız dürzü müydü bu?

Yüzüne baktı, sapsarıydı. Fenalık geçiriyordu galiba. "Korkak pezevenk! Az dikelince yelkenleri indiriverdin değil mi? Kül yutmazdın, şahit şuhut istiyordun hani?"

"Valla beyim, yirmi tokurcun yulaf bekliyordum ben buradan, eh yirmi kile yulaf eder..."

"Peki peki, ne dersen o olsun... Bende hakkın kalmasın da..."

Anlaştılar.

O gün Şükrü Bey'i insafa getiren neydi? Nasıl olmuştu da "illallah" dedirterek zapt ettiği tarlaların parasını ödemeyen adam, zarar ziyana "he" demişti? Neden vazgeçmişti harman yerine saldırmaktan? Rastladığı yerde selam vermeler, hal hatır sormalar, köpek gibi yaltaklanmalar nenin nesiydi? Düşünüyor, bir türlü anlayamıyordu Saliaga.

Birden dine imana gelmiş, tövbekâr mı olmuştu herif? Kahvede Sarı Recep'le yalnızdılar bir gün:

"Yavu Recep" dedi; "bu Şükrü Bey var ya, galiba sandığımız kadar kötü adam değil... Benim yulafı yedirdiydi, tarlayı görünce ilkin umursanmazlandı ya, sonra tanesine varana dek zararı ödemeyi kabul etti... Kimse inanmıyo... Vallaha ödedi be..."

Recep gülümsedi:

"Öyledir, öyledir... Eyi adamdır" dedi; "Lakin o gün yulafın başında sen: 'Beyim beyim...' derken, benim kavramanın parıltısı gözüne dolmayaydı, anlaycadın nasıl adam olduğunu, dua et o parıltıya..."

ŞANS İŞTE

Aralıklarına, ikişer parmak eninde sarı kâğıtlar yapıştırılmış tahta kapı, yavaşça açıldı. Hasırın alt ucu aydınlandı. Sakalları uzamış, çökük omuzlu, orta boylu biri belirdi eşikte. Girsem mi girmesem mi gibilerden ürkek ürkek bakındı: Perdeler inikti... Yüklük yanında yere serilmiş bir yatakta yatıyordu hasta. Yüzü seçilmiyordu. Kim bilir ne kadar zayıflamış olmalıydı ki, yorganı bile kabartmıyordu vücudu. Belki üç aydır yatıyordu. Dolaşanlar: "Erimiş bitmiş, yavu, bugünlük yarınlık zavallı" diyorlardı.

"Üç oğluyla da dargınmış, biri bile kapısını açmamış daha... Olaan, olmaz olsun öyle evlat!.. Aranıza kan düşse, bu sırada unutulur. Neye derler hayırsız evlat başa bela diye..."

"Yazık, o kadar sayıkladı da, hacca gitmek nasip olmadı fakire. Hacı Hasan densin isterdi kendisine hep. Gel Hacı Dayı. Git Hacı Dayı.. Hâsılı, Hacı Dayı yolcu bizim..."

Uyuyor muydu acaba? Örtük bir kalaylı sahan, iki ilaç kutusu, bir bardak da su duruyordu başucunda. Hemen dönemeyeceği bir yere gitmiş olmalıydı karısı, her bir şeyi elinin altına hazır etmişti. Akılsız pomak!.. Bütün köy kırda, yalnız bırakılır mı hiç ağır hasta!.. Hadi suyunu içti, ilacını aldı; sıkışsa n'apacak?.. Birden fenalaşsa...

Hafiften öksürdü, bekledi. Kımıltı yoktu. Tilki adımlarıyla yaklaştı, ayaklarının ucuna basa basa:

Yüzü süzülmüştü, kara sarıydı. Ak bez gibiydi dudakları. Şakak kemikleri dışarı fırlamıştı. Dolaşanların dediği kadar vardı, erimişti... Gözkapakları aralıktı, donuk donuktu gözleri. Eğildi dinledi, soluk almıyordu. Eli hasıra sarkmıştı. Su mu almaya çalışmıştı acaba? Dokundu; buz gibiydi, ölmüştü...

Üç ay öncesine değin sağ ayağını sürükleyerek kahve kapısında göründü mü, içerdekiler toparlanır;

"Oooo!.. Gel bakalım Topal Hasan, gel bakalım Hacı Baba..." derlerdi.

"Geç, geç şöyle baş köşeye..."

"Kahveciii!.. Bak bakalım ne içecek Hacı Hasan Ağamız."

Sarı sarı gülerdi:

"Etmeyin yavu" derdi, "Sâyi sanacak duyan da.. Ben kiiim, hacca gitmek kim? Anca yemeliği doğrulduyoz işte... Gidebilsek eyi ama... Üç çocuk everdik, kolay mı? Üç kez yıkıldı Hacı Babanız..."

"Hadi hadiii!.. Bırak bu ağızları şimdi. Bunca yılın Topal Hasanı'sın. Everdiklerinin, bi çizi yer vermeden vurdun beline. Tarlaların yaltılarda. Bir köroğlu bir ayvaz, koynun sıcaktır senin... Sâyi, yeter çalıştığın yavu, ha oturun da hazır yeyin biraz da Hacı yengeyle... Sakın gömmeye mömmeye kalkmayın paraları, senin hayırsızlar 'bulalım' derken cenazeni ortada korlar..."

Boş takılma olamazdı bütün bunlar, ateş yanmayan yerde duman mı tüterdi? Şans işte, tam da zamanında gelmişti... Öldüğünü kimsecikler duymadan, mirasçılar görünmeden... Aslında hiç niyeti yoktu. İçinden de gelmiyordu. Şu kadar zamandır Kımışın çırağıydı, bi güne bi gün "Halın nicedir? Aç mısın, tok musun? Nasıl ediyor, nasıl gidiyorsun a köpek!" denmemişti kendine... İki elle ne kadar olur? Yongayla kaşınıyordu. Harmana çıkarken ayakları kendiliğinden, belki de eski bir alışkanlıkla getirmişti onu buraya. Avluya girince, geriye de dönememişti. Şans işte...

Kapıyı kapadı. Çıt yoktu ortalıkta.

"Kusura bakma Hacı Baba" dedi, "Canını yakmam..." Yastığın altını yokladı önce: Boştu... soğuk soğuk onu izliyormuş gibiydi gözler, bastırarak kapattı onları, sonra ölünün koynuna soktu elini... Alışılmıştan daha iri, daha şişkindi iki yana kayıp duran muska. Çekti kopardı, titreyen elleriyle dikişlerini söktü, açtı açtı açtı... Zehir yeşili sekiz tane yüzlük, beş de sarı altın çıktı içinden... Hiç bu kadar parayı bir arada görmemişti. Hepsini dikkatle koynuna yerleştirdi, boş muskayı da cebine soktu. Gözleri sevinçle, tutkuyla parlıyordu. Eyi ama daha bir şeyleri olmalıydı hacca gitmeye

niyetlenen adamın... Dereboyu'ndaki tarlayı, Sulcadere'yi satmıştı. Hadi birazını doktora verdi, birazını da yedi diyelim; üst yanı neredeydi? Yüklüğe atıldı. Yorganları, döşekleri hasırın üstüne yaydı; her bir kıvrımı, şişkinliği yokladı... Boşunaydı, kim bilir nereye sokmuştu onları "Hacı Baba". Yuvarlayıp kaldırdı pırtıları. Pencere yanındaki sandığın kilidini kırarak, içini karıştırdı. Uçları sırma işlemeli eski uçkurlar, telli yağlıklar, çevreler, dokuma gömlekler... Bir de, bir de kendisini ta çocukluk günlerine götüren çarpıcı bir koku...

"Ana, ne var bu sandıkta be?"

"Hiç be kızanım, çeyiz sandığımdı benim. Gelinliğimden kalma birkaç çeyiz. Bir de kefenliğim..."

Gene de edemez, kapağını açık gördü mü koşardı başına. Evin en önemli eşyasıydı bu sandık.. Bir şey bulamamıştı orada da...

Şakakları zonkluyor, başı savruluyordu heyecandan, ah be, bir bulsaydı!

Başını kaldırdı, tavanı inceledi, aralanmış da, yeniden çakılmışa benzer bir tahta göremedi. Duvar diplerine, hasırların altına baktı: yoook, yok... Öfkeler kabarıp geldi içinden. Kinli kinli baktı ölüye, kendini tutmasa, omuzlarını sarsıp: "Söyle, nereye soktun paralarını!" diye zorlayacaktı... Ah o cadı, o Taşlılı pomak!.. O oturacaktı hepsinin üstüne demek? İşini sağlama bağlamasa, ölümcül hastayı yalnız bırakıp, ta anasının dinine gider miydi?..

Omzundaki çapayı sundurmaya atan Hatçe yenge, soluk soluğa içeriye daldı. Öylesine telaşlı, düşünceliydi ki, ortalıktaki değişikliklerin farkına varamadı. Kocasının öylece yattığını görünce, ferahladı... 'Oh, bir şey yoktu, dalmıştı galiba... İyileşir, açılırdı gayrı inşallah...' Erkek, evin direğiydi, erkeksiz kalmak kötüydü... Başında soluğu bulunsun yeterdi... Ardına bırakmaması, onun önü sıra canını alması için yakardı tanrıya. "Kocasından önce ölen kadın, altın tabutla gidermiş mezara." Bi de aksi olursa, yanardı. "Üvey ana" deyip soyar soğana çevirir, bi kaşık suyla boğmaya kalkışırdı o delibozuk oğlanlar alimallah... Dualar mırıldanarak, bu kötü ihtimali

kafasından kovmaya çalıştı. Köyün yabancısıydı. Kimseler sahip çıkmazdı. Görmezdi o günleri inşallah. Taze fasulye istemişti canı sabahleyin, iyiye işaretti bu. Cancağızı bi şeyler çekmeye başlayan hastadan korkulmazdı. Çok çekmişti zavallı aylardır, son günlerde iyiceydi. Varsın uyusundu biraz... Geriye döndü.

Birden, iki el sarıldı boğazına arkadan:

"Paraları çıkar çabuk! Söyle nereye sakladınız paraları?"

Silkindi, dartındı kurtulamadı, iki el kerpeten gibi sıkıyordu boynunu; onlardan biriydi herhalde. Güçlükle:

"Sabret de ölmesini bekle barim..."

"Merak etme, geldiğimde çoktan ölmüştü."

"Ölmüş müydüüü!.." Oracığa yığılıverdi:

"Ölmüştü ha, ölmüştü... Allahım Allahım, ölmüş ha? Ne bi yudum sucaz verebildim ağızcağızına, ne kuran okuyabildik başcağızında... yapayalnız. Vay benim karayazılı başım, vaaay!.. Dünya durdukça yürek yarası.. Ah, ah!.." O:

"Kes zırıltıyı da paraların yerini söyle..."

"Ne bok yedim de gittim, ayaklarım kırılaydı da, gitmez olaydım. 'Evleği dolaş, fasulyeler yanmasın; hem bi pişirimlik şey topla varsa' dedi... 'Canım taze fasulye çekiyor' dedi. Dayanamadım gittim..."

"Paranın yerini, paranın yerini..."

"Ne parası? Allahım, keşke canımı alaydın da... Dere boyunu, Sulcadere'yi sattı, doktorlara verdi eline geçeni. Kefenlik aldı birinde de... Keşke bana kısmet olaydı... Kalanını da, muska yapıp boynuna astıydı 'Ölümlüğüm bu' diyordu..."

Jandarma olarak yapmıştı askerliğini... Nelerini görmüştü karakolda.. Herif ağlar, sızlar, yırtınır, yerlere atardı kendini, "Ben yapmadım, haberim yok..." diye. Acır, inanacak gibi olurdun... Dayak başlayınca, bülbül kesilirdi... Yutar mıydı bu numaraları? "Topal Hacı" diyordu, "Hacı Baba" diyordu millet ona... "Gömmeye kalkma paraları" diyordu. Bir bildikleri vardı elbet...

"Söylemeyecek misin? Bilmiyorsun ha!.."

Saçlarını eline dolayarak, yüklüğün önündeki direğin yanına sürüdü.

"Nasıl, niyetini değiştirdin mi, başlayayım mı yoksa? Daha parası olucadı onun... Üstüne oturucam sanıyorsan, aldanıyorsun... Yedirmem ben onları sana... Yutsan çıkarttırırım..."

"Ah dinsiz, ah Allahsız!.. Gâvur gâvurken yapmaz senin yaptığını... O oracıkta yatıp dururken... Dünya başıma yıkılmış benim, para da para diye tutturmuşsun... Keşke kendi sağ olsaydı da, bütün tarlalarını satıp satıp yiyeydi. N'apayım parayı, o öldükten sonra... Ah kadersiz kafam... Hem valla hem billa, te ölüsünü öpeyim, başka bir bildiğim yok..."

"Kadın kadın! Masala karnım tok, bırakıyor musun, bırakmıyor musun şu pomak inadını?"

Yüklükten salıncak ipini çekti. Kollarını arkaya kıvırarak, sıkıca direğe bağladı Hatice yengeyi. Belinden kayışı söktü.

"Söyleyecek misin, söylemeyecek misin?"

"Ellerin kırılsın! Gözlerin kör olsun... Onu siz öldürdünüz zatı... hayırlı bi şey olsaydınız..."

Kuvvetli kuvvetli vurmaya başladı.

"Ah, oof!.. Yetişin komşulaaar!.." Boğazını sıktı:

"Sus yoksa, boğarım ha... Paraların yerini bildirmedikçe kurtulmak yok, annadın mı, kurtulmak yok..."

Bir soğukluk duydu ense kökünde... Ölünün gözleri aralanmış da kendisine bakıyormuş gibi geldi.

"Kusura bakma baba" dedi, "Amma da inatçı domuza çatmışın anamdan sonra, kemiklerini kırmadıkça konuşmayacak."

Kayışı gerine gerine indiriyordu...

SU KESİMİ

"Hey, bana bak! Duymuyor musun lan!.. Kes şu suyu!.."

Onbaşıyla, iki jandarma yaklaşıyordu. Yüzleri azgındı. Hızlı hızlı geliyorlardı.

Sabahın köründen beri çalışıyordu. İki yüz metre boruyu oradan oraya taşımak, motoru yerleştirmek kolay değildi. Omuzları kopmuştu. Bilek kalınlığındaki su, yeni akmaya başlamıştı pancar tarlasına şurda...

"Sana diyoruz be adam, durdur motoru!.. Mühürleyeceğim. Senden başka açıkgöz yok galiba!.."

Sigarasını ayağıyla ezdi. Öfkeli öfkeli tepesinden soluyan Onbaşıya:

"Hayrola Onbaşım!.." dedi; "Canınızı sıkan bi şey mi var? Geç otur, bi cigaramızı yak da..."

"Laubaliliği bırak... vazife yapıyoruz burada. Durdurt dedik, duymadın mı? Durdurt motoru..."

"Niçin be Onbaşım? Pancar sulamanın kime zararı olur? Güç bela yerleştirdik boruları. Üç kişi işten kaldık burayı sulayalım diye. Şikâyet mi var?"

"Ne kalın kafalı adamsın yahu!.. Bi de hesap mı vereceğiz sana? Yasak işte Arpalık'ta su kesimi bugün. Emir aldık, hiçbir yana su akmayacak..."

"Burası pancar be Onbaşım, çeltik değil ki..."

"Vay hükela! Akıl mı öğreteceksin şimdi de? Vazifeye engel olmak, çeltik kanununa karşı gelmektir bu..."

Sesini çıkarmadı. Bir süre kararsız kaldı. Eğildi, gazı kesti sonra. Ses azaldı, yavaş yavaş durdu motor. Kolun takılacağı milin etrafını mumladı, mühürledi; "Çeltik kanununa uymamıştır" diye bir de tutanak düzenledi Onbaşı.

Agasıyla yengesi durmuş onlara bakıyor, olup biteni anlamaya çalışıyordu bir köşesi dirilen pancar içinde.

"İmzala şurayı!.."

Elleri sinirden titriyordu, okumadan imzaladı. Çekip gittiler.

Bir tümseğe ilişti. Anlaşılır şey değildi. Hem haksız, hem yanlış bir işti. Su kesimiyse Onbaşıya neydi? İki jandarma, bir onbaşı... Neydi bu vazife düşkünlüğü?.. Emir vermişler, hiçbir yere su akmayacakmış... Kim verirdi, nasıl verirdi bu emri? Birden, köyün alt başındaki çeltiklik aklına geldi... Boşuna gezmezdi Onbaşı... Hüseyin Bey'in yerlerde de su kesik miydi acaba? Kafasında bir ışık parlamıştı...

Fırladı kalktı. Hüseyin Bey'in çeltikliğe ineceğini söyleyerek, agasıyla yengesini harmana gönderdi...

Çengelin kahvede, Deli Mahmut'la tavla oynarken buldu muhtarı. Başlarına dikilerek, eliyle alnının terini sildi, kıpkırmızıydı yüzü:

"Vay kahpecikler vay!. Vay analarını... Ulan seni muhtar yapanın da, senin gibi muhtarın da... Batırdınız köyü be... Sahipsiz kaldık emmeten. Hüseyin Bey'in çiftliği ettiniz gitti burayı... Kanunsa, herkese kanun oğlum!.. Biz işimizden kalıyoruz, motorumuz mühürleniyor... 'Su kesimi' deniyor, gürül gürül beyin çeltiğine akıtılıyor dere... Ulan vazife bu mu?"

Oyunu bıraktı; kalktı, elini Küçük Ahmet'in omuzuna koydu muhtar:

"Yavu Amet, kardaşım, sövüp saymaya başlama hemen yavu... N'oluyor? Anlayalım bir... Derdin varsa söyle, elimizden geliyorsa derman olalım arkadaş... Neden çullanıyorsun bize böyle? N'aptık biz?"

"Bilmezden gelme, çevirdiğiniz numarayı çocuklar bile yutmaz... Onbaşıyla birlik olup, Beye yaranacaksınız değil mi? Sen şimdi benimle geliyor musun, gelmiyor musun?"

Köyde ağırlığı olan bir adamdı, sülalesi genişti. Kıyameti koparırdı "gelmiyorum" dese... Tıknaz, ufak tefek, çopur biriydi, ama çetin cevizdi. Nerden gidip de ona çatmıştı Onbaşı da...

"Yürü Mahmut, yürü bakalım nereye götürecek Küçük Ahmet bizi..." Başıyla gözüyle "belki yatıştırırız" işareti yaptı.

Yeni dönmüştü Onbaşı dolaşmaktan. Ufuldanarak masanın başına geçti. Yancıklar sınırına kadar gitmişlerdi. Hava da bir sıcaktı ki... Eloğlu kıyılarda denize girerdi şimdi... Karısı kızı, yarı çıplak, yayılıverirdi kumun üstüne. Oh be!.. Hüseyin Bey'e su bekçiliği ediyordu onlar da burada. Eskiden olsa...

Tutanakları bıraktı. Tam nöbetçiyi çağırıp "Git bana soğuk bir gazoz söyle" diyecekken muhtarla Deli Mahmut göründü kapıda.

"Oooo! Gelin bakalım efeler. Hangi yeller attı sizi buraya böyle? Gene ne var? Nasıl, rakı içiyor muyuz akşama?"

Küçük Ahmet görününce, lafı değiştirdi:

"Vukuat mı var muhtar?"

Soruyu Küçük Ahmet yanıtladı:

"Eyi bildin Onbaşım, vukuat var... Su kesimi olduğu halde, çeltikliğin birine güldür güldür su akıyor... Çeltik kanununa göre yasak halbuki değil mi? Size de emir verdiler... Uzak değil, buyurun gidelim..."

Onbaşının yüzü karıştı, yutkundu. Yanında muhtarla Deli Mahmut olmasaydı...

"Evet" dedi muhtar, "Akıyor. Gidip görelim."

Gitmemezlik edemezdi. Birlikte çıktılar.

"Vay yavu," dedi Hüseyin Bey'in çeltikliği başında, "Herkese laf anlatıyoruz, buna anlatamıyoruz. Okumuş bir adamsın be... Oğlun uşağın Ankara'larda... Olur mu bu? Ne demez bana şimdi şu arkadaş? Kâhyasını çağırtsak..."

Küçük Ahmet memnundu:

"Hele siz vazifenizi bir yapın Onbaşım," dedi.

Tutanak imzalandıktan sonra, muhtar:

"İyi olmadı bu Onbaşım, kötülük ettik biz sana" dedi. "Başını yaktık senin. Su kesimi, Bey'in başı altından çıktı biliyorsun. Bu

pezevenk, tutanağı duyunca doğru Ankara'ya açar telefonu... Etmediğini komaz bize de... Giden Onbaşıyı da o sürdürdüydü."

Onbaşının yüzü sarardı:

"Sizden beklemezdim bunu muhtar. Oyuna getirdiniz beni. Kumpas kurdunuz birlik olup. Beklemezdim..."

"Ben diyorum ki bir çare düşünsek..."

"Nasıl?"

"Bugünkü tutanakların hepsini yırtıp, mühürlediğin motoru da açsan, bizden başka kimse bilmese..."

Küçük Ahmet karşı çıktı:

"Yok arkadaş, kanun kanundur... Vazife başında laubalilik olmaz."

Çaresiz çaresiz dudaklarını kemiriyor, muhtarın gözünün içine bakıyordu Onbaşı.

"Yavu, fena dikeldin sen de kardaşım... Zatı buraya da sürgün geldiydim... Muhtar, kalleşlik bu..."

Muhtar Küçük Ahmet'e yüklendi:

"Daha ne istiyorsun sen Ahmet? Pekâlâ işin oluyor işte... Tutanaklar yırtılacak, motor açılacak... Ben de biraları ısmarlayacağım... Uzatma artık..."

Kolundan çekip, yürüdüler...

ÇUKURCU TAHİR

Selbez İskender'in boz şayaklarını vermişler geçende. Kimilerinin içi götürmez, giymez ölü giysilerini. Ama o aldırış etmez. Ömrü öyle geçmiş. Ona buna gündeliğe gitmiş hep... Ne çıkarmışlarsa önüne, onu yemiş. Değnek gibi bir adam... Rahmetli İskender Aga, enine boyunaydı; bu, yitiyor içlerinde. Gene de arkadan bakıldı mı, bi hoş oluyor insan... Kendin git, giysilerin dolaşsın ortalarda...

Bakanı, başkanı ondan sonra gelir bizimkilere göre. Sonunda herkes onun eline düşer çünkü... Çukurcu, bildiği gibi yerleştirir sizi açtığı yere...

"Hoş tutun Tahir Ağa'yı yoksa, iki eliniz yanınıza geldi mi, münkirden nekirden önce o sorguya çeker, öyle bir çukur açar, öyle bir teper ki içine, mahşer gününde bile çıkamazsınız..."

"Yooo, demeyin öyle, Tahir'e söz yok... Kimse onun kadar dürüst değildir. Hocaya güvenme, Tahir'e güven... Ağa da, çoban da birdir gözünde. Hiç haksızlık etmez."

Ne deseler aldırmaz, gülümserdi sadece...

Sabah namazından çıkan dört kişiden biri de oydu.

Ateş yok, ocak yok, neye gitsin karşı mahalledeki o tek göz dama? Koca Memed'in kahveye kıvrıldı.

Pencere yanındaki köşesine geçti. Arkaları ezik ayakkabılarını yere bırakarak peykeye bağdaş kurdu. Duvara yaslandı kaldı öyle... Kesikti son günlerde. Camiye gitmek bile zor geliyordu. Beğenmiyordu halini, İskender Ağa'nın eskitemediği giysileri, o da mı eskitemeyecekti ne...

Başını dışarıya çevirdi. Bir çatağa sokulmuştu köy. Eskinin insanı kuytuya saklanmıştı. Şimdi olsa, daha havadar yer ararlardı. Yeni evler, hep düze kayıyordu. Gözleri "Sarıbayır"a gitti. Çıt yoktu orada... Sessiz bir köydü. Hepsi de işlerini bitirmişti. Dünya yansa hasırları yanmazdı... Kendi elceziyle yerleştirmişti çoğunu.

Baktıkça dili damağı kurudu. Nerede kalmıştı şu Koca Memet? Bir çay içseydi şimdi, ne iyi gelirdi sıcak sıcak. Bi zaman İskender Aga otururdu şurada. Yanında İbrahim Çavuş. Az ötede Borazan, Ofçar Dede... Seferberlikten, memleketten, eski günlerden konuşurlardı. Kardaşı Bakırcalı'yı anlatmaya başlardı İskender Aga. Yunan'dan evvel Anadolu'ya geçmişti. Haberini alamamışlardı bir daha... Çetelik etmişti dağlarda. Sonra sonra Bergama, Aydın taraflarında görenler vardı, "çok zengin olmuş" diyorlardı... Yıllardır araştırıyordu. Büyük bir mirasa konacaktı belki de bir gün... "Hepicinize birer kat şayak yaptırırım" diyordu. Ömrünce o büyük mirası sayıklamıştı...

Keke Salim'in ordan, Poçka göründü. Yengeç gibi iğri büğrü bir adamdı. Değneğine dayana dayana, yan yan geliyordu. Kahveye on adım kala, belini doğrulttu:

"Tahir, höööy!. Gece kuşu, orada mısın? Var mısın, pencere altına gidelim kızlara..."

Gülümsedi. Gevezenin, gamsızın biriydi Poçka. Galiçya'sını, Çanakkale'sini, Kudüs Cephesi'ni görmüştü. Yetmişini geçiyordu, iki büklümdü, ama gönlü kocamak bilmiyordu... Karı kız üstüneydi konuşmaları hep. Galiçya'dan açılsa, donsuz Nemse babularını[23] anlatırdı. Yanından biri geçse "Yavu kaynananı bana versene" derdi, "Davullu düğün yaparım valla. Başlık yok, ama kaynatandan daha çok hoş ederim gönlünü..." Ayaklarını sürüyerek:

"Ho-ho-hop! Ha geldik ha.. Nasılsın adaş?" diyerek yanına oturdu. "He-he heee!.." diye sesli sesli güldü.

"Kimi gördüm bu gece düşümde biliyor musun Tahir? Abunu gördüm abunu..."

"Fesuphanallah!"

"Kızma oğlum, eyiydi aramız onunla. Nerden bilecen sen! Bir keresinde Uluağaççatağı'nda, mısır tarlasında kıstırdıydım onu. Çişe mi ne inmiş alt uca. Kimseler yok etrafta diye kaldırıverdi

23 Avusturya kadınları.

eteğini... Hop, atladım üstüne ben... Alt alta, üst üste, epey yuvarlandık kaba toprağın üstünde... İşte öyle gördüm...”

“Ooooo! Bizim döküntüler burdaymış. Poçka’nın yüzü gülüyor. Ne halt karıştırdın gene koca domuz!.. Abusunu anlatmışsındır muhakkak Tahir’e...”

Kelebek Hasan’la, Hafız Hüsnü’ydü. Birden kahvenin içi dolu-vermişti sanki. Çubuklu mintanının üzerine dolanmış kuşağı, yuvarlak yüzü, hoş takılmalarıyla, eşeğinden inivermiş Nasreddin Hoca’ya benziyordu Hafız. Poçka’dan, Tahir Aga’dan dinçti. Zayıftı, haşlak bir adamdı Kelebek...

Kımış’ı, Boduç’u, Sülüşali’si sökün etti arkalarından. Çukurcu Tahir, Poçka’nın elinden kurtulduğuna sevindi.

“Hoş gelmişsin Hafız, nerelerdeydin? Görünmüyordun birkaç gündür. E... yediğin içtiğin senin olsun, gördüklerini anlat bari. Annat da, ağzı açık kalsın Poçka’nın...”

Hafızın yüzü aydınlandı. Kocaköy’den dönmüştü bir gün önce. Elini, Tahir Aga’nın omzuna koydu:

“Anlatacaz be, anlatacaz be!.. Koca Memet çayları getirsin bakalım... Bre gönüne yandığımın; biz hepten ölmüşüz bu çukurda be Tahir. Durmasın buğday ambarında görsün kendini susak ağızlı Poçka... Hey anam hey! Gidin de, yaşamayı görün âlemde...”

“Atma be görmedik pezevenk!”

“Ne atması, o apartımanlar, dükkânlar, çarşılar gözlerimi kamaştırdı arkadaş... Nerden bulurlar o parayı? Baktım baktım da ‘Senin işin ne bu dünyada be Hafız?’ dedim kendi kendime. Git kendini denize at daha iyi...”

“Desene Rumeli atlısına döndün orada?”

Az konuşurdu ya, has konuşurdu Çukurcu Tahir. Birbirlerini dürterek kulak kesildiler:

“Rahmetli babam annadırdı. Tee Deliorman’ın o yannarda biri, gâvur içinde yaşamaktan bezmiş. ‘Memleket’ demiş, sürmüş atını beri doğru. Bağlık bahçelik suluk, gözel bir yere gelmiş. Nerdeyse ‘ah vatan!’ diye eğilip topraa öpecek. Sormuş:

'Hangi köyün bu bağlar bahçeler?'

'Dalga mı geçiyon yabancı, bilmez misin, bilmem ne ağamındır' demişler.

Bozulduğunu belli etmemiş, sürmüş atı. Derken, gömgök bi çayırlık, püfür püfür hava. Atını salıp soluklandıracak olmuş:

'Amman görmesinler demişler, bilmem ne ağanın yeridir...'

Bir iki gün daha gitmiş:

'Bu tarlalar, bu ormanlar' demiş... Gene aynı yanıt... Tepesi atmış:

'Vay' demiş, 'vay memleket!'

Zıplamış inmiş atından: 'Geriye dönemem gâvur, ileri gidemem bilmem ne ağa... Alın be demiş, bu at da onun olsun.. Bizim işimiz ne yeryüzünde?' "

Ahlar, oflar çekerek, içlerini boşalttılar.

"Aynen öyle oldum Tahir. Üç gün zor durabildim orada."

Poçka patladı:

"Abe koca pezevenk! Dilenci gibi o yana, o yana ağız mı açtın hep? Biz cephede çakmak çalarken, eloğlu açmış gözünü. Şaşacak ne var bunda? Karılar nasıldı karılar? Ondan haber ver asıl..."

"Bakaya koca domuzu![24] Diş kalmamış ağzında, karı soruyo hâlâ... Gelip yanaşsa n'aparsın be?"

"Korkma Hafız, peynir şekeri gibidir oranın karısı, diş miş istemez. Accık ufaladın mı, erir ağzında..."

"Ya ya, öyle de sen... Şehir karısı görmediin nasıl da belli... O ağızlar et yemiş çoban köpeği gibi kızıl kan... Tırnaklar çapa... Göğüsler gene, uçları yukarda, sivri sivri... Bizim Mıstafa'ya bakılırsa, kocalarını yıldırmışlar da, hacıağa beklerlermiş aç kurtlar gibi..."

"Duğrudur, duğrudur" dedi Kelebek; "Orak yok, çapa yok be kardaşım. Bizimkicikle gibi, hee yıl bi tane çıkaamak yok... Aaapa saman, tamam. Tuz yalayan hayvanna gibi, hep buvasak, hep buvasak..."

24 Bak şu hovardaya!

Mehmet Çavuşun Mustafa'nın sesi duyuldu birden. Uzata uzata, yanık yanık sela veriyordu.

Yüzleri sönüverdi, susakaldılar.

Sessizliği Hafız bozdu:

"Çok oluyor bu Mıstafa da, ha!.. 'Essela...' N'oluyo yani? Annadık biri ölmüş, ne bağırıyorsun, yüreğini ayağa kaldırıyosun milletin? Ölür ölür, boş duracak değil a Azrail... Eskiden kaldırıldıydı sela, iyiydi. Gözleri kör olsun particilerin, ille bağırta bağırta öldürecekler bizi..."

Çukurcu Tahir'in benzi geçmişti. İş çıkıyordu ona. Kazmayı küreği alıp Sarıtopraklığı boylayacaktı sabah sabah. Bi de kesikti iki eli ayağı... Nasıl çukur açacaktı bu halle?

"Kim acaba?"

"Kambur Selim olmasın? Hanidir yatıyor zavallı. O'ysa kurtulmuş sayılır."

"Küçük İsmayilciktir be Küçük İsmayilcik.. Cumadan sonra gittiydim, beni tanıyamadıydı... Karga kadar kalmış epten..."

"Bana kalırsa Arif'in gelinidir."

"Eeeeh, yettiniz be! Azrail duysa, ağasına şikâyetçi olacak bizden... Hocayla Tahir'e yarıyo bu iş..."

"Hafız, Hafız!.. Kızdırma Tahir'i..."

Duymuyordu, dalmıştı. Oraya, o sessiz köye gidecekti gene... Göçük çukurlar arasına. Burası boştur deyip, vuruyordu dümdüz bir yere kazmayı, kafa kol kemikleri çıkıveriyordu ak ak... Belki doğumda ölmüş bir gelinin, Poçka gibi bir gevezenindiler belki de... Diş yerleri, göz yerleri oyuk oyuk... Boyu boyu kadar, derinliği... Dayamalar gelecekti ardından, bi kucak salma gelecekti...

"Tut Tahir Aga, gözel yerleştir..."

Halim yok dese, içim götürmüyo gayrı dese, kim dinlerdi?

Kalktı. Dizleri titriyordu. Kelebek'e, Poçka'ya, Hafız'a, ayrı ayrı baktı kapıdan çıkarken... "Göz yerleri, diş yerleri oyuk oyuk..."

"Farkında mısınız, bi başkalık var Tahir'de bugün... Nasıl bakıştı öyle o?.. Gittikçe sustu, gittikçe kurudu fukara. Biraz da canını sıktık galiba..."

"Yoo! Sabahtan öyleydi. Geldiğimde dayanmış, Sarıbayır'a bakıyordu şuradan. Abunu gördüm düşümde filan diye takılayım dedim, hoşlanmadı..."

"Angicimiz olsa dayanamayız arkadaş. Kolay mı? Karıyı, üç oğlunu elcezinle göm... Angicimiz olsa... Vuugun, garip... Canı çekse, neden bulacak da içecek iki kaşık sıcak çooba. Hiç yakınmeri gene de..."

"Yaşaması zordur ya, ölmesi kolay olur böylelerinin. Ama Poçka... Azrail'i çok uğraştıracak bu kart domuz. Bakalım kaç çarşaf paralaycak nalları dikmeye çalışırken... Kelebek! Senin de, senin de günahın çoktur... Bir kere bütün eşekleri şikâyetçidir köyün senden..."

Etraftakiler gülüştü.

"Abe koca pezevenk, senin halin n'olacak?" dedi Poçka sert sert; "Onca vakit sarık taşıdın başında. Ardında namaz kıldı millet. En birinciye hocaydın. Noktasına varınca bilirdin kitabı. Ne bok yemeye boşladın camiyi, Kuran'ı sonra?"

"Boşlarım arkadaş, neye boşlamaycamışım? Yakından gördüm işlerini ağanın, bienmedim... Baktım o da bizim ağalar gibi... Bildiğini okuyo hep... Muhtaçlığı olmayana veriyo da veriyo. Sana bana, Çukurcu Tahir'e gelince... Fukaraya gücü yetiyo be, fukaraya gücü yetiyo... Öbürlerine dokunsa ya!.. Onlarla birlik kahpecik. Yetti be dedim, yetti enayi yerine koyduğun beni. Al sarığını kitabını..."

"Tövbe, tövbe..."

"Ne tövbesi? Umurunda olmaz valla... Ama hiç kimse camiye gitmesin de, bak nasıl aklı başına gelir..."

"Basmayın şu deli pezevengin damarına yavu!.."

Bekçi Abdül 'harsadan' kapıyı açtı:

"Abe koşun Çukurcu Tahir ölmüş..."

"...!!!"

"Ekmek çarpsın, iki gözüm önüme aksın şaka değil... Muhtarı çaarma gidiydim. Baktım Keke Selim'in orda upuzun yatıy bu... 'Abe n'oldu sana?' dedim, 'İç uzanacak yer bulamadın mı?' Kazması küree yanıbaşında.. 'Höy Çukurcuu, Çukurcuu!' Duymaz... Sokuldum, dürttüm, mürttüm yok... Abdest alıy derede zayır, çıkarken oraya düşüy... Ölmüş... Gelin bakın..."

"Vay be, vay geçmişi kandilli dünya... Az önce aha şuradaydı..."

"Çıkarken kapıdaki bakışından iç oşlanmadıydım ben onun..."

Poçka'nın, Hafız'ın, Kelebek'in başları öne düşmüştü.

Hep birden kalktılar...

KIRMIZI TOSPAĞA

Ön arabaya pulluğu koymuş, öküzleri yedeğine almış, Sulcadere'ye doğru gidiyordu; durgun, ayak ayak... İnce uzundu, meşin kasketi vardı başında. İyice seçemiyordum ama oydu galiba: Motor Hasan... Kırmızı Tospağa ile yanımızdan geçi geçiveren, her işini motorla gören; değirmene, kasabaya, düğüne, kahveye bile onunla giden Motor Hasan... İnanılacak gibi değildi. N'olmuştu o tez canlı adama? Düğünlerde bile çeyizle çevreyle süslerdi Kırmızı Tospağa'yı, geçer direksiyona, eğer meşin kasketini, ayağını ustalıkla gaza basar, nasıl dolaşırdı sokaklarda...

Öküzlerin, arabanın gidişine bakılırsa, gün yirmi dört saat değil de, yüz yıl sürecek sanılırdı. Nasıl katlanırdı bu ağırlığa Motor Hasan? Betime gitti hali... Acınacaklık, gülüneceklik bir haldi. Öküzlerin önünde, paytak paytak, sudan çıkmış sıçan gibi...

İki yanı kara çimendi yolun, şır şır şılıyordu güneşte. Mevsim yaza dönüktü. Boya kalkmıştı ekinler. Göze batacak kadar çok boş tarla vardı etrafta. Bir ıssızlık çökmüştü kıra. Kırmızı Tospağalar görüneli bir şeyler değişiyordu; azalmalar, yitmeler, boşalmalar oluyordu köylerde...

Hafız Aga'nın ahlat yanında arabalıya yetiştim, selamlaştık:

"Git kendini bir yerlere at daha iyi" dedim; "Yakışmıyor sana böyle... Attan inip eşeğe binmekten beter."

Sendeler gibi oldu:

"Vur çocuk, bi de sen vur... Vur da yıkılayım iyice... Bırakıp kaçacağım yakında, dayanamayacağım zaten... Tarlaları satılık ettim bile."

"Bu olmadı işte. Kırmızı Tospağa nerede? Kırmızı Tospağa'da görmek istiyordum ben seni."

İçini çekti:

"Duymadın mı? Satıldı. Adapazarlılar aldı. Zor geldi ya, borcunu ödeyemedik. Anası, faizi bindi de bindi. Öte bükülendim, beri bükülendim, çaresiz verdik. Evin bitişiğinde bir kuruluk yaptıydım ona. Kapıyı açar açmaz, onu görüyordum karşımda. Günlerce geçemedim kuruluğun yanından. Bi ıssız, bi boş kaldı oralar..."

"Vah vah! Bilmiyordum..."

Parlak bir ağustos günüydü... Şükrü Bey'in değirmen yanında harman dövüyorduk. Sıcaktan bunalıyor, yığın gölgesine koşup, destiyi ağzımıza dayıyorduk ikide bir... Serinletmiyordu ki... Sonra gene, ağır ağır dönen düvenin hırıltıları... Bir durgunluk, bir bezginlik... Birden, bir gürültü duyuldu Kerpiç gölünün ordan. Alışılmadık bir ses, herkesleri yerinden hoplattı.

"A, a!.. Kırmızı Tospağa'ya bakın, Kırmızı Tospağa'ya!.. Üstünde de Kara Hasan... Kendi kendine gidiyo hem de yavu!.."

Sahiden de koskocaman, tospağaya benzer bi şeydi, kuduzlamaya geliyordu. Anızlarda otlayan buzağılar, eşekler ürkmüş, bayıra doğru kaçıyordu. Ardında küçüklü büyüklü bir kalabalık... Düğün alayına benzer bir haldi canım! Kara Hasan'ın yüzü, ak dişleri, bi hoş parlıyordu. Çift motoruymuş, krediyle almış.. Bilmem kaç bin borç... Kırk elli çift öküzün yaptığı işi yaparmış günde... Hepimizin gözleri büyümüştü. Tekerleğine, motoruna dokunuyorduk çekine çekine... Gür gür ediyor, kımıldanıyordu durduğu yerde bile.

"Budala pezevenk!.. Hangi akla uymuş da borca batmış gırtlağına kadar?.. Kolay mı ödenir onca para?.. Bozulsa, bir yerleri kırılsa..."

"Akılsız köpek!.. Elinde avucundakini de batırıp sürünecek sonra..."

"Kırk elli çift öküzün gördüğü işi mi görürmüş! Ne akıl var şu gâvurlarda be! Sen uğraş dur öküzlerle..."

Her ağızdan bir ses çıkıyordu.

"Hatırlıyor musun," dedim, "Kırmızı Tospağa'yı ilk getirdiğin günü? Milletin ağzı ayrık kalmıştı bir karış. Köyün havasını değiş-

tirmiştin be! İlk horozlarda pat, pat, pat! Yamacı tutardın. Kararı kararı verirdi koca tarlalar gözümüzün önünde. Kendi tarlalarını bitirince, komşulara başlamıştın kirayla. Biz bile Tavşancık'ı, Koruiçi'ni sürdürdüydük. Ne güzel oluyordu, kütür kütür, derin derin... Çiftçilik dediğin onlarla olacak canım..."

"Elbet öyle, motorla olacak."

"Epey cesaretlenen çıktıydı senden sonra."

"Pekmezci de verdi batozu geçende."

"Eeee!"

"Eeesi, iş olacağına varıyor. İki yüz evlik köyde on traktör, dört harman makinesi idare eder mi? Dedik, dedik zamanında ama çekemezlik sandılar. Altından bi şey çıkacak sandılar. Önüne gelen koştu milletvekiline, parti başkanına. Bütün tarlalar ipotek edildi. Öde ödeyebilirsen!"

"Ne demiştin sen?"

"Ne deycem. Gelin komşular," dedim, "Köyün ortak malı yapalım Kırmızı Tospağa'yı... Bi de batoz alırız köy bütçesinden. Yaparız bir hangar boğanın ahırı yanına... Hem bütçeye gelir olur, hem hepicimizin işi görülür. Hem ağır gelmez. N' oldu şimdi?"

Gerçekten de karışmıştı işler. Göz gözü görmüyordu tozdan dumandan. On kırmızı tospağaya dar geliyordu kırlar. O yandan, o yandan gürleyip gidiyorlardı. Motor gürültüsü doldurmuştu köyü.

Ceylan, Bağlıksırtı, Uluağaççatağı, Tavşancık tospağaların saldırısına uğramış, nohut tarlasına dönmüştü... Bağrış çağrış beğenmediğimiz tospağalıklar, kıraçlar kimi zorla, kimi iyilikle el değiştiriyordu... Hayvan otlatacak yer kalmadı köyde... Buzağılıklar, kelemeler hep gitti. Baktık, traktörlüler köyü zapt etmiş.... Baktık, dalsız yapraksız sopa gibi kalakalmış çokları ortada. Kimileri satıp savıp, Alibey köy yolunu tutmuş...

"Hadi yeni ağalar, genişlettikleri toprakları işlesinler de görelim! İşte bu yıl kırlar bomboş... Orakçı bulamadılar valla... Motorculuğa motor gibi kafa olacak... Bizimki öyle mi oldu ya? On tane

traktör, parçası, tamiri, borcu, çökertti köyü... Kasaba kurtlarının ağzına düştük. Taksitler sıkıştırdıkça sıkıştırdı. Yıl uymadı. Fiyatlar... Derken, köy dağıldı. Bacak, hesaplamış geçen akşam, altmış beşi bulmuş Alibey köye kalkanlar..."

"Sen de niyeti bozdun demek?"

"Bozmadık, bozdurdular. Bi bindiler ki sırtımıza, bozdurdular... Bundan sonra oğraşamam.. Bulursak, bir fabrikaya mabrikaya gireriz..."

Tarlasına saptı. Bi zaman baktım ardından, küçülüverdi.

Cansız cansız kımıldanıyordu öküzlerin ardında...

MANDA BOĞASI

"Ölüyooom! Ah anam, ölüyom..."

Acıyla, sayıklayan kocasına baktı. Uzandı, ak bir bezle alnında boncuklanan teri sildi. Derisi yüzüne yapışmış, sakalları uzamıştı. Ara ara inliyor, yerinden sıçramak istercesine kımıldanıyordu bazen. Dalıp gidiyordu sonra gene...

Dört gündür, kendini bilmeden yatıyordu.

"Ah, kardaşçığım ah!.. Bi mangal köz var buramda.. Oldu bize olanlar. Hiç gözünü açamadı. Her yanı kara çürük. Taze derilere mi sarmadım, tuza soğana mı belemedim... Her duyduğumu, her aklıma geleni yaptım, para etmedi..."

"N'olduğu, neden bu hale geldiği anlaşılamadı mı be Ayşabu? Yok mu başına geleni bi gören?"

"Kazanköy sınırına gidecekti o sabah. Karışık düşler görmüştü."

(Babam sağmış Ayşe, karşı mahalledeki evdeymişiz. Güveyliklerim sırtımda... Düğünümüz olacakmış. Kalabalık kalabalık, kalabalık... Sonra babamı yitirdim.) Çocukları öptü. Küçüğü kucağına aldı. Bu kış sünnet ettirelim gayrı Ali'yi dedi. Bir sıkıntı vardı içinde...

"Bir yerlerden mi düştüüü... Araba altında mı kaldıı... Düşmanımız vardı da, bir iş mi geldi başına? N'oldu böyle Mustafa Dayı'ya a Ayşabu?"

"Kim bilir be kardaşçığım, Kazanköy sınırı bi ıssız yer. Davalı da... Tohum ekicedi. Ben de geleyim dedim, odun keserim, diken keserim birkaç kucak dedim, razı olmadı... Ah, ah!.."

(Sen ortalığı sil süpür Ayşe, bi gözel de tutmanik kapa... Eski bağın zerdelisinden hoşaf kaynat... Çocukları erken yatır... Bi kazan su koy ateşe... Kaç zamandır canım çekiyo... Gözel gözel yıkanalım...)

İçini çekerek yatağa baktı...

Çok, çok uzaklardaydı... Yalınayaktı. Topuklarına dek bata bata yürüyordu yumuşak toprakta. Serinliğini, kokusunu duyuyordu boydan boya tarlanın. Çiğdem, kuzukulağı topluyordu çalıların dibinden... Pırrr edip kalkan çillere, kekliklere şaşarak bakakalıyordu. Babası çift sürüyordu korunun alt yanında. Öfkeliydi gene. Boynunun damarları kabarıyor, çakıntılar oluyordu gözlerinde... Kazanköy'den yana bakıp bakıp küfrediyordu. Tarlanın altındaki kuyuyu yıkmış, karaçalıyla örtmüştü üstünü... Baltayı eksik etmiyordu yanından...

Adam boyu buğday oluyordu tarla sonra, orakçılar yitiyordu içinde. Traktörle sürdürmüştü. Taşımakla bitiremiyordu demetleri. Bi de tane dökmüşlerdi ki... Apak dumanı tüten buğday ekmekleri. Dayıyordu o kocaman ekmekleri dizine, hazla, çocuklara uzatıyordu koparıp koparıp...

Derken, kocaman bir oyuk kesiliyordu Kazanköy sınırı; derin, karanlık... babası da, adam boyu ekinler de, dumanı tüten somunlar da yiti yitiveriyordu o oyukta. Birisi, belki de babasının küfrettiği adam, itivermişti kendisini aşağıya... Düşüyor ha, düşüyordu... Tarlanın alt ucundaki meşe korusu, tersine dönmüş düşüyordu. Daha kötüsü, tüm sınır taşları belinin ortasına ortasına düşüyordu... Bin parça olacaktı dibi boyladığında...

Yerinden sıçramak istercesine kıvranarak bağırdı:

"Yetişin ölüyoom!.."

Ayşabu gözlerini silerek, konuşmasını sürdürdü:

"Öğleye doğruydu... 'Ayşabu, Ayşabu!.. ' diye bağırdı avlu dibinden Kara Ahmet... Bi de koştum, araba sokağın ağzında... İçinde de Mıstafa Dayın... Upuzun yatıyo... Ta Kazanköy sınırından yürüyüp gelmiş, bir yere sapmadan hayvancıklar... Ölü sandım ilkin, başladım saçımı başımı yolup dövünmeye... 'Kendine gel Ayşabu, bi şey yok, yaşıyo... Mandaboğası çiğnemiş galiba... Birkaç günde iyileşir' dedi Kara Ahmet."

Boğazına yumruk tıkanmış gibi, sustu.

Küçük oğlu Ali, bir anasının gözlerinin içine, bir kendinden geçik babasına bakıyordu. Sünnet olacaktı kışa. "Çük çorbası yaparız" demişti babası. Şimdi yatıyordu. Konuşmuyordu hiç... Manda boğası çiğnemiş... Hiç görmemişti manda boğasını... Öbür boğadan daha büyüktü herhalde... Neden kesmemişti baltayla onu babası?

Yüzükoyun, karanlık oyuğun dibine düşmüştü... Dağılıvermişti sanki, acı duymuyordu. Dev gibi biri, belki o Kazanköylü, saban demiriyle habire vuruyordu sırtına:

"Bi yol babandan çektik, şimdi de sen mi çıktın karşımıza? Geberteyim bari de, kökten bitsin bu dava..." Pat! Pat! Pat!

Nasıl boş bulunmuş, nasıl yıkılmıştı yere, bilmiyordu. Gözlerinin önü boz dumandı. İkide bir başucunda beliren kadını, üç çocuğu tanıyamıyordu.

"Ölürse..." dedi Ayşabu, gözlerini sildi... "Üç çocukla ortada kalırsam... Ah, bi bilsem onu bu hallere koyanı... Kurtulsa da tek, sakat kalsa razıyım. Yedi o Kazanköy sınırı kocamı... Yağlı kurşunlara gelsinler. Kızıl kurtlar üşüşsün leşlerine. Başka mandalar çiğnedi onu. Velakin şahit yok, ispat yok. Doktora hâkime gidecek güç yok... Yer pek, gök yüksek... Ah, ah!"

Dev irisi adam, koşmuş arabayı, kemik torbası haline gelen vücudunu kucağına alarak, yerleştirmişti içine. "Deeh!.." demişti öküzlere de... Öküzlerin ayak ayak götürdüğü arabada gidiyordu, ama ne güzel gidiyordu... Apak bir dünyada... Yüzüyordu sanki... Sınır mınır yoktu... Kan kokmuyordu toprak... Birden sarsıldı, çenesi aşağıya kaydı...

"Bakaya moru Ayşabu, hocayı mı çağırsak n'apsak?.. Bi şeyler oluyor galiba Mustafa Dayıma..."

Ayşabu'nun eli ayağı kesilmişti, çırpınıyor sesi çıkmıyordu.

Ali, bir anasına, bir uyur gibi yatan, gayrı inlemeyi kesmiş babasına baktı, baktı da:

"Ağlama ana," dedi, "Ben çakımı biledim; kesicem o babamı çiğneyen manda boğasını... Ağlama..."

BEN HÜKÜMET OLSAM

Koca kütüğe ilişmişti. Yaşlı, kuru yüzlü biriydi. Sigarasından bir nefes daha çekti; duman, kır sakallı yüzünü kımıldattı. Gevşek, uzaklardan gelen bir sesle:

"Vazgeç oğul," dedi; "Kör şeytandan bulsunlar... Allah bin bin belacıklarını versin. Bu toprağın üstü varsa, altı da var. En kuduzunu da, en yumuşağını da altına alıverir bir gün... Hem de ne alış... Anlarlar dünyanın kaç bucak olduğunu ama geç..."

Samanlık duvarına dayanmış sinirli sinirli ayağını oynatıyordu oğlu, yüzü çatıktı. Zor duruyordu yerinde. Göz ucuyla babasına baktı: 'Tamam, gençliğinden açacak şimdi gene. Ne de sırası ya... Dinlemesen kızar, dinlesen, yaşlılık kötü ki kötü. Danışmasan olmaz...'

"Şu ellere bak bir. Öküzüm, eşeğim, sabanım, çapam bunlardı. Taşlan tırmaladım, çalıları kökledim. Ne bir avuç toprak, ne karın doyuracak bir iş. Cebi dolular, ambarı dolular var ama salavatla gidilmiyo yanlarına. Çekildim kahve köşesine bir gün, bastırdım böğrümü düşünüyom. Rahmetli Papel Ali görmüş... 'Bre çocuk' dedi, 'Ne bu hal? Neye geçersin dünyandan?' Bir yumruk tıkandı boğazıma konuşamadım. Nur içinde yatsın, annadı, 'gel' dedi, tuttu elimden. Eyi dülgerdi, yanına aldı beni... Çok binalar yaptık beraber. Sonra sonra bir iki parça yer edindim. Korualtına girdi Yancıklılar, altı sene mahkemeleştik... Kaç kez öldürmeye niyetlendim herifi. Karda kışta, tam altı sene Burgaz yolu teptim Kadıbayırı'nın orada az daa yeycedi kurtlar..."

Sigarasını yere attı, ayağıyla ezdi.

"Geç bunları baba.. Yitirilecek zaman yok. Mutlaka bir şeyler yapmak gerek. Ceplerine birer paket 'Bafra' sıkıştırdım da öyle götürebildim kurul üyelerini. İzler; Recep'in izleri... Harman yerine tam bir adım girmiş. Noda, sınır oluyordu; çakmış kibriti ona da. Sonra karakola gittim. Onbaşı..."

"Ha, Karaağaçlı'yla da boğuştuk Ardıçlık'ta.. Hey gidi hey!.. O asar baltayı arabanın kolluğuna, ben vururum çifteyi omuzuma... N'oldu? Te kaldı kurda kuşa... Kendimi bildim bileli Alamanla Rus gibi tarla komşuları... Bi hızlı zamanı oluyo adamın 'har' o yana, 'har' bu yana, saldırıyo da saldırıyo... Bi çizi yer kopardı mı, kazanç sayıyo. Baarta baarta zapt etmedi mi Kütük, Ceylan'da Sirkeci'nin tarlayı? Ama neden oluyo bunlar? Yokluktan... Ben yapmadım. Bittii biteceği yok sınır kavgalarının. Adamın biri ölmüş, öbür dünyaya gitmiş. Olacak iş değil ya, mesela... Komşusuna rastlamış orada. Bakmış boyuna kocaman kocaman taşlarla kendi kendini dövüyor. Demiş 'N'oluyo böyle sana be arkadaş?' 'Abe n'olacak' demiş komşusu, 'Sınır taşı bunlar, sağlığımda durmadan yerlerini değiştirirdim de...' Ben hükümet olsam asıl bu toprak kavgalarına bir çare bulurum işte. Kurtulur mahkemeler, adamlar. Ben hükümet olsam..."

Oğlu, kızdı:

"Ben ne anlatıyoom, sen nerelerde dolanıyon hey baba!.. Beş çit samanımız yanmış ardıçlı tarlada. Kışa ne yedireceğiz öküzlere? Şimdiden samanın kilosu kırk kuruş. Otumuz olsa, o da yok. Bir adım da, tarlaya girilmiş. İşi yapan ortada... Sen hükümet olamaycağına göre n'apıcaz şimdi? Bırakalım da, bütün tarlayı mı zapt etsin Recep... Sirkeci'nin yer gibi? Haddini mi bildirelim?"

Acı acı gülümsedi baba:

"Recep... Recep eeh be! Babası da köyün alikıranıydı zamanında. Zozuk, kırdı belini Kerpiç gölünde... Yetişmeyeydim boylayacaadı eşek cennetini. Yetiştim de kurtardım. 'Amman dayıcığım der de, başka bir şey demez beni gördü mü? Karakolluk olmadılar mı sonra, oldular... İki koyunla karakolun ağzını bağlayıverdi Zozik."

"Ben de Recep'in belini mi kırayım tenhada?"

"Yooo! Oraya döküldü mü, nereye varır o? Her gün bir sakametlik çıkar köyde. Deyelim bugün sen öyle yaptın, birkaç gün sonra o da Agasıyla birlik olur senin kafanı yarar. Hıh, tarlaya girmiş, nodayı yakmış... İz onun izi... Köy kurulu, götürüyorsun da,

yan çiziyor. Dava etsek, birkaç yıl sürer. Karakola gitmişsin işte. Köy kuruldu kurulalı böyle bu. Köppek yesin kafasını dürzünün!..”

“Eee, n’apalım? Af mı dileyelim Recep’ten? ‘İyi etmişin aferin!.. O noda, engel oluyordu sana orada. Tarla da biraz fazla geliyordu bize. Eline sağlık’ mı diyelim? Hepten ölmüşsün sen be baba! Büyüksün diye akıl danışıyoruz biz de sana. Önümde olmasan...”

Yaşlı adam bir sigara yaktı. Yanan kibriti yanına sokulan torununa uzattı.

“Üf yap!.. Hadi benim koçum. Üf yap” dedi.

Torunu kibriti söndürünce, bir ışıltı geçti gözlerinden... Oğluna:

“Elli yıl toprakla boğuştum. Üstünü biliyom, aklım altında şimdi... Dünyayı zapt etse hükmü yok... Boşuna Recep’in kuduzlanmakları. Ekmeği büyütme derdi hep. Doyur herkesin karnını, bul herkese iş. Hepici biter. Ben hükümet olsam...”

“(Öleceği yaklaşmış bunun, ne dediğini bilmiyor. Hükümet olsam... Kim hükümet yapar seni be? Hükümet mi olur bir köylü parçasından?) Olmaz olmaz ya deyelim oldun, n’aparsın yani? Olanlar gibi keyfine bakmaz mısın? Burgaz’dan seçip yolladıklarımız meydanda... Hep bana, hep bana... Hükümetin işi yok da...”

Yorgundu, yaşlıydı, boğuşacak hali kalmamıştı. Ne diyeceğini bilmiyordu canım. Beş çit samandı bu be, beş çit saman... Tarladan da boydan boya bir adım genişliğinde yer... Kurul yan çizermiş, çizsin... Karakola gitmek işe yaramazmış, yaramasın; o ölmemişti daha...

“Ulan orospu dölü! Ben de sana orayı çiğnetirsem, ben de ettiğini burnundan fitil fitil getirtmezsem, haram olsun bana bu dünya!..”

Hışımla fırladı gitti.

Derin derin içini çekerek, ardından bakakaldı babası. Alla vere de kan düşmeseydi bari. Varı hapislere mapislere düşerse, sekiz nüfusla nasıl baş ederdi bu yaştan sonra?..

“Ah, ben hükümet olsam!..” diye mırıldandı...

BAYAMLI DURDU

Alnının yarısına kadar inmiş bol bir şapka vardı başında, yağlı, pis... Avurtlar çökmüş, sakalı uzamış. Alnında, gözlerinin iki yanında kırışıklar, kırışıklar... Ortada dikilmiş kıyılara, Kızkulesi'ne, saraylara, koca koca yapılara bakıyordu.

Akıl sır ermez bi kıyamet yerdi. Denize köprü kurulmuştu. Birbirine abanan yüksek yüksek yapılar, dağı bayırı tutmuştu. O "tomafiller", o çarşılar... O kum gibi insan... Görmeyen inanmazdı. Nereden gelip, nereye gidiyorlardı? Ne iş tutuyorlardı?..

Denizden kalkan serinlik, yüzünü yalayıp geçti. Bi hoş kokuyordu. Güneşte, gözalıcı bir ayna gibi ışıldıyordu uzaklar. Cak cak, etrafta dönüyor, kımıl kımıl suya iniyordu, ak kanatlı kuşlar... Biri geliyor, biri gidiyor, danalar gibi böğürüşüyordu vapurlar. Hepsi de salkım saçak insandı...

Ne geniş, ne kalabalıktı dünya!..

Kocaman ellerinin tersiyle, şaşkın şaşkın gözlerini ovuşturdu. Çeşit çeşit kılıkta, kadınlı erkekli kalabalığı süzdü. Ürküntüler doldu içine... Dünya genişti ama, ona dardı... Yabancıydı, sığamıyordu bir yerlere...

Çekine çekine ilerledi, bir omuzluk yer açmaya çalıştı kendine küpeştede. Sırtına bağlı yorganı güçleştiriyordu yürümesini. Dökülüyordu üstü başı. Zorla sokulmuş gibiydi bu kılığa...

Tiksinen, küçümseyen bakışlarla açıldı yolcular:

"Yavaş ol be, dağ başı mı sandın burayı?"

"Yatakla yorganla dolaşılacak yer mi burası?"

Essahtan da eyi olmuyordu.. Kâğıt gibi hanımların, beyaz yüzlü efendilerin rahatını kaçırıyordu. Ama ne yapabilirdi? 'Şo vapura bin, karşıya geç. Oradan trenle gidersin' demişlerdi. Mecbur olmasa, çıkar mıydı köyünden?

"Hay sizin şeeriniz de, insaniyetliğiniz de bata... Ezip paçavraya döndürüyo adamı..."

Irakta duman duman görünen tepelere baktı, yumuşayıverdi gergin yüzü. Ta o yanlarda, o tepelerin çok ardındaydı köyü... Koca su, koca toprak alıp gitmişti onu... Bayam kırlarının, dağlarının kokusu gelmişti burnuna... Köyün insanı hayvanı onun eline bakardı... Elinde çekici, cami duvarı dibinde... Usul usul 'İkinci' paketini çıkardı, çektiği cıgarayı parmakları arasında yumuşatarak yaktı.

Oturdukları yerden deminden beri onu izleyen temiz giyimli iki adam, sesli sesli konuşuyordu:

"Vapurda yolculuğun o eski zevki, nezahati kalmadı efendim. Baksanıza köy kahveleri gibi kokuyor her yan. İstilaya uğradı şehir... Ben eskiden sırf dinlenmek, şöyle bir deniz havası almak için vapura binerdim. Şimdilerde korkuyorum âdeta..."

"Haklısınız kardeşim, hep öyleyiz. Bu seli önlemenin bir yolu yok mudur acaba? Ne başı boşluktur bu..."

"Olmaz olur mu efendim, olmaz olur mu? Şiddetli tedbirler alacaksın, sokmayacaksın çapulcu takımını şehre... Bakırköy taraflarına yolum düştü geçen gün. Bilmem, bu yakınlarda gördünüz mü oraları... Felaket... Gecekondular gecekondular... İki kırık sandık, üç teneke parçası bulan, girmiş içine. Avrupa'dan gelen turistler, önce orayı görüyor, değil mi efendim... Yüz kızartıcı bir manzara... Haydut yüzlü herifler.. Na şu karşıdakine bakın efendim, tepeden tırnağa pislik... Medeni bir şehirde yeri ne böylelerinin?"

"Sonra asayişi de bunlar bozuyor kardeşim... Dikkat ediyor musunuz, hırsızlıklar, adam öldürmeler çoğaldı." Adamın yüzü dumana batıktı, konuşulanları duyduğu yoktu. Birden bir şeyler ansımış gibi telaşlandı, bakındı... Gözüne kestirdiği birine sordu:

"Hemşerim Kartal yakın mı?"

"Trene bindin mi, yakın sayılır... Kimin kimsen mi var orada?"

"Yok, yok ya, bizim bi hemşehri var, sizden eyi olmasın, işte o halıma acıdı da 'Gel seni Kartal'a göndürüyüm' dedi. Bi mektup

verdi elime akşam. 'Götür bunu velediyeye, ' dedi, 'sana iş verirler' dedi.' Allah razı olsun, kurtulduk sürünmekten. Adamın olmadı mı, buralar çok perişanlık kardaş. Yol bilmen iz bilmen..."

Birden yorganı arkaya itip elini cebine attı, iç ceplere, dış ceplere baktı. Eli boş geldikçe yüzü karardı:

"Vay bulamıyom yavu, kafa yerinde yok ki... Nereye soktuydum acaba? Düşürmüş olmasam balim."

Koynundan çıkardığı bir mendilin arasında aradığını buldu:

"İşte mektup, ne yazıyo içinde acaba?"

Cep defterinden koparılmış, el kadar bir yapraktı. Üstünde acemi elinden çıkma satırlar:

"Belediye başkanlığına

Arizam şudur:

Taşköprü kazasının Bayam köyündenim. Büyük orman yangınında evim, ocağım kül oldu. Çoluk çocuk aç çıplak kaldık. Bana bir iş bulmanızı insaniyet namına rica ederim.

Bayamlı Durdu"

"Velediye bizim hemşerinin arkadaşı olurmuş galiba. Alla raz getirdi işte. Kaldıydım ortalarda. Alla raz getirdi... Hiç akla gelir mi?"

"Demek sizin oralar yandı?"

"Ne diyon kardaşım, tam yüz sekizen hane kül olduk. Bittik biz. Bayam köy yok gayrı. Sırtımızdaki giysiyle cıbıl kaldık. İğne kurtaramadık damlardan. Bi de rüzgâr vardı o gün... Tüm yandık cayır cayır... Dağılıştık... Üstümdekileri Kızılay verdi. Üçer yüz lira da para dağıttılar ya, taksidinen ödenecemiş o..."

Yaşlıydı. İş vermiyorlardı. Ölüyom desen şeerde bakan yoktu adamın yüzüne. Nasıl derlenip toparlanacağını bilemiyordu. Nalbantlıktı zanaatı esasında ama... Soruyordu:

"Tanıyo musun bu velediyeyi kardaş? Yukardan bakıcı mı eyi bi adam mı? Çiftliği miftliği mi var. Bu nektüple iş verir mi bana şimdi?"

İki bay, konuşmalarını heyecanla sürdürüyordu arkada:

"Kanun çıkarmalı, köyünü bırakmayı yasak etmeli bunlara. Geleni yakalayıp sürmeli Zonguldak madenine... Geleni sürmeli... Başka çare yoktur..."

ÇAKICI NEREDE?

"İrfan gelmiş..."

"Mandra yanında otobüsten indiğini görmüşler."

"Vay be, gene mi?"

"Valla gelmiş..."

Seslerde acıma, şaşma, üzüntü.

İzzet Enişte, Sülüs Ali, Kör Ömer'in Memet, gitmeye davrandı. Alaylı alaylı gülümsedi köşede kâğıt oynayanlar.

"Kim bu İrfan yahu? N'oldu size?"

"Bilemedin mi, değirmenci İsmayıl Efendinin oğlu. Her gün cami kuyusunun oralardaydı. Hani Macır Zela'nın kızına yangındı..."

"Ne çocuktu be! Uzun boylu, yakışıklı. Arı kovanı gibi çalışırdı değirmen onun gününde. Karağaçlısı, Osmancıklısı, Kazanköylüsü arabası eşeğiyle gelirdi. Dolar taşardı değirmen önleri sıra bekleyenlerle."

"İrfan Usta, ne zaman bitecek taşların dişenmesi?"

"İrfan Usta, bizim sıra gelmedi mi daha?"

"İrfan Usta..."

"Güler yüzlü, uzun boyuyla oraya oraya koşardı. İlle Çakıcı, Çakıcı'yla arası çok eyiydi. Nasıl kafa barıştırırlardı bilmem. İrfan olmasaydı, o kadar da yaşayamazdı Çakıçı... Ne bi çizi yer, ne bi çatlak ekin... Alla vermiş bi ses, attı mı elini kulağına, dinle de dinle... Bayramda müezzinlik eder, gümbürdetirdi camiyi. Lakin kalpazanın biriydi..."

"Öyle demeee, kafalı adamdı Çakıcı. Unuttun mu, Erikleryurdu'nda eğitmenlik etmişti bi zaman. Tanıyanlar annadırdı, korstayken parmakla gösterilirmiş. Kitap gibi konuşurdu

valla... Burgaz'dan gelen efendiler şaşar kalırdı karşısında. Attılar sonra bunu... Bana kalırsa çekememişler, iftira etmişlerdir... Bazen dermen önünde, bazen evleklikte kurarlardı sofrayı. Macır Zela'nın kızını konuşurlardı belki... Sonra işte 'Hastaymış, evinden çıkamıyormuş' diye duyduyduk..."

Değirmene baktım, duvarların sıvası dökülmüş, çatı bel vermiş. Kiremitler gömgök yosun. Ahırlar yıkılmış... Dinledim, havada çakıldakların düzenli sesi yok. Taşlar dönmüyor. Savağa akıyor su. Upuzun bir sessizlik. Savak yanındaki koca söğüdün dalları kurumuş, gövdesi kovalmış, karanlık... Ne kadar da değişmiş ben görmeyeli buralar...

"Eee! N'olur İrfan gelmişse?" Birbirlerine bakıştılar:

"Şey, Çakıcı'yı soracak şimdi..."

"Öldüğünü bilmiyor mu?"

"Söylüyoruz ama inanmıyor."

"Neden?"

"Neden olcak? Kafa yerinde değil herifte... Zela'nın kızını alamadığına mıı, sabahlara dek değirmende o tek odada yalnız kaldığına mı nedir, dalgınlaştı bir ara bu. Götürmedik hoca, doktor komadılar ama hayır etmedi. Eserli kaldı biraz. İş göremiyor. Kırklar'da anasının yanında kalıyor gayrı. On beş yirmi günde bir kalkıp köye geliyor. Çakıcı'yı arıyor. 'Öldü' dedik mi, kızıyor bize. Öldür Allah, inanmıyor. Her kahveye bakıyor, bulamayınca evine varıyor: 'Çakıcıı! Çakıcıı! Çakıcıı!' diye sesleniyor bi süre. Görsen halini, yüreğin dayanmaz. Bakıyoz olmaycak 'Şaka İrfan' diyoruz, 'Şaka ettik biz sana. Çakıcı sağ. Bir işçeğiz çıkmış da Kazanköy'e gitmiş bu sabah.' Çocuk gibi seviniyor o zaman, sarılıp sarılıp öpüyor bizi."

"Götürüp mezarını gösterseniz..."

"Düşündük, onu da düşündük ama herifte kafa bozuk, tutar, mezarı açmaya kalkar falan... Kazanköy'e gitti dedik mi, eğer boynunu Kazanköy'e gider o da... Varsın öyle bilsin İrfan..."

"İrfan'a yalan söyleye söyleye biz de şaşırmaya başladık ha... Bayramlarda müezzin yerine gidi gidiveriyo gözümüz."

Geliyordu. İnce, uzun yüzlü, dalgın bakışlıydı. Otuz beşinde var yoktu. Paltosunun cebi şişkinceydi. Ağır bir yük taşıyormuş gibi yavaş yürüyordu.

"Hoş geldin İrfan. Ne var ne yok Kırklar'da?"

"İyilik n'olsun? Çakıcı nerde?"

"....."

"Ne susuyorsunuz yahu? Ne biçim insansınız siz? Biliyor musunuz Çakıcı olmasa, ayağımı atmam buraya. Tek adama benzer adam o içinizde. Bir ufak rakı getirdim ona. Kim bilir ne sevinecek. Piliç de kızarttıracağım Topçu yengeye. Savağın yanındaki koca söğüdün dibine çökeceğiz."

Bir sandalyeye ilişti:

"Hiç içeniniz var mı Çakıcı'yla? Çok hoş olur. Gözleri buğulanır, dili çözülür. Gözleri kör olsun, onu işinden atan pezevenklerin... Namussuzlar! Ah İrfan kardaş der, sen de olmasan n'apardım ben? Çalışamıyorum, kıra bayıra gitmiyorum diye kızıyorlar bana. İşimden atıldığım için kötü gözle bakıyorlar... Küçük çocuklar bile kınıyor beni... Çok yalnızım çok... Sessiz sessiz gözlerinden yaşlar süzülür... Açılınca gelsin türküler... Sesini bilirsiniz... Sahi nerelerdedir acaba? Görmüşsünüzdür, bilirsiniz. Aynı köyden olup da birbirini görmez mi insan?"

"Ah İrfan, iyi insandır, arkadaş canlısıdır Çakıcı, yalnız huyları değişti bu sıra biraz..."

"Yapmayın be, yapmayın bunu bana be! Fazlası fazladır şakanın. Benim bildiğim Çakıcı değişmez."

"Şaka değil İrfan, türküyü bırakmadı, çok yanık, çok güzel söylüyor gene, ama köyde durmuyor pek..."

"Vallayi aldatıyorsunuz beni, 'öldü' demiştiniz geçende de..."

"Neye aldatalım İrfan? Taşlı'ya giderken gören var bu sabah. Oranın eğitmeni eski arkadaşıdır."

"Of be, neden böyle oldu bu Çakıcı be... Aradığımı söylemiyor musunuz ona? Mektup yazıyorum, cevap vermiyor. Kırklar'a çağırıyorum, gelmiyor. N'aptım ben ona? Mutlaka görmem gerek. Akşama döner mi dersiniz?"

"Hiç belli olmaz İrfan, Turgutbey'e geçer belki de..."

"Oraya gideyim bari... Otobüs bulunur mu?"

"Bulunur, bulunur..."

"Anlıyorum hasta gözüyle bakıyorsunuz siz bana hâlâ... Ciddiye almıyorsunuz sözlerimi... 'Çakıcı öldü' diyorsunuz, bilmem ne diyorsunuz... Alay ediyorsunuz benimle. Yok bir şeyim yahu! Sizden sağlamım be!.. Siz n'aparsanız yapın Çakıcı'yı bulacağım bir gün... Göreceksiniz bak, bulacağım onu... Kim bilir hangi ağaç altında, hangi kahve köşesinde türkü söylüyordur şimdi... Neden başlarınızı eğiyorsunuz? Bana ettiklerinizi anlatacağım bir bir. 'Hepsi de aşağılık herifler' diyeceğim... Ama size de kızamaz o 'Bak hınzırlar!!!' der tatlı tatlı güler... Türküye başlar sonra... Hadi hoşça kalın..."

GÜNDÖNDÜ ARABACIK

Saçları ensesini, kulaklarını örtmüştü. Yanık yüzünde, çocuksu bir ipilti vardı. Düşük omuzları, tıkız bedeniyle büyümüş de küçülmüş görünümündeydi. Boz keten pantolonunu, uçları sarkan bir çarık ipiyle bağlamıştı. Yalınayaktı. Kısacık boyuyla kımıldanıp duruyordu öküzlerin önünde. Tangır tangır, başıboş gidiyordu sanki koca araba. Bir eli ipteydi, ama bütün dikkatini gündöndü kafalarından yaptığı arabacığa vermişti; onu sürüyordu öbür eliyle...

Tozlu yol, ayaklarının altından akıp gidiyordu. Kendini bu akışa kaptırmış, dalıp gitmişti o... Çok uzaklardaydı... Arabacığı büyümüş kocaman bir araba olmuştu; yeni boyalı, bi güzel çınlıyordu sabahın içinde çamparaları... Babası yaşta vardı o da... Ayağında saplı çarıklar, sırtında şayak giysiler... Selim Ağa geliyor deyip, toparlanıyordu gören. Evlenmişti... Çalığın kızıydı arabada oturan. Cigarasını tüttüre tüttüre nadas karıştırmaya gidiyordu. "Sen sürerken ben de çalı çırpı toplarım çataklardan" demişti karısı; "Önümüz kış, çarçabuk su ısıtılır çalı çırpıyla, uzun kış gecelerinde... Değil mi kocacığım?" Göz kırparak gülüvermişti bir de...

"Kolay gelsin teyzem oğlu! Nasıl demir batıyo mu, tav eyi mi?"

"Maraba Ali Çavuş! Ne yana böyle sabah sabah?"

"Lan deloğlan ne bu? Kırda odun bırakmamışsın yavu!.. Korudan mı çaldın yoksa? Öyledir öyle... Çatakta düzde bulunmaz böylesi... Yancıklar korusuna girmişsinizdir gece... Eyi eyi ya, o köyün adamı nalettir, bi yakalanırsan..."

Böyle konuşuyordu gelip geçenle.

Herkes "Selim Ağa yaman adam" diyordu ardından, hem çalışkan, hem dürüst. Yakında en birinci adamı olur buraların. Duyuyordu, duyuyordu da, bi hoş oluyordu içi. Elbet olacaktı. Keleme

Duran gibi, Kopuk Rasim gibi, Yoz Hikmet gibileri adam yerine komuyordu kimse. Onun bunun kapısında sürünmek kötüydü. Bi çay bile içemezdin kahveye veresiye... Abdurrahman amcasının yerini tutacaktı... "Bizi Selim Ağa'nın evine götürün" diyecekti kasabadan gelen konuklar. Dursun Onbaşı, eğilecekti önünde. Bi selamıyla adam kurtaracaktı karakoldan... Peynirdi, baldı, tavuktu, kuzuydu idare edecekti o da onbaşıyı, orada...

Becerikliydi, gözeldi karısı Hacer.. Her zaman güler yüzlüydü. Rugan ayakkabılar, bindallılar alıyordu ona bayramlarda. Geçimleri çok eyiydi. Biri öbürünü önünden aykırı geçmezdi. Datlılık vardı ocaklarında. Karı dövenlere kızıyordu en çok. "Lan kafasızlar, cibilliyetsizler! Adam mısınız be? Karıya kürek sapıyla girişivermekle, dolu mu veriyo ambarlarınız? Borçlarınız ödeni mi veriyo?"

Gözzel bir ev yaptırmıştı iki göz. Üstü kasaba kiremidiyle örtülüydü. Ta uzaklardan seçiliyordu kırmızı kırmızı... Çocukların arasında yatmıyorlardı akşam oldu mu. Yatılır mı be!.. Canları çekmeyecek miydi gece? Korka çekine olur muydu o iş? Bırak canım, tümden rezillikti komşuların bu yanı... Neler anlatmıyordu çocuklar dibektaşının orda...

Dört kardaş, aynı yorgan altında toplanmış Titrek Yusuf'unkiler. Az ötede analarıyla babaları... "Hadi" diyormuş Titrek, "Çıkar şu şalvarı..." Fısıltıyla, "daha uyumadılar" diye diretmeye çalışıyormuş karısı... Bir süre sonra işe başlamışlar... Ihıltılar, iniltiler, şıpır da şıpır bir ses...

"Aga! Aga! Kalk, kedi sütü içiyo..." diye bağırmaya başlamış en küçükleri.

En iyisi ayrı odaydı canım.

Birden ipi darttı, yandaki mısıra uzandı çelek öküz. Eli acıdı. Yaşına gitmeyen bir öfkeyle kasıldı yüzü:

"Höyt, gâvur hayvan, kırarım kafanı ha!"

Tüm kurdukları, yıkılıvermişti. Huysuz hayvan, her zaman böyleydi. Zihnini dağıtmıştı. Otlatmaya götürdüğünde de, zarar-

dan zarara kaçıyordu. Canı çıkıyordu ardında koşmaktan. Büyüyünce satacaktı onu. Hem de kasaplara verecekti mereti...

"Selim!.. Selim!.."

Bakındı. Çavuşun Memet'ti. Öküzleri otlatıyordu ta mısırın üst başında.

"Ne var be..."

"Nereye gidiyosuuun?"

"Ortaburun'a nadas karıştırmaya..."

"Akşama dibektaşının oraya gel de, gene 'Kurtçuluk' oynalım."

"Olur, olur."

Gelmez miydi? Yorgun bile olsa, gelirdi. Seviyordu 'Kurtçuluk' oyununu. Ne güzel oynamışlardı dün gece... Mahallenin kızları kuzu olmuşlardı, onlar da kurt. Topçunun avlu dibiydi ağıl. Çoban uyumuştu. Köpekleri aldatıp, dalıvermişlerdi sürüye... Gözüne kestirdiklerini kapıp götürmüşlerdi.. Yalandan direniyordu kuzular, ya kucaklıyor ya da sırtlarına atıveriyorlardı o zaman... Çalığın Hacer'leydi gene o... Mıstafaga'nın samanlığa sokulmuşlardı. Kucağında korkmuş gibi titriyordu Hacer. Dipte çayırotunun üstüne yıkılmışlardı. Yüzünden başlayarak, pençeleriyle mıncıklaya mıncıklaya yiyecekti onu...

Fısıldaşıyorlardı:

"Selim..."

"Ne var kız?"

"Büyüyünce alacan beni değil mi?"

"Elbet alacam Hacer... Baban vermezse kaçıracam hem de... Davullu düğün yapacam sonra..."

Daha da sokulmuştu. Soluğu sıcaktı. Yüzü yüzüne değiyor, elini eteğinin altına çekiyordu... Donsuz gelmişti:

"Şey, bak ne deycem..."

"Ne?"

"Karı-kocalık oynalım mı?"

"Hadi..."

Gene öyle gelirdi Hacer "Oşasana, oşasana" derdi. Derin derin içini çekti. Ah be, gündüz ağır olmamalıydı işi insanın... Erken kalkmamalıydı ki bir de... Mandıraya peynirciliğe gitmişti babası, evin yükü onun omuzlarındaydı.

"Evin erkeği sensin... Öküzlere iyi bak... Oyuna moyuna dalıp evi, işleri unutma... Ortaburun'daki nadası karıştır. Tarlada demet urganı sürüklense faydalıdır ağustosta..."

Ya, çifte gidiyordu işte... Nadası karıştıracaktı pullukla. Bir iki başta dönerken zorluk çekiyordu, ötesi kolaydı. Yumuşak yumuşak gidiyordu kaba toprakta... Acele etmeli, sıcağa kalmamalıydı.

"Deeh! Haydi oğlum deh!" Önde gündöndü arabacık, arkada öküzlerin çektiği kocaman araba, iki dünya arasında sıkışmış, öyle gidiyordu...

ÖLÜME TOS

"Alla eysik etmesin hastaneleri, eysik de etmesin düşürmesin de... Ah, ah! Yatması bi dert, çıkması bi dert... Fakir fukaraya dünya yok. Fakir fukaraya dünya karanlık. Adamın olacak, sözü geçeninden... Hepsinden iyisi paran olacak. Yatacaksın 'özele'. Bak nasıl fır döner hemşireler, doktorlar etrafında... Vızıta dedi mi, gelip saatlerce başında kalırlar, canın sıkılsa da zile dokunsan koşuşurlar... Yemekler eyisinden, temizinden... Mamele kibarından..."

Altı kişilik bir koğuştaydık. Durup durup söyleniyordu Ömer Dayı:

"Ördekaneye gitmesem, yatamaycadım. Yattık da n'oldu? Sabadan sabaya geçiyor yanımızdan doktorluk ürenenler. Acemi nalbant işi. İğnemizi bile hastabakıcı İbrayim Efendi yapıyo, yüzün azdıra azdıra... Ellene bir şey sıkıştırmadın mı 'ördek' bile getirmiyolar. 'Hoca'nın yüzünü gördüğümüz yok. Yardımcılar öğrencilere, öğrenciler hemşirelere, hemşireler Ayşe Teyze'yle İbrayim Efendi'ye, onlar da, Allaya emanet ediyor bizi... Karşımızdaki 'özele' koşan koşana..."

Günlerdir ilaç kokuları, sarı yüzler, telaşlı gidip gelmeler... İniltiler. İğne, pansuman, bekleyiş... Bir ucu suskunluğa çıkan aklık... Ak giysililer, ak duvarlar, ak yataklar...

Ömer Dayı'nın dediği kadar vardı, övey evlat bile sayılmıyordu genel koğuştakiler...

İkinci yataktaki benzi kül gibi olan on dokuz yaşındaki delikanlının, doğuştan sakatlık varmış kalbinde. Yürüyemez hale gelince 'Ameliyat' demiş Trabzon doktorları. Satıp savmış, büyük yerdir deyip buraya getirmiş babası. O ördekane[25], bu ördekane; hastaneye yatırmış sonunda. 'Yurtdışında ameliyat olabilir' raporu verilirse götürmeye çalışacaklar.

25 Muayenehane.

Hoca dedikleri baktı etti:

"Söyle babana gezdirmesin seni" dedi; "çaresi yok bunun, Avrupa'ya götürürüm diyormuş, 'dövize' yazık. Hem de rapor vermem. Ameliyat masasında kalırsın. Git köyünde öl daha iyi..."

'Taburcu' yazdı kâğıdına da.

Sedyeyle alıp götürdü kardaşları. Bakışları dünyadan kopar gibi üstümüzde kaldı.

Ömer Dayı bağırıyordu:

"Gaddar domuzlaar, insafsızlaar!.."

On beş gündür yatıyordum, ölüme komşu, ak bir dünyada... Uzuyor da uzuyordu geceler. Bir koridorların ışığı yanıyordu. İnilti fazlalaştı mı, başka dünyalardan biriymiş gibi kapıdan başını uzatıveriyordu gece bekçisi. İşi biteni ameliyat arabasına alıp götürüveriyordu soğuk odaya... Su dökmeye çıkabilenler gecenin ıssızlığında toslayıveriyorlardı koridorlarda 'Ölüme'.

"Filmin çekilecek, mide filmi" dediler sonunda.

Dolaşık koridorlardan uzun uzun gittim. Bi sürü merdiven indim. En alttaydı karanlık oda, serin ürkünç... Heyecanlıydım, kimi zaman bıçak saplanmış gibi, kimi de destereyle biçilirmiş gibi ağrılar oluyordu karnımda. Bir türlü anlaşılamıyordu nedeni... Bakalım film ne gösterecekti?..

Doktor düğmeyi çevirdi: birden ne güzel ışık... Yamrı yumru, kara kocaman makineler... Hiç görmediğim birtakım acayip masal hayvanları karanlık gözlerini bana dikmişlerdi sanki... Soğuk soğuk ürperdim... Ciddi yüzler... Gidip gelmeler, hazırlık...

"Filmleri getir, bulamacı hazırla... makine ayarlı mı?"

Hiçbir şey bulamamalılar... 'Sapasağlamsın, yediklerine dikkat et, sancı mancı kalmaz. Yarın taburcusun' demeliler. Bana yıl kadar gelen on beş günlük kapalılık sona ermeli. Koğuştakilerin gıptayla bakan gözleri önünde giyinmeliyim... 'Allah'aısmarladık Ömer Dayı, Allahaısmarladık Salih Usta, Allahaısmarladık arkadaşlar... İnşallah siz de yakında...' deyip yürüyüvermeliyim.

"Pijamanın üstünü çıkar, gömleğin kalabilir, şuraya geç."

Çalışmaya başlayan makinelerin gürültüsü... Göğsüme, karnıma değen soğuk demirler... Karanlık... 'Ameliyat' dediler Ömer Dayıya. Karar veremiyor: "Ne dersin be çocuk, olsam mı acaba? Hiç de güvenemiyom. Fakir ilmaberiyle yatıyoz. Ölüsünü bile vermez adamın bunlar... Sedyeyle götürülürken nasıl bakmıştı kalp hastası hepimize?.. Salih Usta Nakşibendi tarikatındanmış... Saat altı buçuk oldu mu kapıya bakar bizimkiler... Buradan çıkınca..."

"Şunu iç..."

Toz tadında ak bir bulamaç... Makine çalışıyor:

"Az sağa dön, biraz sola, dur! Soluk alma..." Gır, gır, gır, gır... Çıt!

"Tamam. Yan dön. Kımıldama, az sağa... Soluğunu tut." Gır, gır, gır, gır... Çıt!

Işık yandı. İşkenceden çıkmış gibiyim. Amma da zormuş bu... Doktora teşekkür ettim, münasebetsiz bir söz etmişim gibi bi tuhaf baktı yüzüme.

Giyiniyorum. Biri daha giyiniyor kapı dibinde, üçüncü yataktaki Kurtköylü gülümsedi. Onun da şikâyeti mideden. Böğürlerimde hâlâ makinelerin soğuk, sert dokunuşları... Kulaklarımda o gırıltı... Masal hayvanlarına benzeyen makinelerin gözleri gene üzerimde...

Bir şey yoksa, bugün taburcu olurum. Canıma yetti on beş gün zaten. Çıktıktan sonra köye de gitmeli. Duymuşlardır hastaneye yattığımı, merak ederler... Yarım aydır dört duvar arasında... Mahpusları düşünmeli bir de... Dışarısı... Ne demiş şair: Olmaya devlet cihanda... Ne kadar doğru...

Doktor, elinde film çerçevesi Kurtköylüye soruyor:

"Adın?"

"Mehmet..."

Filmin alt ucuna bir şeyler yazıp bana dönüyor: "Senin adın?"

"Benim de Mehmet, ama isterseniz..."

Ters ters bakıyor, gene eğiliyor:

"Filmler banyo edilinceye dek bekleyeceksiniz. Bozuk çıkıyor, yeniden çekmek gerekiyor bazen..."

Uzun sürmese bari... Hem neden bozuk çıkar? Anlaşılır şey değil... Ömer Dayı haklı 'özele' de böyle mi yaparlardı? Nasıl güvensin de yatsın ameliyat masasına!.. Filmler bile bozuk çıkıyormuş baksana... Git köyünde öl demediler mi Trabzonlu delikanlıya? Salih Usta geldi geleli kıvranıyor, aldırış eden var mı? Hastalık, doktorlara para getiren 'iş' oldukça... "Yatacaksın 'özele' bak nasıl fır dönecekler etrafında..."

Doktor karanlık odadan çıktı, elindeki filmi ışığa tuttu; bir, bir daha baktı. Yüzü tuhaflaştı, başını salladı 'acayip' dercesine. Tam midenin ortasında on kuruş büyüklüğünde yuvarlak bir leke görünüyordu.

Bana döndü:

"Ne zamandan beri şikâyetçisin sancılardan? Daha önce doktora gitmedin mi hiç? Kanama geçirdin mi?"

"Sancı, üç beş yıldır var. Kanama geçirmedim."

"Allah allah... Şaşılacak şey, ilk karşılaşıyorum böylesiyle... Tümeral durum.. Hocaya gösterelim bir de..."

Kurtköylü acıyarak bakıyordu yüzüme. Yakında yolcuydum anlaşılan. Demek o bıçaklayan, biçen sancı on kuruş kadar yuvarlağın işiymiş... 'Tümeral durum' ne demekti acaba? Elimi karnıma bastırdım... Makineler, duvarlar, ıssızlık...

"Ah kızancıım" derdi anam, "öldün gittiydi sen... küçüktün. Araba kanatlarını anca geçiyordu boyun... Nasıl olduysa düşüverdin. Oha deyip öküzleri zapt edinceye dek kafandan geçiverdi arka tekerlek... Aklıma geldikçe fenalık geçiriyom. Öldün gittiydi. Rabbim korudu..."

Ya Beşikdüzü'nde denizde? Kıyıdan yüz metre açıktaydım. Birden elim ayağım kesilivermişti. Çırpınmak istiyor, kımıldanamıyordum. Batıp çıkıyor, su yutuyordum, iyice sersemlemiştim. Sonra kararıvermişti gözlerimin önü... Arkadaşlar yetişmişler, çıkarıp kuma uzatmışlar... Solunum filan...

Bu üçüncü toslaşma oluyordu ölümle... Şimdi de şuramda elimin altındaydı... Tümeral durumdu, şaşılacak şeydi doktora göre... Hocalar gelip bakacaktı... On kuruş kadar bir leke... Yaşımı hesaplamaya çalıştım. Geçen günleri canlandırmak istedim kafamda. Hiçbir şey anımsamıyordum... Tüm filmler kopmuştu... Bir uzun karanlıktaydım. Ölüm... Yok olmak, hiçliğe karışıvermek... Ezilmiş bir böcek gibi... Boşluklarda... Hayvan otlatırdım mezarlıkta küçükken. Köyün üst başında bir sarı tepe. Yıkık taşlar, çökmüş çukurlar. Amcamı ölürken görmüştüm, dikilip kalmıştı tavana gözleri... Orhan Burian, o insanların en iyisi kırkına varmadan mideden nasıl da gidivermişti...

Yanında ak saçlı, şişmanca üç kişiyle döndü doktor. Gelenler "Bu mu?" dediler... Fransızca bir şeyler konuştular, Latince bazı adlar saydılar... Başlarını salladılar. Bir kez daha filmi incelediler ışığa tutup... Sonra Kurtköylünün filmine baktılar... Sesler yükseldi alçaldı.

"Sen git..."

"Doktor Bey, bekle demişti efendim."

"Git, diyoruz yahu, anlamıyor musun?"

Çıktım. Başım uğulduyordu, ayaklarım kesikti. Mahsus çıkarmışlardı canım. Yanımda görüşmek istememişlerdi durumu. Kurtköylü duyacaktı, söyler miydi acaba? Otuzumu geçiyordum galiba ama bir şey anlayamamıştım dünyadan. Hep sonraya bıraktığım birçok tasarılarım vardı kafamda. İşlerim yarımdı. Hiç aklıma gelmemişti böylesi. Meğer elini tez tutması gerekiyormuş insanın. Birden balyoz gibi bir gerçek iniverirmiş kafasına. Nerden bilebilirdim? Trabzonluya yaptıkları gibi 'taburcu' ederlerdi beni de. "Git evinde öl daha iyi" derler. Hiç tınmamalı, açmamalı evdekilere, bilmeyiversinler... Usul usul hazırlanmalı... Gökyüzüyle, kırlarla, ağaçlarla, yollarla, yakınlarımla vedalaşmalı gizlice... Olura olmaza kızmayı, üzülmeyi bırakmalı. Doya doya bakmalı her şeye... Tüh be! Yaşamımız nasıl da budalalıklarla geçiyor...

Kendimi yatağa bırakıp gözlerimi kapadım.

İki saat sonra döndü Kurtköylü, sapsarıydı yüzü. Filmini çekmişler yeniden. Sert konuşmalar olmuş ardımdan. Çoğu gâvurca olduğu için bir şey anlayamamış pek... Durum kötüydü... Birimizden biri gidiyordu...

"Gel de bu adamların bıçağı altına yat..." diyordu Ömer Dayı.

İki gün iki gece gözlerimiz kapıda bekledik. Bir ak gömlekli göründükçe yüreğimiz ağzımıza geldi. Ne uyku, ne yemek. Kimse bir şey söylemiyordu. Oflayıp pufluyor, kıvranıp duruyorduk yataklarımızda...

Üçüncü günün sabahı doktor gelip Kurtköylünün başına dikildi. Gülümsüyordu:

"Kaldır pijamanı da bir daha göreyim şu gömleğindeki sedef düğmeyi..."

Durum anlaşılmıştı, gömleksiz çekilen filmde 'o leke' yoktu...

"Vay canına, demek bu düğmeymiş bizi yanıltan..."

ÜVENDİRE

Koca öküze benziyor bu bizim yaşamımız; dişleri dökülmüş, böğürleri birbirine geçmiş, hep aynı çizide ayak ayak... Bakımsız, güçsüz... Tüyleri donuk donuk, taranmamış. Yanları tezek içinde... Bi de keneye karmış ki, aman allah!..

Köyümüzde kentimizde böyle bu... Yüzlerimizde cansız soluğu, evlerimizde tezek kokusu... Eloğlu hop orda, hop ayda yıldızda... Bizimki hep öyle ayak ayak... Öldürmüyor kaldırmıyor... Ayak ayak...

Durup durup, kocaman bir üvendire düşünüyorum. En yüce dağın, en ulu kestanesinden kesilmiş uzun, düzgün bir dal... Çocukluğumda yastığımın altına sakladığım kırmızı tahta saplı çakıyla yontuyor, düzeltiyorum onu. Alt ucuna, sabanın, pulluğun toprağını sıyıracak yassı, el kadar parlak demiri yerleştiriyorum, bıçak gibi... Öbür ucuna takılacak, en ağırkanlıyı bile yerinden hoplatacak 'sivri'ye geliyor sıra; bir türlü neden, nasıl yapacağımı kestiremiyorum onu.

Okulda, kahvelerde, kalabalık alanlarda, dilekçemi götürdüğüm adamların karşısında, ilçede, ilde, başkentte hep o 'üvendire'yi düşünüyorum...

Trendeyiz. Lokomotifin yorgun öküz solumaları duyuluyor arada, puf, puf, puf!.. Bıkkın, isteksiz. Neden sonra donmuşluğu yırtan aydınlık, uzun bir ses... Belki de yıllardır aynı yaşama koşulları içine kapatılan makinistin çığlığı... Oh! Gidiyoruz.

Üçüncü mevki salonunda diken üstünde gibiyiz, hiç tadımız yok. Sıkış tepiş... Çuvallar, yorganlar, tahta bavullar, bir de onlara benzeyenler... Üf be, evler boşalmış... Neden böyle yollara dökülmüş millet? Gözler boş boş.

Sahi o üvendirenin ucuna nasıl bir 'sivri' takmalı? Nasıl bir şey olmalı ki o?..

Bu yorganlar, yüzleri akmış; ter kokan... Bu tenha, acemi marangozlar elinden çıkmış, tahtaları kararık bavullar... Gurbet yollarının dilsiz kahramanları... Kim bilir ne öyküleri, ne romanları vardır onların... Şu çiğ boyalı, iple bağlanmış olan, aralıkça kapaklı, mutlaka izinlidir... Gün görmeyen bir depodan çıkmış gibi, yerinde duramıyor... Aydınlığa alışık değil. Belki iki çiğnem sakız, bir başörtü, Hataylıya borçlanılarak alınmış, üç metre kaçak ipekli, bir yerlerden yürütülmüş iki kalıp sabun var içinde... Bir de Amerikan bezinden çamaşırlar...

Yarım kilo lokum mu? Pembe mi? Elbet yabancı yabancı duracak; insan yaşamında seyrek tadılan sevinçler gibi...

Bir kenara sıkıştırılmış, itilmiş en güzel şiirini yaratıyor 'kavuşmak'.

Bir yorgan var ki hısımım, yakınım, bir parçam... Kurakta yırttırılmış kelemelere benziyor yüzü. Duvar diplerinde, yapıların barakalarında geçirilmiş geceler, bir parça üzüm ekmekle savılmaya çalışılmış yıl kadar uzun 'boş' günler; horlanmalar, ezginlikler, kahrolmuşluklar uç veriyor kıvrımlarında... Büyük serüveninin nerelerindedir şimdi kim bilir?

"Herif dedi ki, kırmızı mumlu mektupla mı çaardım sizi dedi.. Köyünüzde su mu çıktı dedi. Aç itler gibi ne döküldünüz yollara dedi. Kendime iş bulamıyom, bi de sizinle mi oğraşacağım?.. Siktirolun başımdan!" dedi...

"Orası da, orası da boktanmış... Bizim köylü Kara Durmuş anlattı. Ne bükülenip duruyonuz lan, diyomuş. Alamanın ağası, sizi bize sattılar diyomuş."

Uzun, upuzun bir suskunluk... Arada, lokomotifin yorgun yorgun solumaları.

"İnsan her şeye alışan hayvandır." Doğru, doğru olduğu için de korkunç... Herkes hela aralıklarına, sahanlıklara, ayak altında çiğnenmeye, Alamanın sözüne, kentlinin azarına alışmış işte... Biri yüzünün bir yanıyla pencereden tarlalara karışıp giden suskunluk, öbürü sıkıştığı yerde türkü olmaya çalışan, iğri büğrü bir ses... Kayaları andırıyor çoğu da; esmer, katı, dingin...

Her şeyi dondurmuş alışkanlık: tahta bavulları, yorganları, pencereden görünen tepeleri, tepelerin eteklerindeki köyleri... Uzaklardan savrulup gelen 'naylon' eşyalar bile onlara benzemiş.

"Çifçilik öldü... Boşuna boğuşmamız. Uğraş didin boşuna... Diyelim yıl uygun gitti, 'borcuna' yetmez kaldırdığın. Ayıbını zor örtersin sattığınla..."

"Kentin hamalı, boyacısı bizden iyi valla..."

"Ha, böyük çifçiysen, traktörün, batozun varsa başka..."

"Saman elli kuruş, küspe yüz otuz kuruş, gübre yok..."

Konuşulanlar yüzden yüze yankılanarak dışarlara taşıyor, ta köylere varıyor, binlerce sesi ardına takıp dönüyordu sonra. Tezeğinin üstünden kalkmış, bakımsız, dökük dişli, keneli bir koca öküz örneği solumaya başlıyordu yaşam...

"Vazgeçin be," dedim; "İnsanımızın çekisine 'edebiyat' diye bakanlar bıktı gayrı bu seslere..."

Uyuşan ayağımı değiştirmeye çalıştım. Hayli yolumuz var daha... Fiyatlar... Sahi fiyatlar, bi onlar sinek tutmuş hayvanlar gibi aldı başını gidiyor... Eskiden on liraya gidiyorduk bu yolu, şimdi? Zeytin, peynir, ayakkabı fiyatları ona göre... Kafamda iki basamaklı, üç basamaklı sayılar... Onluk yeşilinde, yüzlük maviliğinde. Ürkütülmüş bir sürü gibi bavulların, sepetlerin, yorganların, dikilenlerin, sıkış tepiş oturanların üstünde hora tepmeye başladılar...

Büzüldük, büzüldük, büzüldük...

"N'oldu sizin ordaki çiftlik işi?"

"Duruyor öyle. Döviz bekliyorlarmış."

"Bulurlar bulurlar... Senin iki keçin üç koyunun da işe yaramaz o zaman."

Otuz kişiymişler, ensesi kalın. Yabancı sermayeyle ortakmışlar. Bir çiftlik satın almışlar. Hollanda'dan cins inek getirecek, sütçülük yapacaklarmış... Altı milyon 'döviz' gerekliymiş...

"Bu döviz dedikleri de ne ki?"

"Altı milyon ne kadar eder acaba, bu treni doldurur mu dersin?"

Çuvallara, yorganlara, tahta bavullara bakıp sustular.

Bir kez daha parlayıp karardı üstümüzde tren sesi.

Bir "üvendire" toprağa, insanlara, köylere... Ucuna da öyle bir 'sivri' takmalı ki...

Bak aynı, dinle aynı... Trenin de canı sıkılır elbet. Olur mu hep çiziden çıkmayan öküzler gibi... Tarlalara sapmak, değişik yolcular taşımak istiyordur biraz da... Bıkmıştır...

Kafamda bir karıncalanma. Dev irisi sayılar. O parlayıp kararan upuzun ses var ya, yaman bir "üvendire" oluyor. Ucunda da benim bir türlü bulamadığım 'sivri'. Başlıyor yolcuların, uzaklarda uykulu uykulu duran köylerin, tepelerin kabalarına kabalarına işlemeye... Hopluyor, uğruyor yerlerinden hepsi, feleğini şaşırıyor... Silkiniyorlar tüyleri dökülmeye başlamış koca öküz görünümünden, başlıyorlar koşmaya...

Keyfine diyecek yok gayrı trenin...

O SOĞUK TOPRAKTA

Horozlar ötüşüyordu, ilkin yakınlarda pat, pat, pat, bir kanat sesi... Ardından, uzun bir kukirikuuu! Bu mahalleninkiler susuyor, karşı mahalleninkiler başlıyordu. Yaklaşan, uzaklaşan; yükselen, inen kalınlı inceli sesler. Uykusunun arasında birbirine dolanan kırmızı iplikler gibi... Kımıl kımıl, canlı iplikler... Tanyeri açılmaya başlamıştır şimdi. O diriltici seher serinliği yüzüne değmiş gibi oldu. Yatılacak sıra mıydı? Herkes kıvrıldığı köşeden fırlayıp, yüzüne bir avuç su çalamadan, ocak başına, ahıra koşuyordu. Dumanı tüten o yeşile çalan tezeklerin kokusu, ocakta karıştırılan külün sıcaklığı... Kadınlar canlarını terler şimdi; ineği sağ, ekmek pişir, arada telaşla yayık döv... Yayık tokmağının düzenli sesi, yerlere çırpışan ayran... Uykulu gözlü yalnayak çocuklar, kocaman testilerle çeşmenin başında bekleşiyordur... Sonra, erkeklerin sinirli, sabırsız, kalın sesleri:

"Zeynep, Zeynep! Çapalar nerde?"

"Ahmet, Kışlaçatağı'na gidiyoz, su alındı mı?"

"Davranın biraz be, öğlen oldu. Ne zaman tarlaya varacağız da..."

Araba tangırtıları, köpek havlamaları... Az sonra sığırtmaç 'Hoo!' der.

Her sabahki gibi uyur uyanık, kendini sabahın akışına kaptırmıştı. Yaşamın uğultusuna, hızına katılmak istiyordu o da. Yekinip doğrulmaya çalıştı, omuzuna çapayı, sırtına çocuklardan birini, bir eline de azık çıkınını alıp, tarlanın yolunu tutmalıydı. Çıplak ayakları serin tozlara bata bata, omuzları acıya acıya Ardıçlığa mı olur, Ortaburuna mı...

Ama nerdeee!.. Kalkamıyordu ki, eli ayağı onun değildi sanki. Devindiremeyeceği bir yerlere çekilmişti sanki canı. Hey gidi günler hey! Geçmişti ondan...

Bir süre daha sabaha kulak tuttu, kafasıyla, gövdesiyle dışarıları izlemeye çalıştı. O ışık, yaşam dolu sesler gittikçe uzaklaşıyor, bir bir sönüyordu. Gerilerde, kurumuş bir dere yatağının karanlığında kalmış gibiydi. İçini kımıldatan bir şeyler, ona dokunup dokunup geçmişti.

Hey be, garip bir yere getirmişti yıllar onu!.. Yaşlandıkça, ağrısı derdi çoğaldıkça, kırlardan kopmuş, dünyası daralmıştı. Neredeydi o bahçe kapısından çıkınca güler yüzleriyle karşılaştığı Ayşe yengeler, Topçu'nun Şadiyeler, Arabacı Emneler... Hani ya oğulları, kızları?.. Bir zamanlar cıvıl cıvıl değil miydi bu avlu içleri... Nasıl bir rüzgâr uzaklara savurmuştu onları, neredeydi kocası, evinin direği?

Her gün bir yanı yıkılıyordu, tenhalaştıkça tenhalaşan evin. Samanlık yanındaki o güzel ahlat kurumaya dönmüştü. Bahçeye hayvanlar giriyordu. Dutlara, eriklere, asmaya bakan yoktu. Onlar da kuruyacaktı bu gidişle. Bitişikte oturan oğlu, ilgisizdi. Düşündükçe...

Şu köşede, dolaşık bir anı yumağıydı gayrı. Gençliğinin güneşli kırları, gide gide bitiremediği yollar... Kokusu burnunda tüten harman yeri... Kocasıyla Kışlaçatağı'nda, yıldızlı göğe bakarak yattıkları o düş gibi yaz geceleri... Derken, çocukların gaileleri, acılar, sıkıntılar... Kocasının o korkunç sancılı hastalığı... Dolaştıkça dolaşan yumak...

En çok bu saatlerde kırlardan kopmanın, yaşamın kenarına itilmişliğin acısı depreşiyor, kalkıp sabah kalabalığına katılma özlemi duyuyordu, katılamayınca da...

Orağa çapaya yumulmuştur kırlardakiler şimdi, gürp gürp atar boyun damarları, gömgök tere kesmiştir yüzler, dokuz doğuruyordur yaşam. Bomboş kalan köydeyse, bunaltıcı bir ıssızlık, yalnızlık.. Ih vay torun avutan birkaç kocakarı... Ha, bir de Rasim Hoca... Sıtma görmedik sesiyle... Dibek taşının oralarda, cami duvarı gölgesinde... Bari çenesi dursa...

Rasim Hoca'yı anımsayınca, daha bir canı sıkıldı. Dünya işlerine yaramadığı gibi, öbür yana da hazırlanamıyordu insan kocalık-

ta. Zaten çileli yaşamını düşündükçe neyin sevap, neyin günah sayılacağına da aklı ermiyordu bir türlü. Köylünün yaşamı ne ki... Güzel Allahım neyin hesabını soracak ki bizden? Bizimki, taş altında kurbağa gibi... Hah, Hacı Hüseyin'e, Ahmet Ağa'ya sorulsun ne sorulacaksa. Başımızdakiler versinler hesabını sırtımızdan iki deri çıkarmanın, bize gün göstermemenin...

E... varsıla da yoksula da, vezire kizire de, ölüm vardı. Gelişin, bir de gidişi... Güzel Allahım, ölüm olmasa olmaz mıydı? Tövbe tövbe... Anacığım anlatırdı: Dağa vermiş, dağ kabul etmemiş, taşa vermiş, taş kabul etmemiş ölüm acısını, tutmuş insana vermiş Rabbim de... İşte biz kullar...

Babası, anası, akranları hep gitmişti... O bir zaman dünyalara sığmayan güzel insancıklar, bir varmış, bir yokmuş... Ne diyor ilahi:

Kara yerler kalın olur
Kazıldıkça derin olur
Âna giren kayıp olur
Kara yerler ah kara yerler

Gene ara ara soluğunu kesen o güçlük, sıkıntı canevine çökmüştü işte. Alnında ince bir ter... Öyle boşluklara yuvarlanır gibi... "*Kara yerler ah kara yerler...*" Göğsünü açıp soluklanmaya çalıştı... Gidiyor muydu yoksa...

"Yalan dünya... Mal da yalan, mülk de yalan... Ebedi hayat ötede. Cenabı hakkın buyruklarına uyalım. Dünyanın yalancı ışığı kör etmesin gözlerimizi. Bir hamal ölmüş, yük taşıdığı ipin hesabını bile verememiş. Doğruluktan şaşmayalım. Namaz, oruç, zekât... Yoksa nasıl yatarız sonra o soğuk toprakta?.."

Rasim Hoca'nın sesiydi. Bir başladı mı, insanlardan hınç çıkarırmış gibi sayar da sayardı.

Eliyle alnının terini sildi.. Üf be!.. Kalkıp bir avuç su çalabilseydi yüzüne... Yoktu, yardım isteyebileceği biri de yoktu. İnsanlar kırda... Kızlar gurbetlerde... Seslense kim duyardı...

"O soğuk toprakta... O soğuk toprakta..." Dilin tutulsun Rasim Hoca! Ne dediğini biliyor musun sen? Neden soğuk olsunmuş top-

rak? Ellerimizin, ayaklarımızın yarıkları toprakla dolu değil mi? İçinde ömür geçirdiğimiz evler... Cemreler düştüğünde sıcak sıcak kımıldanan, her köşesinden börtü böceğin ses verdiği toprak... Sabahları ince ince buğulanan toprak... Sürüldü mü helva gibi kabaran güzel toprak... Ekmeğimiz, aşımız toprak...

Ölümse ölüm, neden soğukluk sokulmaya çalışılıyor toprakla aramıza? O soğuk toprakta, o soğuk toprakta... Boyun devrilsin Hoca!..

Bir ağlama sesi mi duymuştu, torunu uyanmış olmasındı! Çocuklar can yemişi, gönül şenliğiydi. Hele torunlar bir tatlı oluyordu ki... İnsan kendi çocuklarını büyütürken geçim sıkıntısından göz açamadığında pek ayrımına varamıyordu... Ama torunlarda... Torunlar, yaşamın güzel tomurcukları... Gülüşleri, çuçur çuçur konuşmaları... Onlarsız kocalık emmeten çekilmez olurdu. Acıkmıştır sırma saçlım, can kuşum. Babaanneciğini bekliyordur... Ah, nasıl kalkmalı da...

Emekleye sürüklene, kapı eşiğine kadar gitti. Dışarısı günlük güneşlikti. Ev önündeki dut ağacında serçeler bıcırdaşıyordu. Etrafa baktıkça, canlanır gibi olmuştu. Derin derin soluk aldı. Ağlama can kuşum, geliyor babaannen... Birden, Rasim Hoca'nın kalın sesi:

"Esselaaaaa, tüvesselaaaaa mualeyyyh!.."

Benzi geçti, sela veriliyordu. Kimdi bu yaz gününde acaba?

Hoca'nın sesi uzadıkça, bir şeyler tıkanır gibi oldu boğazına, yüreği sıkıştı. "Kara yerler ah kara yerler... Ah ölüm!.." Bekliyordu aslında, kocasına kavuşacakmış gibi ama... İlk kez ölümün soğukluğunu duydu etinde kemiğinde:

Kapısı yok açıp bakam
Bacası yok ateş yakam
Kara yerde nasıl yatam
Kara yerler ah kara yerler

Ölüm... Rahmetli Çoban Hasan gözlerini büyük büyük açmış, bakışlarını bir noktaya dikip öylece kalmış. Ürkütücü bir şeyler görüyormuş sanki. Sonra tüm gövde kasılmış, inler gibi "Eyvah!" etmiş bir: "Ben nasıl yatacağım o soğuk toprakta..."

Ya komşumuz Küçük Ismayılcık. İki yıldır yatıyordu zavallı. Yoksulluk, ne doktor, ne ilaç... Yanları açılmıştı gayrı. İyileşir gibi olmuş, yüzü aydınlanmış; şakalaşmaya başlamış başucunda bekleşenlerle. Ne ağrı, ne sızı. Oyuna çağırılmış bir çocuk gibi birden:

"Durun geliyorum" diye seslenmiş. Tamam...

Hoca sürdürüyordu:

"Esselaaaa!.."

Saban demirinin ucu gibi yırtarak geçiyordu yüreğini ses...

"Esselaaaaa!.."

Kül rengine dönen, uzaklaşa uzaklaşa yiten kırlar...

"Esselaa!.."

Kanı çekilen dost, kardeş, sevgili yüzleri, soğumaya başlayan ayaklar...

Bir zamanlar konuştuklarımızı, sarılıp seviştiklerimizi, aramızda dolaşanları, türkü söyleyenleri alıp giden ses...

Kara yerler kanmaz mısın
Can almadan durmaz mısın
Canım alsan doymaz mısın
Kara yerler ah kara yerler

Birden ses koptu, bir karanlık çöktü gözlerinin önüne... *Kara yerler kalın... Âna giren kayıp... kapısı yok açıp...* Giderek, belleğindeki sesler söndü. Ağır ağır, derin sulara gömülüyordu sanki...

Kirli yüzlü, şiş karınlı torunu, paytak paytak yürüyerek eşiğin yanında yatan babaannesine sokuldu:

"Babaanne epek, Babaanne epek..." dedi.

Ses soluk yoktu babaannesinde. Uyuyor muydu? Dürttü, uyandırmaya çalıştı, saçlarını çekti. Kımıldamıyordu. Oyun yapıyor sandı. Elleriyle gözlerini açmaya çalıştı.

Tekrar "Babaanne, babaanne!" diye seslendi. Uyandıramayınca, korktu. Gülümser gibi duran buruşuk yüzünde dolaşan sineklere bakıp, hıçkırmaya başladı...